

KULTURMILJØPLAN

KOMMUNEDPLAN FOR KULTURMINNER, KULTURMILJØ OG KULTURLANDSKAP I FROGN KOMMUNE (2023-2035)

Innholdsfortegnelse

Innledning.....	5
Sammendrag.....	5
Hensikten med planen.....	5
Prioriteringene i planen.....	5
<i>Prioriterte tema og områder.....</i>	6
DEL I Kulturminner og kulturmiljø i Frogn kommune	7
Metode og kriterier for verdivurderinger av kulturminner, kulturmiljø og landskap	7
Kulturminneverdier på områdenivå og objektnivå i Frogn	8
Frognhistorier	9
<i>Frogn's geologiske og eldste forhistorie</i>	9
<i>Frogn's byer og tettsteder</i>	12
<i>Frogn's rurale landskap og bebyggelse</i>	13
<i>Historiske hageanlegg i Frogn.....</i>	14
<i>Historiske ferdselsveier.....</i>	14
<i>Feriehjem og fritidsbebyggelse</i>	15
<i>Industri- og næringshistorie.....</i>	16
<i>Krigshistorie.....</i>	18
Oversikt over kulturmiljø og landskap med verneverdi.....	19
Områder i det sentrale Frogn fra Drøbaksundet til Bunnefjorden.....	21
1. <i>Seiersten-Kopås-Oscarsborg-Håøya.....</i>	21
2. <i>Oscarsborg festning: Kaholmene, Bergholmen, Håøya, Kopås, Seiersten, Heer</i>	22
3. <i>Festningsverk på Hallangen</i>	25
4. <i>Tåjebukta-Håøybukta</i>	26
5. <i>Gamle Drøbak</i>	28
6. <i>Eksponerte åssider Drøbak.....</i>	31
7. <i>Hamsunhuset Maurbakken</i>	32
8. <i>Tverrkjegla gård</i>	33
9. <i>Heer borettslag vel</i>	34
10. <i>Heer-Fron – KULA-område.....</i>	36
11. <i>Ottarsrud-Horgen-Bonn</i>	38
12. <i>Ottarsrud-Huseby-Bjerke-Økern-Folkvang-Horgen.....</i>	39
13. <i>Froen gård.....</i>	41
14. <i>Kykkelsrud - Ermesjø-Berg.....</i>	43
15. <i>Årungsvassdraget - Bunnefjorden.....</i>	44
<i>Nordre Frogn, Bunnefjordsiden</i>	46

16. Haslumtangen-Blylaget	46
17. Garder-Glenne Øvre	48
18. Glenne Nedre.....	50
19. Nydalen feriehjemsforening, Åsebukta	52
20. Brevik.....	54
21. Dalsmåsan-Dalshagan-Mellemdal.....	56
22. Øvre Dal/Tusse	58
Nordre Frogn, Oslofjordsiden	59
23. Digerud kystlandskapssone	59
24. Brannmennes feriehjem – Digerud.....	60
25. Digerud gård	62
26. Sandbukta feriehjem.....	64
27. Digerudgrunnen fyr.....	65
28. Søndre Langåra	66
29. Søndre Langåra tåkeklokke	67
30. Lågøya	69
31. Aspond.....	71
32. Holmen	72
Søndre Frogn.....	74
33. Øierud-Leium-Haver	74
34. Kolstad-Øyerud-Haver	75
35. Solberg-Krogsrud-Ekeberg	77
36. Torkilsbyen-Rosekollen-Torkilstranda.....	79
37. Elle tåkeklokke	81
38. Odalen øst-Elleodden-Skiphelle	82
39. Børrebråten feriehjem, Solbergstrand.....	84
40. Sagakollen feriehjem, Solbergstrand.	86
Områder som vurderes å ha svekket bevaringsverdi:.....	87
Dammen.....	87
DEL II Kulturmiljøforvaltning i Frogn kommune	88
Kommunedelplanens rolle i offentlig forvaltning.....	88
Overordnede rammer for kulturmiljøforvaltningen	88
Nasjonale føringer	88
Regionale føringer	89
Aktører og roller i kulturmiljøforvaltningen.....	89
Rutiner for oversending til Viken fylkeskommune	91

<i>Vurdering av verneverdi i enkeltsaker og planer</i>	91
<i>Saksbehandlingsrutiner for automatisk fredete kulturminner</i>	91
Del III Handlingsplan	93
Innsatsområde bevaring:	93
Innsatsområde forvaltning:	93
Innsatsområde formidling:	94
Kilder og videre lesning:	95

Forside: Hospitalet i Drøbak ved nyåpning 2023. Foto: Mari Bareksten, Frogn kommune.

Innledning

Kommunedelplan for kulturminner, kulturmiljø og landskap («Kulturmiljøplanen») gir en utfyllende beskrivelse av Frogn's rike kulturhistorie, der spor etter menneskers virksomhet i utgangspunktet er kulturminner. Store deler av landskapet i Frogn har spor etter, og er preget av tidligere generasjoners virksomhet. Når kulturminner og naturelementer med historisk verdi inngår som en del av en større helhet eller sammenheng i et område, danner de et kulturmiljø. Alt dette kan ikke bevares, også nåtidige og framtidige generasjoner må få mulighet til å sette sitt preg på våre omgivelser. Diskusjonene om hva som skal tas vare på og hva vi skal la gå vekker ofte stort engasjement og får bredt fokus, og diskusjonene endrer også karakter over tid.

Kulturmiljøplanen legger føringer for bevaring av kulturminneverdiene i kommunen som del av planleggingen for fremtiden. Føringerne er i tråd med det øvrige av kommunens planverk. Kommuneplanens samfunnsdel vektlegger utviklingen og bevaringen av klart definerte tettsteder med kvalitet. Kulturminnene, miljøene og landskapene er del av tettstedene og det rurale omlandet som omgir dem. De er ikke fornybar ressurs for å fremme bokvalitet, identitet og stedstilhørighet og grunnlag for folkehelse, livskvalitet, turisme og næringsaktivitet i kommunen.

Kulturminner har ikke bare verdi som kilde til opplevelse, kunnskap og identitet, de kan også være en ressurs i kommunal og regional samfunnsutvikling. Flere studier viser at verdiskaping knyttet til kulturarv kan være et viktig kommunalt og regionalt virkemiddel. Det er bred dokumentasjon på at kulturarv kan bidra til både økonomisk, miljømessig, sosial og kulturell verdiskaping. Bruk eller gjenbruk av kulturminner kan være spennende bidrag til nærings- og lokal samfunnsutvikling, ofte relatert til turisme og formidling.

Sammendrag

Denne planen danner en oppdatert oversikt over kulturarven i Frogn kommune etter siste vedtak av registreringer og overordnede planer. Dette danner utgangspunkt for prioriteringer, mål og virkemidler for kulturminneforvaltningen. Planen legger også fram en oppdatert oversikt over kulturmiljø og landskap i kommunen, og angir hvilke som skal vurderes for lokal og regional verdi og nasjonal verdi og interesse. Dette danner en tydelig ramme for hvilke forvaltningsnivå som skal involveres i saker som berører kulturminner, -miljø og -landskap. Planen gir en tematisk oversikt over vesentlige trekk ved kommunens kulturhistorie og legger fram tiltak i handlingsplanen for videre arbeid med kulturmiljø innenfor innsatsområdene bevaring, forvaltning, formidling og verdiskaping.

Hensikten med planen

Kommunedelplan for kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap skal være et styringsverktøy i kommunens forvaltning av kulturarven i kommunens arealforvaltning. Planen skal gi mer forutsigbare og tydelige rammer i saker som angår kulturminnenes verneverdier, kulturminnefaglige prinsipper og endringsproblematikk, og samtidig være et viktig bidrag i å synliggjøre Frogn's mangfoldige kulturhistorie.

Prioriteringene i planen

Denne planen legger til grunn noen prioriteringer som for det ene tar utgangspunkt i prioriterte tema i lokalt og regionalt planverk og for det andre behov for å oppdatere og samordne kunnskapen om kulturarven som er bygget opp etter forrige kulturminnevernplan eller vedtak som er fattet i senere tid.

Regional plan for kulturminner og kulturmiljø peker ut noen særlig viktige tema som danner særpreget ved kulturhistorien i Akershus, jfr. Regional plan for kulturmiljø (vedtatt av fylkestinget i Akershus 25.11.2019). I denne planen ble det lagt særlig vekt på behovet for å innhente, skape og formidle kunnskapen om kulturarven fra nyere tid. Blant de prioriterte kulturminnetemaene som er særlig relevante for Frogn, listes:

- Verdifulle kulturminner i tettstedene

- Landbrukets kulturminner og kulturlandskap
- Kystkultur
- 1900-tallets kulturminner
- Boligbebyggelse fra 1900-tallet: Etterkrigstiden prioriteres
- Industri, handel og næring fra 1900-tallet
- Krigstid og kald krig
- Demokratiets, fellesskapets og organisasjonenes bygninger (rådhus, forsamlingslokaler og skoler)
- Ferie og fritidsbebyggelse

I forrige kulturminnevernplan fra 1997 og i kommuneplanene som fulgt siden, er en del av disse temaene dekket. Dette gjaldt især landbrukets kulturminner og kulturlandskap og industri- handel og næringshistorie. Planen tok omhandlet derimot ikke tettstedet gamle Drøbak som kulturmiljø. Dette har derimot vært en stor oppgave i utarbeidelsen av områderegulering for gamle Drøbak, basert på tettstedsanalyser som DIVE. Delvis har også reguleringsplaner sørget for bevaring av ferie- og fritidsbebyggelse, kystkultur, demokratiets kulturminner og boligbebyggelse fra 1900-tallet. I dette planarbeidet har det derfor vært behov for å danne en oversikt over kunnskapen som er samlet inn over årene i sammenheng og se de ulike områdene i sammenheng. Dette har dannet et grunnlag for en revidert vurdering av områdene og enkeltobjektene bevaringsverdi.

Lokalt planverk, og især kommuneplanens samfunnsdel og revidert arealstrategi danner et annet viktig grunnlag for prioriteringer. Disse danner en ramme for bevaring av kulturarven som del av utviklingen av kommunen etter dagens utfordringsbilde. Følgende fremheves særlig:

Tettstedsutvikling: Kulturminnevern er særlig nevnt som del av kommunens mål og strategier for tettstedsutvikling med kvalitet. Dette innebærer at kulturminner, miljøer og landskap sees som vesentlige i løsningen av dagens utfordringsbilde lokalt. Veksten i Frogn skal skje innenfor allerede etablerte byggeområder, med gode forbindelser til omkringliggende områder i regionen. Dette danner ulike utfordringer i de ulike tettstedene: Gamle Drøbak er kommunens senter og tyngdepunkt. Det historiske bymiljøet danner en hovedandel av kommunens bevaringsverdige bygninger og objekter, og bevaringen reguleres gjennom gjeldende områderegulering. For å koble sammen dette senteret med nye tilgrensende transformasjonsområder, er det behov for å se bevaringsverdig bymiljø (herunder bebyggelse, stier og smett, parker, grønnskulpturer) i sammenheng med bla. a. mobilitetsproblematikk. Det er behov for attraktive, inkluderende, trygge og vitale bymiljøer i hele tettstedet, både innenfor gamle Drøbak og utenfor. Kulturminner og miljøer er identitetsskapende, kan bidra til å skape tilhørighet og kvalitet i hele det sentrale tettstedsområdet omkring Drøbak, men også i de mindre tettstedene for øvrig i kommunen.

Kulturlandskapet som del av Frognmarka: Tettstedene bindes sammen av større skog- og jordbruksområder. Disse danner en historisk-geografisk omramming for innbyggere og tilreisende som binder Frogn sammen med nabokommuner og regionen. De er også viktige som del av rekreasjonsområdene i Frognmarka. Derfor har det vært en prioritert å se nærmere på rammene for ivaretagelse av landskapene, også som et grunnlag for tilskuddsmidler for ulike skjøtselstiltak.

Rekreasjonsområder langs kysten: Revidert arealstrategi påpeker kulturminnene og -miljøenes betydning for sikring og tilgjengeliggjøring av viktige områder for friluftsliv og opplevelse av natur. Strategien er tett forbundet med målene om å sikre god livskvalitet og folkehelse i kommunen.

Derfor er det en prioritering å se nærmere på områdene og kulturminnene langs med kysten som en del av et sammenhengende rekreasjonsområde.

Prioriterte tema og områder

Det overnevnte ligger til grunn for følgende prioriterte tema:

- Frogns geologiske og eldre historie
- Frogns byer og tettsteder
- Det rurale omlandet
- Hageanlegg
- Historiske ferdselsveier
- Feriehjem og fritidsbebyggelse
- Næringshistorie
- Krigshistorie

Nærmere beskrivelse av temaene finnes i kulturmiljøplanens Del I, under *Frognhistorier*. Disse temaene er ikke utfyllende for kommunens kulturhistorie. Prioriteringene gjenspeiler snarere hvilken kunnskap det er behov for å samordne, behov for å samordne føringene i lokalt planverk og kunnskapshull. Videre kartleggingsbehov eller innlogging i lokale registreringer fremkommer i handlingsplanen, del III.

Planprosess og medvirkning

Det ble etablert en referansegruppe for planen. Hensikten med en referansegruppe er å involvere ulike aktører med viktig lokalhistorisk kunnskap og kompetanse om Frogn. Referansegruppa er med som høringsinstans og er viktig for informasjonen og engasjementet om planen, forankring og gjennomføringen av planprosessen.

Følgende var representert i referansegruppen: Frogn historielag, Verneforeningen Gamle Drøbak, Akershus Bygningsvernsenter/MiA, Grunneierforening/gårdeierforening/grunneierlaget, Fortidsminneforeningen i Oslo og Akershus, Oscarsborg festnings venner, Frogn bondelag, Frogn bondekvinnelag, Frogn næringsråd, Nasjonale festningsverk o.a og enkeltpersoner som har lokalhistorisk kunnskap og kompetanse om Frogn. Møter med referansegruppa ble holdt etter behov.

Kommunen takker for godt samarbeid om arbeidet med kulturmiljøplanen.

DEL I Kulturminner og kulturmiljø i Frogn kommune

Kulturminner og kulturmiljøer er en del av omgivelsene til innbyggerne og de besøkende til Frogn. De er en stor del av det som gjør kommunen attraktiv for bosetting og turisme. De er spor etter det som har skjedd og formet kommunen, kilder til kunnskap om tidligere tider, og til opplevelser som beriker menneskers liv. De kan fortelle om hvordan det var å være menneske før og hvordan samfunnet har vært organisert. Kulturminnene og miljøene kan også være del av landskapet som omgir oss. Landskap kan da også omtales som «et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg et resultat av påvirkning fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer» (Den europeiske landskapskonvensjonen.) Dette gir oss grunnlag for å forstå vår egen tid og for bedre å planlegge for et samfunn som ligger foran oss.

Metode og kriterier for verdivurderinger av kulturminner, kulturmiljø og landskap I Kulturminnevernplanen for Frogn kommune i 1997 ble en rekke området vurdert for bevaringsverdi. Formålet med denne kartleggingen og verdivurderingen var å komme fram til en avgrensning av områder som kunne sies å danne miljøer. Metoden for avgrensningen var en vurdering av områdenes egenskaper og tilskrevne verdier. Metoden som ble brukt den gang, er i tråd med Riksantikvarens veileder for verdsetting og verdivekting av kulturminneverdier.

Metoden tar utgangspunkt i en vurdering av følgende egenskaper ved området:

- **Helhetlige** i betydningen store sammenhengende kulturmiljø/-landskap med ens karakter og mange elementer som danner systemer.

- **Viser historisk tidsdybde, kontinuitet, dynamikk eller endring** med mange elementer som samlet viser kulturhistorisk utvikling.
- **Viser et kulturhistorisk mangfold** med mange typer kulturminner og elementer fra flere ulike tidsperioder og hvorvidt disse er godt bevart (autentiske) og lesbare.

Disse egenskapene blir vurdert opp mot følgende verdier:

- **Kunnskapsverdi** (eksempelvis formidler bygnings-teknologi-, håndverk-, kunst-, arkitektur- og planhistorie, næring, landbruk, industri, sosial, krigs, bosettings- og vitenskapshistorie)
- **Opplevelsesverdi** (eksempelvis kvaliteter av høy identitet, tilhørighet og symbolverdi, arkitektonisk, kunstnerisk, estetisk verdi, bruks- og alderspreg og kvaliteter som vekker undring og refleksjon).
- **Bruksverdi** (eksempelvis økonomisk verdi, ressursverdi, næringsverdi, utviklingsverdi, formidlingsverdi, pedagogisk verdi, museal verdi og tilgjengelighet).

Verdiene vektes ut fra om de er:

- **Sjeldent** (opprinnelig eller fra tilfeldig eller planmessig utvalg).
- **Representativt** (for noe som er eller har vært vanlig).
- **Knyttet til** faser, virksomheter, hendelser/begivenheter, personer, etniske grupper, arkitektonisk utforming som har særlig kulturhistorisk betydning, eller har betydning som kilder for historie med ellers lite kildetilfang, som ressurser i utvikling og verdiskaping eller utløser juridiske virkemidler.

I denne planen er vurderingen av egenskapene og verdier på områder (kulturmiljø og landskap) førende for vurderingen av kulturminneverdiene på objektnivå (kulturminner). Egenskapene og verdiene til de enkelte kulturminnernes vurderes etter hvorvidt de er vesentlige elementer for områdenes egenskaper og verdier. I tillegg kan det være enkelte bygg, anlegg og strukturer som er vurdert enkeltvis. Da vurderes de ut fra om de er representative for, eller sjeldne eksempler på prioriterte temaer i Frogn og i regionens kulturhistorie (se underkapittelet prioriteringene i planen), har i seg betydelig kildeverdi eller er en ressurs i lokal/regional utvikling og verdiskaping.

Kulturminneverdier på områdenivå og objektnivå i Frogn

Kulturmiljøene og landskapene utgjør helhetlige sammenhenger som de enkelte kulturminnene inngår i. Det er vesentlig at både de enkelte kulturminnene, men også den helheten som de forstås og oppleves i, ivaretas. Denne helheten kan dannes av enhetlig bygningstradisjon, farge- og materialbruk og tomte- og bebyggelsesstruktur, eller kultivering av jorda og det naturlige terrenget, med mindre murer, trapper eller kantsoner, åkerholmer etc. Sammenheng i kulturmiljø og kulturlandskap kan også dannes i forholdet mellom enkeltstående fremtredende viktige offentlige bygg eller gårder mot annen bebyggelse.

Frogns kulturmiljø og kulturlandskap ordnes i denne planen langs to kulturhistoriske akser, som uttrykkes også geografisk. Den ene er den sentrale akse i kommunen fra Drøbaksundet til Bunnefjorden. Denne var vesentlig for dannelsen av ladestedet Drøbak på 1600-tallet. Drøbak dannet Christianias vinterhavn når indre Oslofjord frøs til. Tømmer, som i den varme årstiden ble fraktet fra Christiania havn, ble i stedet fraktet ned den frosne Bunnefjorden og over Froen til Drøbak vinterstid. Langs denne akse fremheves kulturmiljø og landskap som et strategisk ledd i å fremme sosialt bærekraftige og helsefremmende lokalsamfunn også for framtiden. Her ligger de fredede festningsverkene til Oscarsborg i Drøbaksundet og det fredede området omkring Froen gård som to ytterpunkter. Mellom disse ligger gamle Drøbak og KULA-området, begge på Riksantikvarens registre over områder av nasjonal interesse. Gamle Drøbaks særpreg er den store samlingen av ulike trehus fra 17-1800-tallet som gjør byen til en av de viktigste trehusbyene i Oslofjorden.

Området omkring Frogn kirke fra Heer-Froen-Nordby dannes av moreneryggen langs Ski-Ås-trinnet, en landskapstype som er spesielt karakteristisk for follobygdene, og kommunens jernalderbygd. Området belyser en viktig del av Follo's bosetting-, jordbruk- og næringshistorie, fra steinalder til jern- og bronsealder, middelalderen og til i dag. Området for prioritert utvikling i kommunen ligger som et transformasjonsområde midt mellom de nevnte kulturhistorisk betydningsfulle bevaringsområdene. De danner slik et viktig historisk bakteppe for kommunens nye byvekst.

Kulturmiljøplanen fremhever derfor også andre mindre kulturmiljø som gir tidsdybde og strøkskarakter tett inn mot det nye transformasjonsområdet, og binder dette sammen med de større historiske bevaringsområdene.

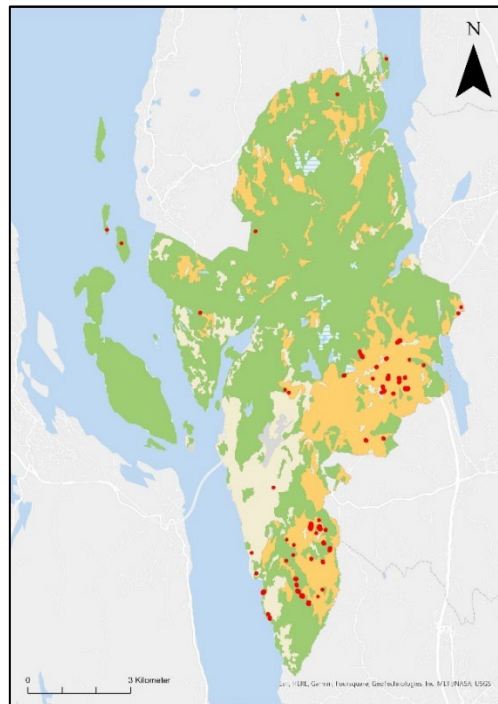
Den andre kulturhistoriske akse i kommunen går langs kommunens kyst, på Bunnefjordsiden og Oslofjorden. Som en del av strategien for å bevare og styrke rekreasjonsområder i strandsonen og sjøområdene, legges en rekke kulturmiljøer og landskap i tilknytning til stinett og rekreasjonsområder langs kysten. Disse preges både av områder med lang bosettingshistorikk tilbake til steinalder, jern- og bronsealder, med usedvanlig høy forekomst av gravhauger og bygdeboger, til tids- og stedstypisk fritidsbebyggelse fra nyere tid, tilknyttet kystbruk og isdrift som viktig del av kommunens næringshistorie. Disse områdene kan danne en vesentlig ressurs for felles bruk av kystnære områder som feriehjemmene er historiske eksempler på, og som fremtidige planer for Lågøya viser kan være forbilder for ny delingsøkonomi i et grønt skifte. I lys av behovet for bedring av Oslofjordens naturmiljø, kan ivaretagelsen av en rekke av slike feriehjem som kulturmiljø, bidra til å redusere slitasje og legge til rette for en strandsonen åpen for allmennheten.

Frognhistorier

Under følger tematisk oversikt over Frogn kommunes kulturhistorie som grunnlag for vurdering av kulturminneverdi og avgrensninger på område og objektnivå.

Frogns geologiske og eldste forhistorie

I Frogn preges sentrale deler av landskapet i øst av isavsetningene langs det såkalte Ås/Skitrinnet. Ås- og Skimorenene ble avsatt den gang isfrontene skjøv seg frem akkurat hit, og løsmasser som breen skurte av landskapet i nord ble lagt igjen sør for morenene. Dette ga grunnlaget for god dyrkjingsjord. I yngre steinalder og bronsealder ble den fruktbare jorda på moreneryggen og sandjorda sannsynligvis nytt til jordbruk, selv om dette ikke er dokumentert arkeologisk. De eldste gårdene i kommunen ligger nesten uten unntak på moreneryggene langs Ås-Ski-raene eller på strandavsetninger omkring høydedragene. Den geografiske spredningen av den eldste gårdsbosettingen kan ha sammenheng med hvor hovedvekten av de arkeologiske undersøkelsene har foregått.

Figur 1. Kartet viser spredning av gravminner i Frogn, registrert i riksantikvarens database Askeladden

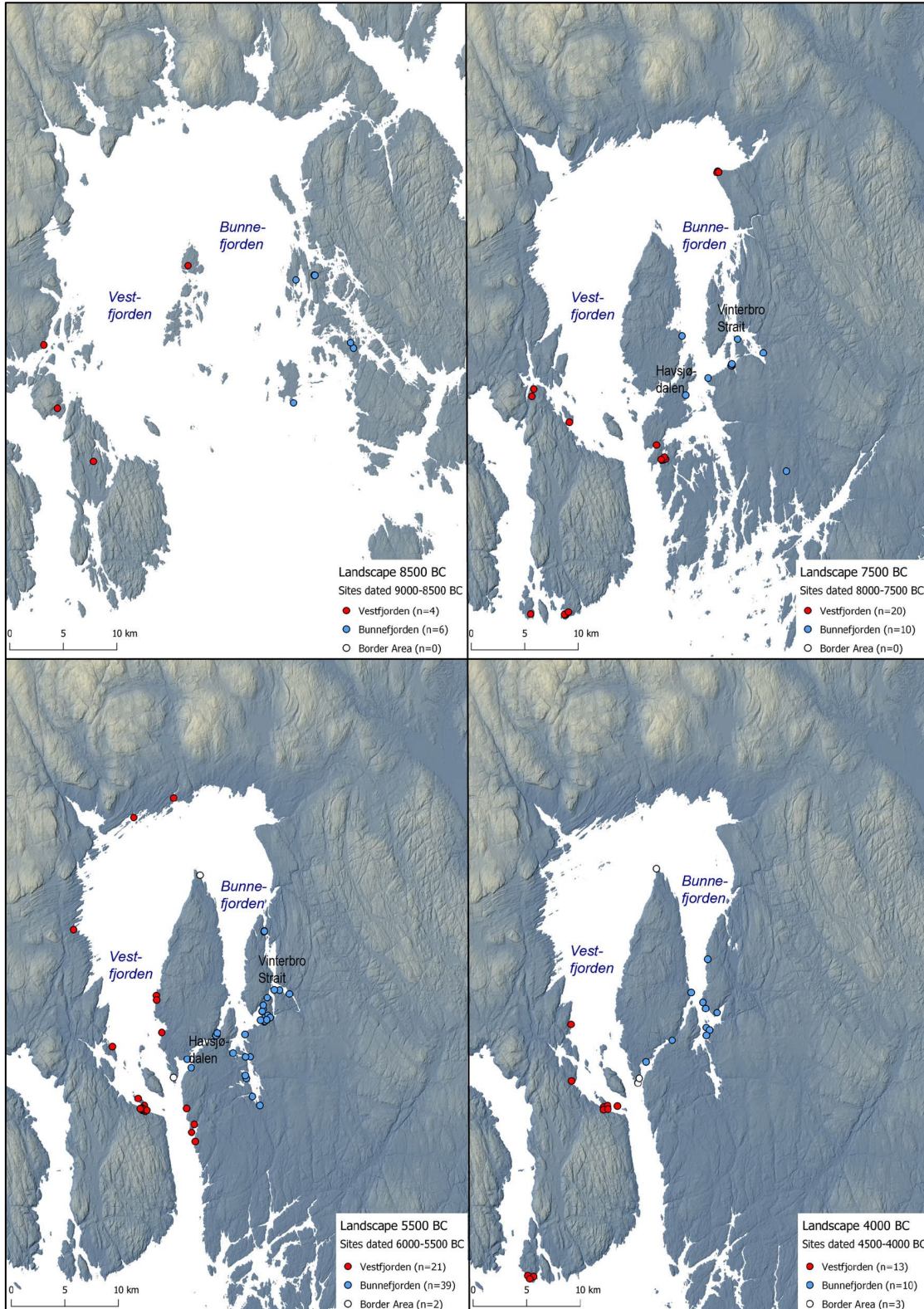
Gårdshistorikken kan trolig strekke seg over mer enn fire tusen år. Frogn's mange registrerte gravhauger, røyser, skålgroper, helleristninger og to bygdeborger, viser Frogn's tidligste bosettings- og jordbrukshistorie i en klar lesbar sammenheng med landskapsformene og har høy opplevelsesverdi. Kildeverdien til funnene på Glenne utmerker seg. Dette er funn som samsvarer med det som kalles "Nøstvetkulturen". Det regnes som en av landets mest betydningsfulle Nøstvetboplasser. Gravfeltene omkring Froen gård, på Øierud/Haver/Krogsrud/Solberg og Ekeberg og bygdeborgene på Tjuvåsen og Skanseåsen har høy opplevelses- og kunnskapsverdi.

Et annet område som også skiller seg ut med funn fra eldre steinalder er Havsjødalen. Her har høyere havnivå i eldre steinalder gjort at Havsjødalen har frem til om lag 5000 f.Kr vært et sund som har skilt Nesoddlandet fra fastlandet. Vannstrømningen gjennom sundet har nok bidratt til et rikt marint liv i sundet og et godt næringsgrunnlag. I området rundt Havsjødalen er det følgelig registrert et høyt antall boplasser fra eldre steinalder. Når landhevingsprosesser gjør at

Figur 2. Pilspisser fra steinalderboplass i Havsjødalen. Foto, Axel Mjærum, KHM

havnivået synker lukker sundet seg. Etter noen generasjoner ser man en nedgang i antall boplasser og spor etter aktivitet. Særlig påvirker dette aktiviteten i Bunnefjordsområdet. Situasjonen rundt Havsjødalen og endringene knytt til forbindelse mellom Nesodden og fastlandet er et godt eksempel på hvordan geografiske forhold og endringer i disse påvirker bosettingsmønstre, og gjør steinalder-lokalitetene herfra særlig interessante.

Figur 3. Illustrasjon som viser forandring i havnivå og spredning av boplasser i Eldre steinalder. Kart: Axel Mjærum, KHM.

Frogns byer og tettsteder

Frogn kommunes største tettsted er sentrert omkring gamle Drøbak ved Drøbaksundet. Kommunens mindre tettsted ligger nord i kommunen på Dal. Gamle Drøbak kjennetegnes av godt bevart eldre trehusbebyggelse fra 16-, 17-, 18-, og 1900-tallet. Området og delområdene fremstår helhetlig med ens karakter innenfor delområdene i byen. Delområdene har klare systemiske trekk dannet av tilpassingen til terreng, omkring sentral infrastruktur eller bygninger. Områdene fremstår med særpreget arkitektonisk utforming som knytter seg til viktige trinn i byens utviklingshistorie. Byens særstilling opp mot hovedstaden og tette handelsforbindelser til andre europeiske handelsbyer gjør at man finner arkitektoniske stilistiske detaljeringer og ornamenteringer i Drøbak på et tidligere tidspunkt enn andre norske trehusmiljøer. Dette gjør trehusbebyggelsen i Drøbak unik i nasjonal sammenheng.

Figur 4. Drøbak sentrum. Foto: visitdrobakoscarsborg.no

Bebyggelse i tettstedene Drøbak, Dal/Brevik eldre enn 1800 med bevarte bygningsdeler viser førindustriell byggeskikk og har høy kilde/kunnskapsverdi. Bebyggelsen fra 1850-1900 utviklingshistorie fra oppgangstiden under iseksport på slutten av 1800-tallet med tidstypiske kjennetegn av sveitserstil og nasjonalromantikk. Bebyggelsen fra første halvdel av 1900-tallet har godt bevart og tidstypisk nyklassisisme og byggmesterfunkis.

I gamle Drøbak er denne bebyggelsen pregende for kulturmiljøets særegne uttrykk med overvekten av eldre trehusbebyggelse. Omkring gamle Drøbak danner denne bebyggelsen viktige miljøer i tilknytningen til gamle Drøbak og til sentrale friluftsområder. Her ligger i tillegg områder preget av etterkrigsmodernisme/strukturalisme med dels høy arkitektonisk verdi. Disse områdene gir en tidsdybde og viser kulturhistorisk mangfold i bebyggelsen innenfor det større tettstedsområdet I Drøbak fremheves

Drøbak kino med bytingsalen for gamle Drøbak kommune og biblioteket. I gamle Frogn kommune fremheves biblioteket i Murhuset på Ullerud, Herredstyresaler og kommunelokaler i Murhuset, Lysheim og Billitt, Banklokaler på Billitt og i Murhuset og eldre skolebygg som Billitt, Digerud og Dal som viktige kulturminner i demokratets kulturhistorie.

Frogns rurale landskap og bebyggelse

Det rurale landskapets historie i Frogn er rik og strekker seg mange steder flere 1000 år tilbake i tid til de første tegnene på kultivering av jorda i Norge. Moreneryggen på Ski-Ås-trinnet var del av Frogns sentrale jernalderbygd. I samme område ble flere gårder trolig ryddet i middelalderen, men flere av gårdene her, og ellers i kommunen preges av deling og utbygging på 1700-tallet. Ett av unntakene er området Kykkelsrud – Ermesjø – Berg som har en eiendomsstruktur som skriver seg tilbake til 1600-tallet. Plassering i landskapet kan i seg selv fortelle noe om tidligere tiders samfunnsstruktur – fra de første gårddelingene i middelalderen, gjennom akselererende oppdeling og oppkomst av husmannsplasser på 17- og 1800-tallet og utparselleringer og byggefelt på i det 20. og 21. århundre.

Den rurale bebyggelsen i landdistriktet i Frogn middelalderen, og især til omkring 1920 knyttet til primærnæringer – først og fremst jordbruk, men også skogbruk og fiske. Gårdstunenes lokalisering og plassering i landskapet kan i seg fortelle noe om tidligere tiders samfunnsstruktur – fra de første gårddelingene i middelalderen, gjennom akselererende oppdeling og oppkomst av husmannsplasser på 17- og 1800-tallet og utparselleringer og byggefelt på i det 20. og 21. århundre.

Figur 5. Den gamle prestegården på Seiersten. Typisk eksempel på svaitakshus i Frogn. Bygningen ble flyttet for å gi plass til festningsanleggene i 1898. Revet i 1950. (Foto: Oscar Haalbye ca 1890-5. Oslo museum)

Det gamle bygdesamfunnet besto av en rekke småsamfunn, der gårdsbruket utgjorde kjernen. Gårdene var sentrert omkring våningshuset som ofte er eldst, typisk i Frogn med opprinnelse fra 1700-tallet. Blant driftsbygningene var også smier og etter hvert bryggerhus fra 1800-tallet. Flere gårder var knyttet til lokale oppgangssager. Våningshusene på gamle Ullerud gård, Tverrkjegla, Sogsti, Øierud, Ekeberg, Haver, Bjerke vest, Digerud søndre, Hallangen søndre, Froen gård og gamle Seiersten prestegård har takkonstruksjoner med tydelig likhet til de større handelshusene i gamle Drøbak sentrum, med svaitak - store, bratte takflater med vipp (typisk Louis-seize stil). Disse har høy kildeverdi og den nære forbindelsen mellom den urbane bebyggelsen og bygningstradisjonen på landsbygda.

Ellers er Frogns rurale bebyggelse særpreget med svalgangshus og flere områder med husmannsbebyggelse. Gårdsbebyggelsen er i mange tilfeller godt bevart eller ombygget i sveitserstil på 1800-tallet. Jordbrukslandskapet er preget av etterkrigstidens mekaniserte jordbruk og mindre grad av husdyr på beite, men flere steder er det kulturlandskap som har bevarte trekk fra eldre tiders driftsformer med bevarte åkerholmer beiteområder, steingjerder og gamle driftsveier etc. Frogns kulturlandskap er også preget av flere tidligere næringer som har vært svært viktige næringer og tilleggsnæringer til det tradisjonelle landbruket.

Historiske hageanlegg i Frogn

Frogn har flere historiske hageanlegg, både i den urbane og rurale bebyggelsen.

I gamle Drøbak fremheves særlig Ringgårdens hageanlegg med terrasser og lysthus mot strandlinjen, Apotekergårdens hage med rik vekst av stauder og mulig medisinske vekster, Tranga 8 i romantisk engelsk stil med lysthus, Prestegårdshagen ble arkitektonisk anlagt i naturterrenget i Frogn. Flere gårdsanlegg med eldre hager finnes i bygda. På grensen mot Frogn ble Bråtebakken med små hageflekker for

Figur 6. Prestegården i gamle Drøbak i nybarokk herregårdsstil anlagt arkitektonisk i terrenget. Foto: Mathilde S. Dahl.

grønnsaksdyrking bygget opp omkring 17-1800- tallsbebyggelse med natursteinsmurer, frukttrær og bærbusker.

Utenfor gamle Drøbak ligger flere gårdsanlegg med eldre hager: Hagen på Tverrkjegla består av stramt anlagte prydhage og frukthage. Hagen på Froen gård, som er fredet som del av anlegget, har en typisk anlagt barokk stil symmetrisk omkring en sti som leder nedover i terrenget til et lysthus. Ekeberg gård har hatt et storslagent hageanlegg som dels er tapt, men den mer formelle hagen med barokt preg sees fremdeles med kraftige terrasser og rekker av syprer. Lensmannsgårdens hageanlegg langs Osloveien ved inngangen til Drøbak, var et større område med alleer og romantisk hageanlegg, stier og dammer, piletrær og dammer. Dette området er nå bygget ut.

Historiske ferdselsveier

Det er foretatt flere registreringer av historiske ferdselsveier og stier i Frogn kommune. Bygdas første kirkested lå også i tilknytning til Froen. Her møtes flere veier som følger gamle ferdselsårer gjennom området; sørvestover mot Drøbak, nordover over Tjuvåsen mot Bunnefjorden og østover mot Nordby. Det er registrert eldre hulveier her, men også langs Odalsbekken og ved Ermesjø/Berg, der den gamle kulturveien til Ås går.

Innenfor gamle Drøbak er stinettet spor etter eldre tomtestruktur, knyttet tett opp mot byens utviklingshistorikk. I Drøbak sentrum omkring Havnegata og Badehusgata var områdene mellom husene allmenninger med felles brønner og stier. Stier og smett mellom bebyggelsen er pregende for bymiljøet i disse områdene, omkring Badeparken og Niels Carlsens gate og på Bråtan. Ut av Drøbak, over Brunskogen til Skorkeberg og langs kysten med poststien over Torkilsbyen og sørover mot Hvitsten, binder stiene tettstedet sammen med andre tettsteder og områder i og utenfor kommunen.

Figur 7. Gammel hulvei over Tjuvåsen til Bonn. Foto: Trygve Guliksen

Ferdelsveiene er vesentlige strukturer i landskapene og bygningsmiljøene og bidrar til

kulturmiljø og kulturlandskapenes kulturhistoriske lesbarhet med høy bruks og opplevelsesverdi.

Feriehjem og fritidsbebyggelse

Etableringen og utviklingen av fritidsbebyggelse og ferieheimene i Frogn knytter seg til fagbevegelsens og arbeidslivets utvikling med rett til ferie i Norge. Det var gjerne de samme fagforeningene som hadde fremforhandlet rettighetene til ferie, som også bygget og eide feriehem for fagforeningens medlemmer og deres familier. Det eksisterte feriehem i Frogn allerede på 1930-tallet. Blant ferieheimene vi kjenner i Frogn kommune er feriehem opprinnelig eid av fagforbund for de ansatte i industrien og offentlig sektor. Ferieheimene danner en viktig del av demokratiets kulturhistorie i Frogn og i regionen.

Figur 8. Tidstypisk hytte i enkel mellomkrigsmodernisme, Børrebråten feriehem. Foto: Trygve Rosenvinge.

Felles for ferieheimene, var at de ble anlagt på romslige natureiendommer, helst med kystlinje og strand. De består ofte av små enkle hytter etablert omkring et eksisterende sjøbruk, bolig, fyr eller annen

bebyggelse til et formål knyttet til sjøen. Denne opprinnelige bebyggelsen med sitt formål er pregende for den videre utviklingen av feriehjemmet. Feriehjemmene har også noen tydelige felles arkitektoniske trekk, som kan ha en sammenheng med tiden hyttene ble bygget, økonomi, preferanser, tilfang av hyttetyper eller annet. Dette gjør at feriehjemmene har noen egenartede trekk som skiller dem fra hverandre, til tross for noen fellestrekk i typologi med små, enkle hytter. Utenom feriehjemmene, har også Frogn områder med privat fritidsbebyggelse som kjennetegnes av samme tidstypiske arkitektoniske trekk.

Industri- og næringshistorie

Næringshistorien er uløselig forbundet med Frogn's urbane og rurale historie. Trelasten dannet en økonomisk bærebjelke for dannelsen av ladestedet Drøbak før nedgangstidene på begynnelsen av 1800-tallet. Isdriften dannet tilsvarende grunnlaget for utbygging og virksomheter de siste tiårene av 1800 og inn på 1900-tallet. Kulturlandskapet og Drøbak preges av denne kulturhistorien.

Kunstig anlagte dammer med demninger, murer etter vaske- og lagringsanlegg, brygger og moloer danner viktige strukturer etter isdriften langs hele kysten i Frogn, både på Bunnefjord- og Oslofjordsiden. Natur-is er en viktig vare til bruk for konservering og nedkjøling. Fra 1850 til 1914 ble det eksportert is fra Frogn til havner i England og på kontinentet. I 1885 sto Frogn for mer enn 60% av isskjæringen i Aker og Follo, og var landets største iseksportør. Iskjæring var en betydelig tilleggsnæring for bønder og arbeidere i distriktet og hadde vesentlig betydning for dannelsen av tettstedene i Drøbak/Frogn.

I tillegg har Frogn kommune en rik næringshistorie med småskala industri både i Drøbak, på Torkilstranda, på Håøya og langs Årungsvassdraget og Haslumtangen. Årungsvassdraget har gjennom mange hundre år gitt kraft til ulike former for industri. Det finnes nevnt sager og bekkverk her fra 1500-tallet, teglverk og oppgangssag og høvleri på tidlig 1800-tallet da industrien ble modernisert gjennom forbedret kraftutnyttelse/overføring. Denne industrien var en vesentlig del av driften under Froen, og må sees i sammenheng med herregårdens kulturhistorie av nasjonal verdi.

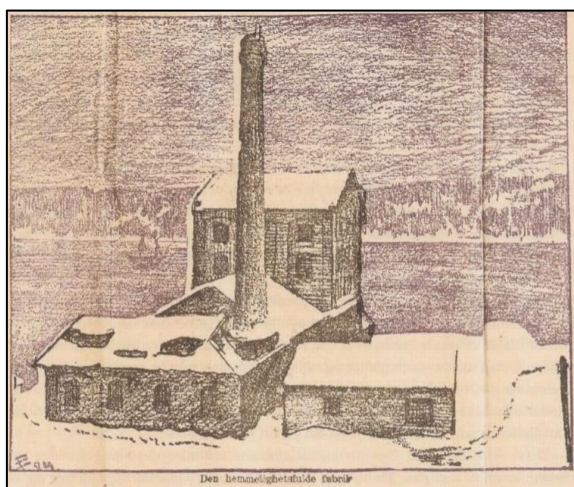
Sprengstoffabrikken bygget på Håøya av Nitroglyserinkompaniet, Nitedals Krudtverk og Norsk Svovelsyrefabrikk ble oppført med tanke på den høye risikoen for eksplosjoner. Det ble

Figur 9. Mølla ved Årungselva. Foto: Frogn historielag.

Figur 10. Torvhyttene på Dalsmåsan. Foto Mathilde S. Dahl

Figur 11. Olje/sølv/keramikkfabrikken på Torkilstranda. Faksimile av "Den hemmelighetsfulde fabrikk", Tidens Tegn, 22. januar 1927

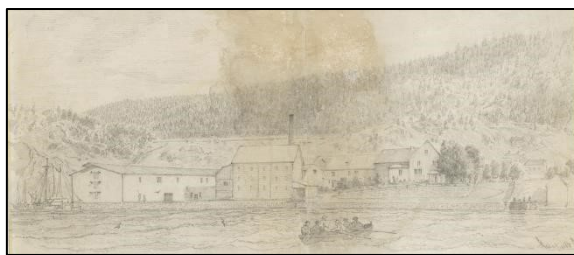
hyret gatejenter fra Kristiania og fengslene til det farlige arbeidet. Anlegget danner en vesentlig sosial kulturhistorie i Frogn.

Torvuttaket på Dalsmåsan kom av dannelsen av Dahlsmosens Tørvstrølag A/S i Frogn i 1895. Historikken er eldre, og behovet for torv økte med den økte satsningen av melkeproduksjon fra siste del av 1800-tallet. Torvstrø skapte bedre forhold i fjøset og forbedret gjødselkvaliteten. Det var også torvuttak på Langmåsan og Breimåsan, men Dalsmåsan var det største og sporene etter driften er godt bevart.

Frogn kommune har også hatt gruvedrift med uttak av feltspat på Dal, Fuglesang og Knardal.

Fabrikken på Torkilstranda ble anlagt for destillasjon av tranolje. Anlegget besto av kai, et fireetasjes murbygg med fyrbygning og fabrikkpipe, oljeplattformer og tanker, transportanlegg, veier og bolighus. Anlegget sto ferdig i 1887 og var i drift frem til 1920. I 1926 kjøpte norsk-amerikaner Sigvart Elstad fabrikken for å omdanne bly til sølv. I 1943 ble Elle keramikkfabrikk AS dannet. Gjennom de neste 25 årene med produksjon ble det eksportert mye Elle-keramikk, bla. A til USA, Canada, New Zealand og Sverige. En periode var den Drøbaks største arbeidsplass.

Innenfor gamle Drøbak er især Ringgårdens industri særlig interessant med stort brenneri og oksegård, i tett tilknytning til gårdsdriften på lystgården på Glosli. Det var også flere andre brennerier i Drøbak. I tillegg andre virksomheter, som vimpelfabrikken i Storgata 12 og slakteriet i Abrahamsengården, Storgata 15, ski- og kjelkefabrikk i Seilmakergården/Husvikveien. Omkring kysten har det også vært diverse båtbyggerier, og på gårdene har smier og oppgangssager vært viktig småskala næringer.

Figur 12. Faksimile av tegning av Ringgårdens med destilleri, ca. 1850. Eier: Ole Jacob Ring

Krigshistorie

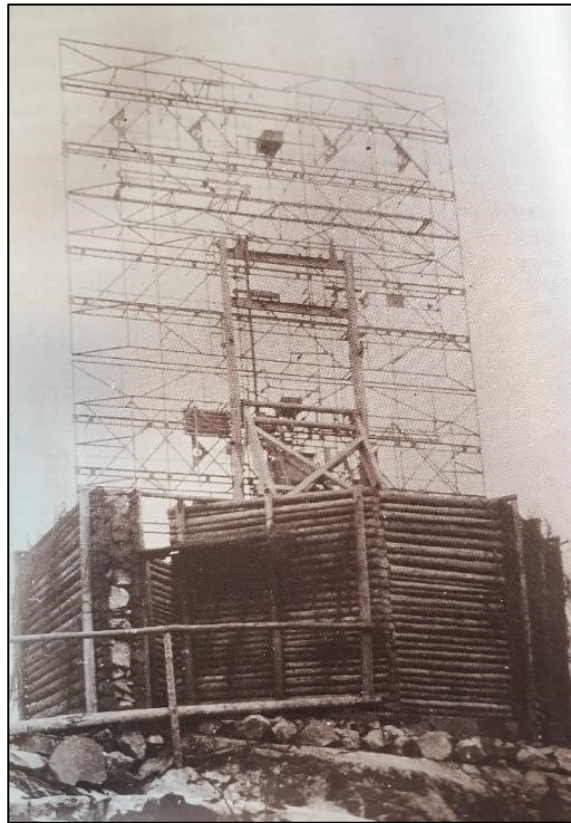
Fortifikasjonene langs fjorden og omkring fjordrommet Drøbakssundet med Oscarsborg, samt Bygdeborgene på Tjuvåsen og danner en vesentlig del av Frogn kommunes forsvarsverk og militære historie, bygdeborgene trolig med en eldre og mer nyansert funksjon enn tradisjonelt antatt knyttet til urotider under folkevandringstiden. Som en del av fortifikasjonen på Kaholmene, Kopås og Seiersten, og under annen verdenskrig, er gamle Drøbak som festningsby å regne. Ut over etableringen av fortifikasjonene under dansketiden og unionen med Sverige før 1905, er krigshistorien på Oscarsborg knyttet opp til den tyske invasjonen under annen verdenskrig. Dynamittfabrikken på Håøya var knyttet til første verdenskrigs kulturhistorie.

Oscarsborg festningsanlegg er fredet. Et mindre anlegg på Hallangsodden er ikke tatt med i fredningen, men må regnes som del av festningsanleggene. Det er flere mindre

forsvarsanlegg i gamle Drøbak som ikke er registrert, men som er viktige deler av krigshistorien. Dette gjelder for eksempel Bunkersen ved Biologen og lyssjakten i Badeparken som er anlagt før 1905.

Elleodden er strategisk plassert i sikten fra Oscarsborg. På Elleodden står bevart fyrlykt som markerer sektorer til Oscarsborg festning. Under krigen bygde tyskerne i sørvestre hjørne på gården Elle et hus med en stor lyskaster som skulle dekke en sektor av Oslofjorden. Skipshelle er et viktig område i krigens kulturminner. Syd for Skipshelle ble M.S. Sørland senket 9. april, det første sivile skip under 2. verdenskrig, og i Skipshellebukta ble fangetransportskipet Donau senket av motstandsmennene Max Manus og Roy Nilsen 16. januar 1945. Viktig minner er også Flystyrten på Knardal, første tyske fly som ble skutt ned av norske styrker tidlig om morgenen 9. april 1940 og Tyskerbrakka på Bøhler (Bøhlerhytta). Bøhlerhytta er eneste bygning som fortsatt står igjen etter den tyske forlegningen på Bøhler. Etter krigen ble bygningen leid ut som familiebolig med adresse Brakka på Bøhler. Fra ca 1967 etablerte Røde Kors vaffelservering og hvilested for skifolket i bygningen, som derfor gikk under navnet Røde Kors-hytta. (M.S. Sørland, fangetransportskipet Donau og flystyrten på Knardal er merket av Frogn Historielag.)

Sylvia Salvesen og hennes etablering av Solhøgda på Ekeberg gård var i utgangspunktet et sted for kvinner som hadde sittet i tysk fangenskap under 2. verdenskrig og ble senere utvidet til å omfatte krigsinvalider.

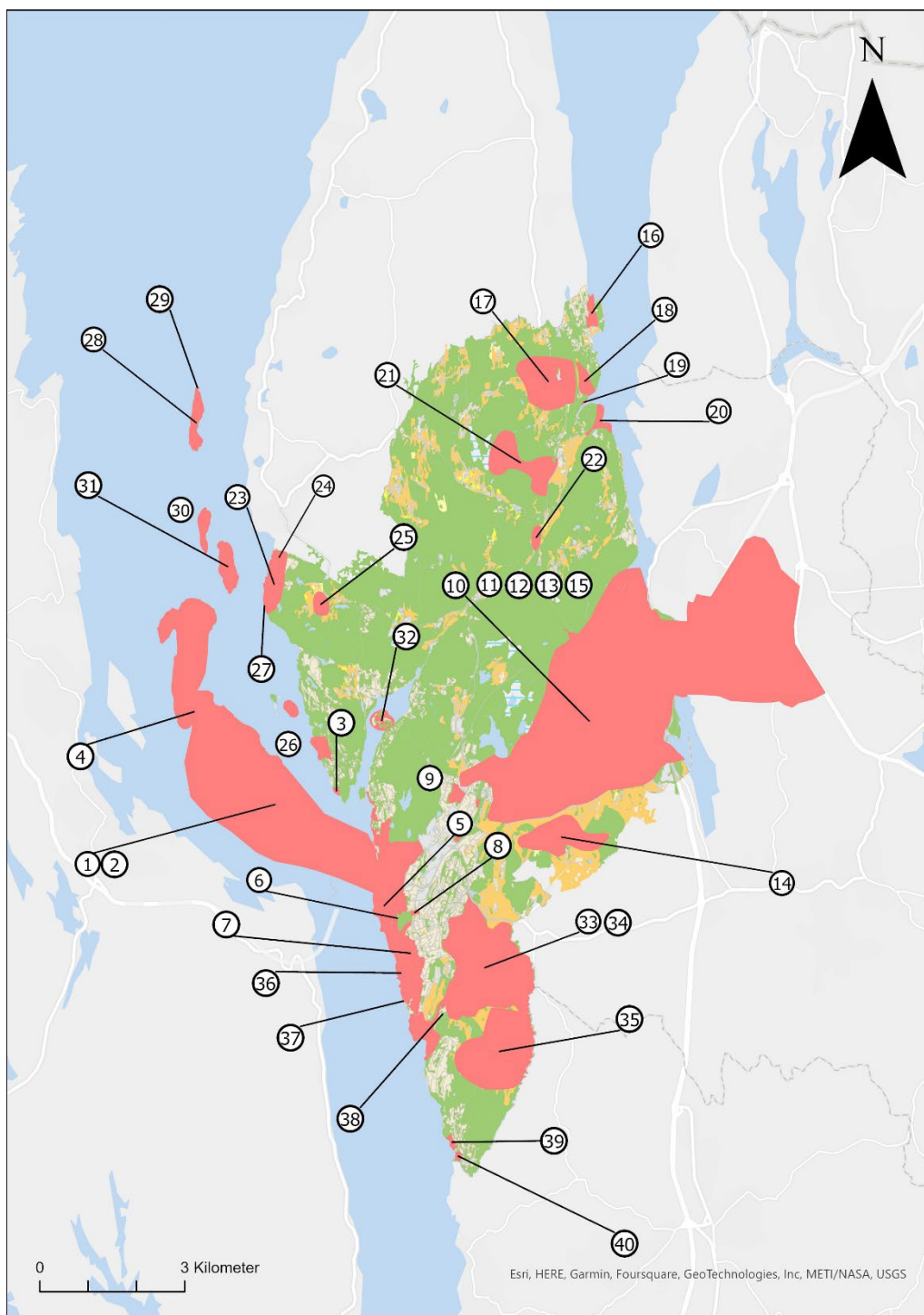

Figur 13. Radarstasjonen på Saraåsen. Fra Follominne 53, 2015, s. 52

Oversikt over kulturmiljø og landskap med verneverdi.

Med bakgrunn de kulturhistoriske tema som er prioritert i denne planen og er beskrevet i teksten ovenfor er det 40 områder som peker seg ut med å ha særlig bevaringsverdi. Områdene er fordelt over hele kommunen, dette omfatter alt fra store sentrale landskapsområder, gamle Drøbak og til små områder som er sikret rundt små enkeltobjekter.

På kartillustrasjonen under er områdene avmerket med røde områdeavgrensninger og med nummering hvor de aktuelle områdene er lokalisert. Neste illustrasjon er en liste over områdene med bevaringsverdi og juridisk status.

Områdeliste, bevaringsverdi og hvordan disse er avsatt i kommuneplanen.

Kulturmiljø og landskap/kulturlandskap	Bevaringsverdig	Nasjonal verdi	Løsning i kommuneplanen
1. Seiersten-Kopås-Oscarsborg-Håøya			Hensynssone H550_1
2. Oscarsborg festning: Kaholmene, Berholmen, Håøya, Kopås, Seiersten, Heer		Vedtaksfredet	Båndleggingssone H730_1
3. Festningsverk på Hallangen			Hensynssone H570_1
4. Tjålebukta-Håøybukta			Hensynssone H570_2
5. Gamle Drøbak		NBI	Bestemmelsesområde # 3
6. Eksponerte åssider Drøbak			Hensynssone H550_2
7. Hamsunhuset Maurbakken			Hensynssone H570_3
8. Tverkjegla gård			Hensynssone H570_4
9. Heer borettslag vel			Reguleringplan
10. Heer-Froen –		KULA	Bestemmelsesområde
11. Ottarsrud-Horgen-Bonn			Hensynssone H550_3
12. Ottarsrud-Huseby-Bjerke-Økern-Folkvang-Horgen			Hensynssone H570_5
13. Froen gård		Vedtaksfredet	Båndleggingssone H720_3
14. Kykkelsrud-Ernesjø-Berg			Hensynssone H550_4
15. Årungsvassdraget-Bunnefjorden			Hensynssone H570_6
16. Haslumtangen-Blylaget			Hensynssone H570_7
17. Garder-Glenne øvre			Hensynssone H570_8
18. Glenne nedre			Hensynssone H570_9
19. Nydalen ferieheimforening, Åsebukta			Hensynssone H570_10
20. Brevik			Hensynssone H570_11
21. Dalsmåsan-Dalshagan-Mellemdal			Hensynssone H570_12
22. Øvre Dal/Tusse			Hensynssone H570_13
23. Digerud kystlandskapssone			Hensynssone H550_5
24. Brannmennenes ferieheim, Digerud		Vedtaksfredet	Båndleggingssone H730_3
25. Digerud gård			Hensynssone H570_14
26. Sandbukta ferieheim			Regulert til bevaring
27. Digerudgrunnen fyr			Hensynssone H570_15
28. Søndre Langåra			Hensynssone H550_6
29. Søndre Langåra tåkeklokke		Vedtaksfredet	Båndleggingssone H740_4
30. Lågøya			Regulert til bevaring
31. Aspond			Hensynssone H570_16
32. Holmen			Hensynssone H570_17
33. Øierud-Leium-Haver			Hensynssone H550_7
34. Kolstad-Øyerud-Haver			Hensynssone H570_18
35. Solberg-Krogsrud-Ekeberg			Hensynssone H570_19
36. Torkilsbyen-Rosekollen-Torkilstranda			Hensynssone H570_24
37. Elle tåkeklokke		Vedtaksfredet	Hensynssone H570_20 bufferzone for båndlagt område
38. Odalen øst-Elleodden-Skiphelle			Hensynssone H570_21
39. Børrebråten ferieheim, Solbergstrand			Hensynssone H570_22
40. Sagakollen ferieheim, Solbergstrand			Hensynssone H570_23

Områder i det sentrale Frogn fra Drøbaksundet til Bunnefjorden

1. Seiersten-Kopås-Oscarsborg-Håøya

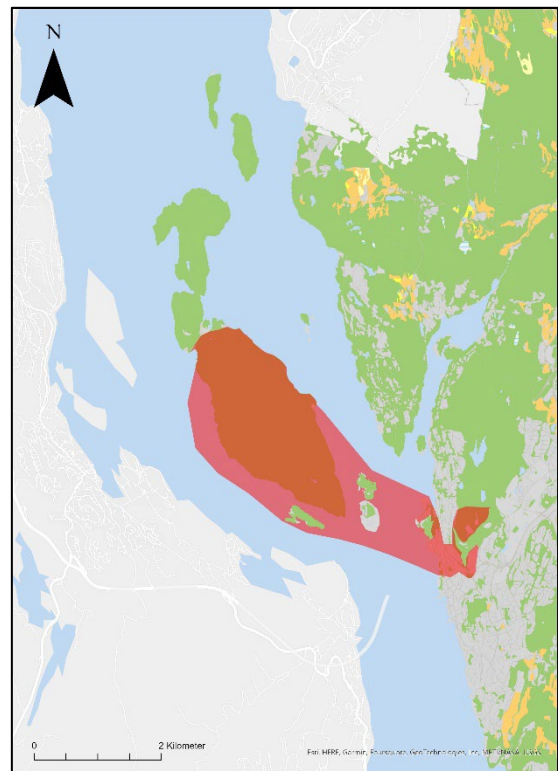

Figur 14. Drøbaksundet. Foto: visitdrobakoscarsborg.no

Beskrivelse: Området avgrenser fjordrommet som er Drøbaksundets landskapsmessige sammenheng mellom fastlandet i Frogn og øyene med Oscarsborg som militær skanse i innseilingen. På den nordre delen av Håøya er det registrert et rydningsrøysfelt bestående av fire røyser og et steingjerde. På Kaholmene/Håøya finnes ballastplanter som er kommet til øyene med ballastsand fra seilskutene på 1800-tallet.

Begrunnelse: Fjordrommet danner en formasjon som har en vesentlig betydning for områdets kulturhistoriske utvikling.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H550_1 Seiersten-Kopås-Oscarsborg-Håøya (inkluderer hele Håøya).

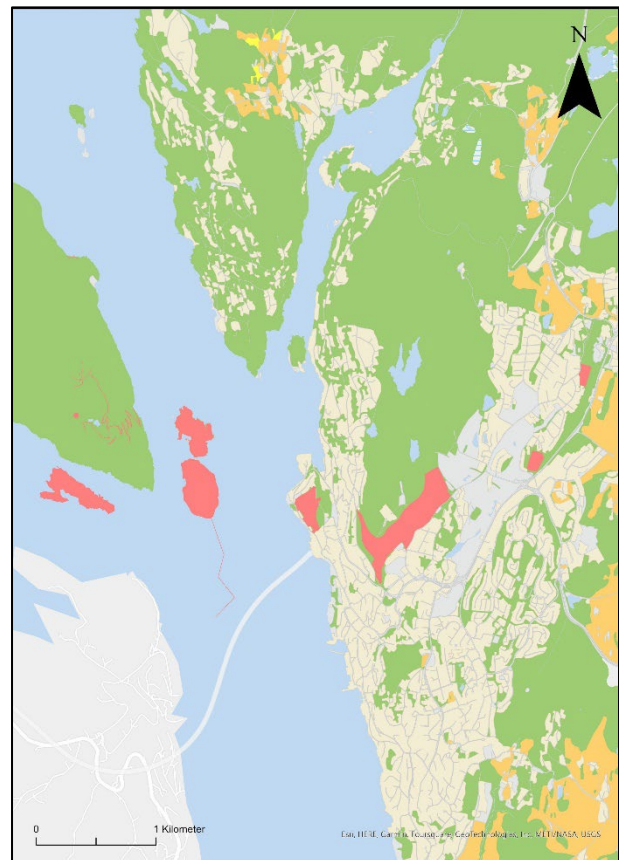
2. Oscarsborg festning: Kaholmene, Bergholmen, Håøya, Kopås, Seiersten, Heer

Figur 15. Oscarsborgs festning. Foto visitdrobakoscarsborg.no

Beskrivelse: Oscarsborgs festning har front mot innseilingen i Oslofjorden, med flankerende batterier på begge landsidene. En 1500 m lang sjeté (undervannsmur) blokkerer det vestre fjordløpet. Etablissementet utgjør de to Kaholmene (nordre og søndre), Bergholmen, Håøya og Hallangsodden, og inneholder blant annet hovedfort, fortifikasjoner, bygninger, kaier og veier. Etablissementet er utbygget og modernisert over en lang periode etter etableringsfasen. Miljøet har derfor et sammensatt preg og representerer Oscarsborgs utvikling gjennom om lag 150 år. Store endringer skjedde i perioden frem mot unionsoppløsningen og i sammenheng med bombingene 9. april 1940. Det er også oppført en del nye bygninger i de senere år.

Søndre Kaholmen rommer de sentrale og eldste deler av Oscarsborg. Det gamle Hovedfortet av tegl og kvaderstein er bygget etter det montalembertske system. Fortet er et hesteskoformet, sluttet bygningskompleks på tre etasjer, med integrerte

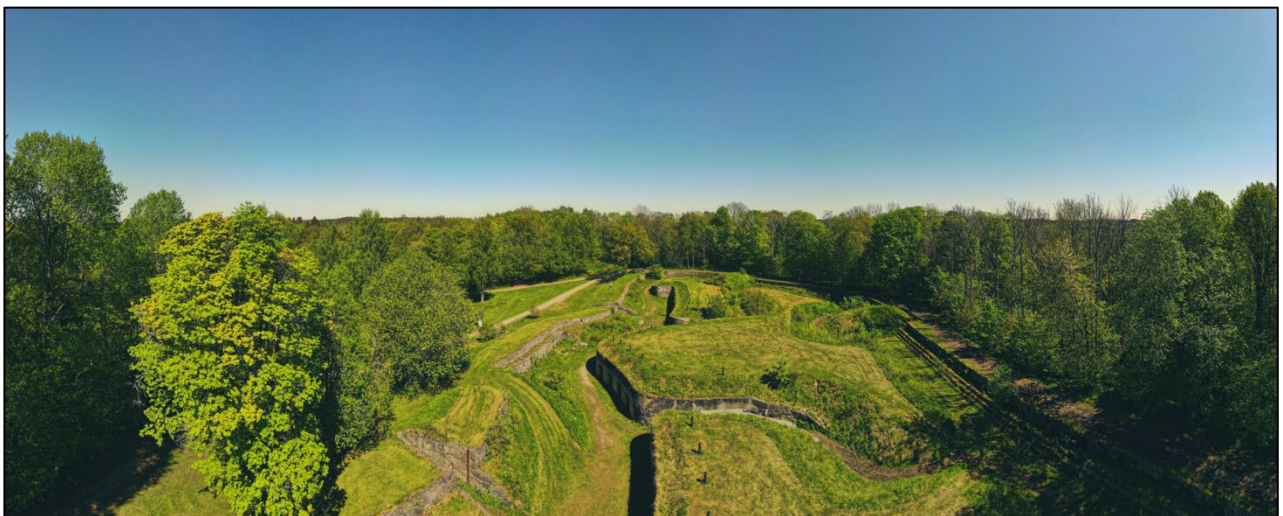
kanonkasematter. Foran fortet ligger Hovedbatteriet med store kanoner. På sidene finnes to kasematterte batterier samt det åpne Søndre batteri, alle (Søndre: med elementer) fra fortets tidlige periode. Bygningstiljøet domineres ellers av fire store bygninger (kaserne, messe, nye forlegninger av tegl og pusset mur). Ellers finnes det en rekke mindre mur- og trebygninger som verksteder, lagre m.m. av eldre dato. Oscarsborg festnings eldste bygning er Båtmannsstua fra 1700-tallet som ligger ved broen over til Nordre Kaholmen.

Nordre Kaholmen er en lav, liten øy som blant annet rommer kommandantbolig, depot og to store skurbygninger. Her finnes også et torpedobatteri i fjell som stod ferdig i 1900, som siden er modernisert, to eldre kanonbatterier (Ekornredet og Fuglereide) samt ekstyske nærforsvarsstillinger. Bergholmen er en forholdsvis lav øy mellom Håøya og Nesset hvor Minevesenet har hatt tilhold. Her ligger noen eldre bygninger med opprinnelige interiørdetaljer, dessuten verksteder og lagerbygninger med inventar fra 1950-tallet. Her finnes også en av Minevesenets gamle siktestasjoner.

Håøya er en høy, bratt og skogbevokst øy midt i fjorden. Batteriveien går i sikksakk oppover – med stabber og møteplasser i den bratte østsiden – frem til bl.a. kanonbatterier og overdekkede kommandoplasser. Ved sjøen og en del steder omkring på øya står eldre bebyggelse enkeltvis eller i miljøer som eksempelvis Tronstad. Et stort omfang av godt bevarte, eldre fortifikasjoner er spredt over øyas sydlige del. Det omfatter blant annet et stort haubitzbatteri med bane for ammunisjonstransport og ammunisjons-magasiner; Nedre- og Øvre toppbatteri; moniermagasin, kommandoplasser og rester av «antiballongskyts» som ble kjøpt fra Frankrike under første verdenskrig. Den gamle Hovedkommandoplassen står på Håøyas sydøstre side. Ved veien finnes kongelige signaturer hugget inn i fjellet. Håøya har i tillegg en sjeldent rik flora. Oslo kommune eier den nordre halvdel av øya hvor også antiballongskytsset rester ligger.

Etablisementet omfatter også Hallangsodden på fastlandet nordøst for Oscarsborg. Her finnes en minesiktestasjon fra 1893 som var utstyrt med Siemens-Halske elektrisk sikteutstyr. (fra Landsverneplanen for Forsvaret 2000)

Skansen består også av fortifikasjoner på Kopås og Heer og Seiersten. Seiersten-området er skilt ut fra prestegården Seiersten i 1895 for å anlegge flankeforsvar for Oscarsborg festning. De militære anleggene strekker seg fra Veisvingbatteriet i sør til Heer skanse i nord (utenfor området). Området inneholder flere skanser og festningsanlegg.

Figur 16. Utsikt fra Seiersten Skanse. Foto: visitdrobakoscarsborg.no

Anlegget ble fredet av Riksantikvaren i 2018. Fredningen omfatter byggverk, anlegg og uteareal på Kaholmene, Håøya, Bergholmen, Husvik, Kopås, Seiersten med Veisvingbatteriet, Heer og Kringerud i Frogn kommune. Fredningen omfatter videre Nesset i Hurum kommune og den undersjøiske steinfyllingen Jetèen fra Søndre Kaholmen i Frogn kommune til Færgestad i Hurum kommune. Totalt ant. inv.: 193. Ant. inv. m/vern: 63 Nasjonalt festningsverk.

Begrunnelse: [Hentet fra Askeladden] Oscarsborg festning er inkludert i Stortingsmelding nr. 54 (1992–93) Nasjonale festningsverk. Festningen var i lang tid Norges viktigste kystartillerianlegg, og skrev seg inn i krigshistorien gjennom sin innsats under angrepet på Norge 9. april 1940. Festningen har i kraft av dette stor symbolverdi. Oscarsborg bærer preg av flere perioder med modernisering og utbygging. Bygningene og fortifikasjonsanleggene representerer således flere stadier i kystartilleriets utvikling. Av særlig interesse er Hovedfortet med utenverker. Festningsmiljøet med bygninger, fortifikasjoner og terrenglementer som veier og kaianlegg har betydelig militærhistorisk og arkitektonisk verdi. Vernet omfatter bygninger og alle fortifikasjoner, murkonstruksjoner, veier og plasser innenfor område angitt på kartet.

Løsning i kommuneplan: Ny båndleggingssone Hensynssone H730_1 slår sammen og erstatter alle framtidige H730_5-13 (foreslått fredet i verneplan for Oscarsborg). Båndleggingssonen har samme avgrensning som fredningsvedtaket (flere polygoner). Båndleggingssonen erstatter også Hensynssone H740_5-6 Nordre og søndre Kaholmen (regulert til bevaring etter plan- og bygningsloven) og Hensynssone H570_11 Kaholmene-Bergholmen-Håøya søndre (avgrensning jfr. kulturminnevernplan for Frogn 1997, område 21)

3. Festningsverk på Hallangen

Figur 17. Siktestasjon på Hallangssodden. Foto: Trine Kjørven

Beskrivelse: Området knytter seg til festningsverket Oscarsborg, men er ikke omfattet av fredningsvedtaket. Godt bevart siktestasjonen tilhørende Oscarsborgs minefelt.

Begrunnelse: Området må sees i sammenheng med verdien til festningsverket Oscarsborg som et anlegg av vesentlig betydning for fylkets/regionens historie. Anlegget er utvendig godt bevart.

Løsning i kommuneplan: Tidligere H730_13 fremtidig i KPA blir Hensynssone H570_1 Festningsverk på Hallangssodden.

4. Tåjebukta-Håøybukta

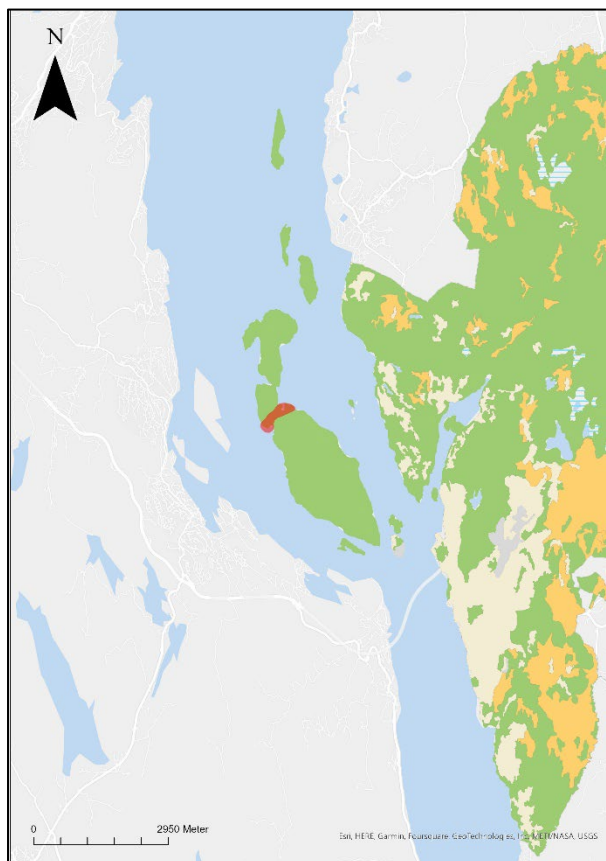

Figur 18. "Messa" på Håøya. Foto: Ingvild Lie-Nielsen (Link Arkitektur)

Beskrivelse: Området består av gammel husmannsplass (gammelgården) verdenskrig 1600-tallet, en sprengstoffabrikk med dynamittproduksjon under første verdenskrig og feriehemmet til Oslo kommune.

Den første kjente bosettingen i nyere tid på Håøya er på 1600-tallet, på det som i dag kalles Gamlegården i Kjøkkenbukta i Håøybukta. De ble regnes som husmenn, men må heller være å betrakte som leilendinger. I 1710 fikk brukeren skjøtte. Her ble det drevet trelastsalg, fiske og fraktvirksomhet. En periode på 1700-tallet var stedet eid av kjøpmann Christen Carlsen i Drøbak, som bla. forsøkte seg med reinsdyrdrift på øya. I 1891 eksproprierer staten den sørlige delen av hovedøya. I 1896 nevnes det en dampsgag på øya, men den var neppe lenge i drift.

I 1915 ble diverse eiendommer som utgjorde den private delen av Håøya solgt til en sammenslutning av industrifolk og redere (Sam. Eyde, dr. Jepsen og skipsrederne Klaveness, Fearnley og Wilhelmsen). A/S Haaøen Fabriker ble etablert i 1916. Et par år

senere ble flere av eiendommene solgt til Nitroglyserinkompaniet, Nitedals Krudtverk og Norsk Svovelsyrefabrikk. Bygningene ble oppført med tanke på den høye risikoen for eksplosjoner: Bygningene var relativt små, lagt med stor avstand i terrenget, oppført i mur eller betong med tykke vegger. Fabrikken skal ha hatt problemer med å rekruttere arbeidere til å utføre det risikofylte arbeidet. Derfor hyrte fabrikken, i samarbeid med politiet i hovedstaden, gatejenter fra Oslo og til dels også direkte fra landsfengselet for kvinner.

Dette var dels prostituerte, jenter med psykiske og andre lidelser. I Norsk Sprængstofindustri jubileums bok hvor det står kun to setninger om virksomheten (side 134): «Det opplyses at politiet i Christiania samlet sammen flokker av gatepiker og ekspederte utover, mange kom direkte fra landsfengselet for kvinner. Det var ingen lett arbeidsstokk å holde styr på, men de var flinke til å arbeide, og det påstås at arbeidet aldri har gått så muntert for seg på sprengstoff-fabrikken».

Kvinnene bodde i Messa, og arbeidet i fabrikklokalene Mølla og Baklia. Sprengstoffabrikken var i virksomhet i bare noen få år. I 1937 kjøpte Oslo kommune det aller meste av eiendommen, som i dag er friareal og brukes som feriehem.

Begrunnelse: Fabrikkbygningene er i dag restaurert og fremstår som et unikt industri-kulturminne fra en tid da det ble søkt etter å utvikle nye næringsveger i Follo. Bygningene etter sprengstoffabrikken representerer en viktig sosial kulturhistorie i regionen. Gamlegården har kunnskapsverdi som representerer bosettingshistorie på øyene. Dette, og etableringen av Oslo kommunes feriehem på stedet, representerer kulturhistorie ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan:

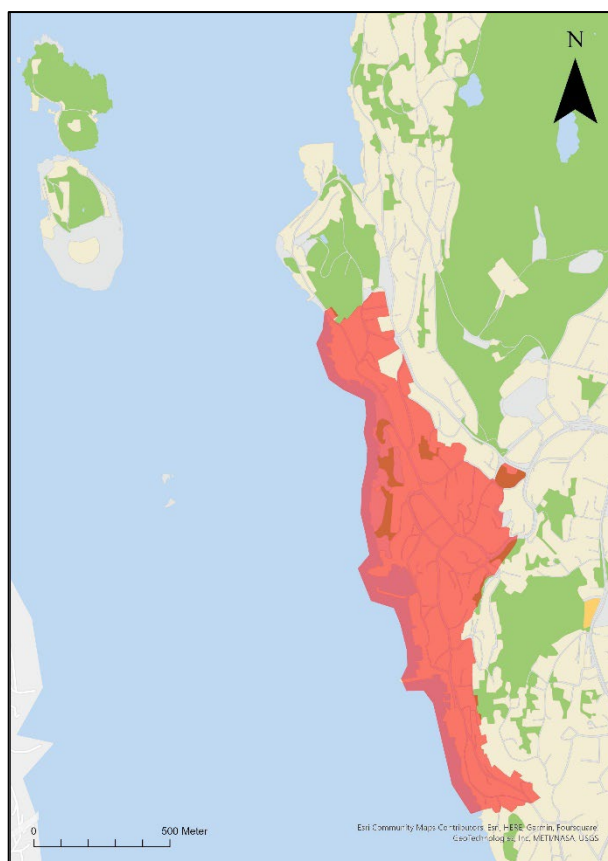
Hensynssone H570_10 Tåjebukta-Håøybukta videreføres som H570_2 Tåjebukta-Håøybukta.

5. Gamle Drøbak

Figur 19. Torget, en høstdag. Foto: Anne Margit Bratten

Beskrivelse: Drøbak var på begynnelsen av 1600-tallet et viktig utførselssted for trelast. Handelsborgere i Christiania kjøpte husmannsplassene Husvik, Drøbak og Vennebek for å drive uthavner midt på 1600-tallet, og stedet fikk status som ladested og vinterhavn under Christiania. På 1600-tallet var Drøbaksundet som inngang til Christiania en forutsetning til Drøbaks etablering og vekst. Ettersom fjorden videre innover var islagt på vinterstid, vokste Drøbak fram som et ladested og en vinterhavn under Christiania for seilskuter. Som ladested fikk byen tette forbindelser til andre europeiske handelsbyer. Dette gjør at man finner arkitektoniske stilistiske detaljeringer og ornamenteringer i Drøbak på et tidligere tidspunkt enn andre norske trehusmiljøer. Dette gjør trehusbebyggelsen i Drøbak unik i nasjonal sammenheng. Fra denne tiden finner vi flere to etasjes handelsbygninger, som kirken, hospitalet, gamle Drøbak skole (biblioteket) og Drøbak gård (i dag Sorenskrivergården), samt en

stor andel eldre bolighus og uthus. Mange av de eldste bygningene står tett i tett, gjerne skulder ved skulder. Rundt torget finnes flere bygninger som kjennetegnes ved høye ubrutte takflater og «svai» ved gesimsen. Denne bygningstypen kjennetegner Drøbak, hvor det finnes flere eksemplarer enn i noen av de andre kystbyene langs Oslofjorden.

Drøbak hadde sin glansperiode på 1700 -1800 tallet, som utskipingshavn for trelast til Europa. Ladestedet fikk kjøpstadsrettigheter (bystatus) i 1842. Drøbak var da eneste by i Akershus. Da trelasthandelen fra midten av 1800-tallet begynte å avta vokste det i stedet frem en stor eksport av is. Ved slutten av århundret var begge disse næringene nærmest borte og var blitt erstattet av handel, småindustri og rekreasjon. Etter at både trelasthandelen og is-eksporten opphørte gikk Drøbak inn i en stagnasjon og nedgangstid rundt 1900. Nedgangstiden varte nesten et halvt århundre fram til 1950- tallet. I samme periode ble Drøbak en populær badeby. Det kom flere hoteller og mange sommervillaer utover på 1900-tallet. Fra tiårene før 1900 har trehusbebyggelsen preg av sveitserstil, og fra villautbyggingen i 1920-årene nyklassisistisk stil. Drøbak har unngått store bybranner. Derfor, og ettersom byen hadde utviklingsarealer utenfor den historiske bykjernen, har Drøbak bevart en betydelig bestand viktige enkeltbygninger og bygningsmiljøer fra 17- og 1800-tallet. Gjennom den selvgrodde gatestrukturen, de trange smugene, husrekker tett i tett og små pittoreske bygninger oppleves Drøbak omtrent slik byen var på 1800- tallet. Byens næringsbygg fra 1700- og 1800-tallet finnes rundt torvet og langs Storgata og karakteriseres av to etasjes bygninger. Drøbak fikk også flere hoteller og mange sommervillaer for velstående byborgere.

Bygningsmiljøet kjennetegnes av tett trehusbebyggelse, trange, kronglete gater og smug på kryss og tvers. Den selvgrodde bebyggelsesstrukturen og et betydelig antall enkeltbygninger er fortsatt godt bevart. Bebyggelsen i gamle Drøbak består av ca. 900 bygninger. Av disse er ca. 400 bygninger oppført før 1900, og ca. 70 bygninger i første del av 1900-tallet. Det dominerende bygningsmateriale er tre, men fra og med 1900 kom også flere murhus. Måten Drøbaks trehusbebyggelse har tatt form, henger nært sammen med byens kulturhistorie. Arkitektoniske, stilistiske og byggetekniske kjennetegn fra byens ulike vekstperioder, er lesbare i bebyggelsen gjennom måten bygningsdeler er håndverksmessig utført, ornamentering, arkitektonisk utforming og sammenhengen med andre bygg og landskap.

Figur 20. Gangsti mot sjøtorget. Foto: visitdrobakoscarsborg.no

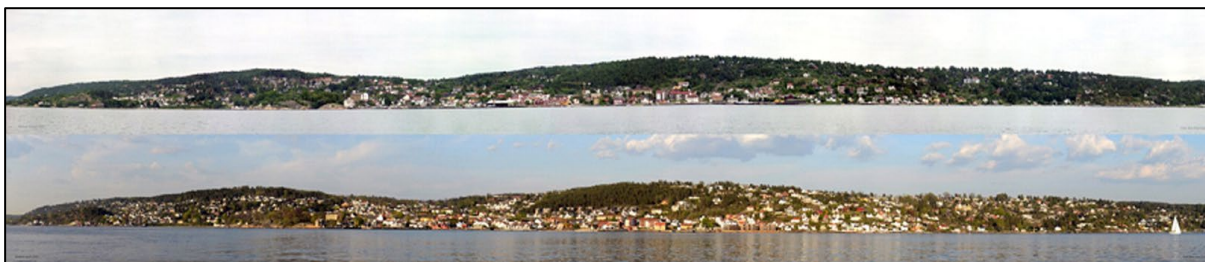
Begrunnelse: Kulturmiljøet er av nasjonal interesse på grunn av sin betydning i norsk nærings- og sjøfartshistorie på 1700- og 1800-tallet noe som vises gjennom byens godt bevarte bygningsmiljø. Byen har opplevelsesverdier knyttet til stedets bygnings- og tomtemønster langs de selvgrodde gatene og relasjonen til fjorden og landskapet rundt. Det arkitektoniske uttrykket, som spenner helt fra 16-1700-tallet og frem til i dag, formidler stedets lange handels- og kulturhistorie gjennom sin bebyggelsesstruktur samt bygningenes materialer, byggemåter og stil. Området utgjør et helhetlig kulturmiljø. Kulturmiljøet inneholder fire fredede og en listeført kirke. De fredede anleggene er Sorenskrivergården i Niels Carlsensgate 31, Handelshuset i Torggata 2, Hospitalet i Niels Carlsensgate 20 og Biologen i Biologveien 2.

Trehusbebyggelsen er pregende for kulturmiljøets særegne uttrykk med overvekten av eldre trehusbebyggelse, har høy aldersverdi og er godt bevart. Bebyggelsen som er eldre enn 1850 har bevarte bygningsdeler som viser førindustriell byggeskikk. Disse danner grunnlag for kunnskap om håndverksmessig utførelse, fremstillingsmåter og stilistiske innflytelser og referanser. Bebyggelsen eldre enn 1900 uttrykker Drøbaks utviklingshistorie fra oppgangstiden under is-eksport på slutten av 1800-tallet. Bygningen har bevarte bygningsdeler og stilistisk uttrykk som kjennetegnes av sveitserstil og nasjonalromantikk. Bebyggelsen fra 1900-1950 fra tiden Drøbak ble en populær badeby er preget av sveitserstil, og fra villautbyggingen i 1920-årene av nyklassisistisk stil og byggmesterfunkis fra mellomkrigstiden. Det er eksempler på nyere trehusbebyggelse av høyarkitektonisk verdi som særegen/representativ for perioden, og/eller er godt tilpasset kulturmiljøet.

Løsning i kommuneplan:

Området som er regulert i 086-4000 områderegulering for gamle Drøbak legges inn som bestemmelsesområde # 3 Kulturmiljø av nasjonal interesse i KPA 2023-2035.

6. Eksponerte åssider Drøbak

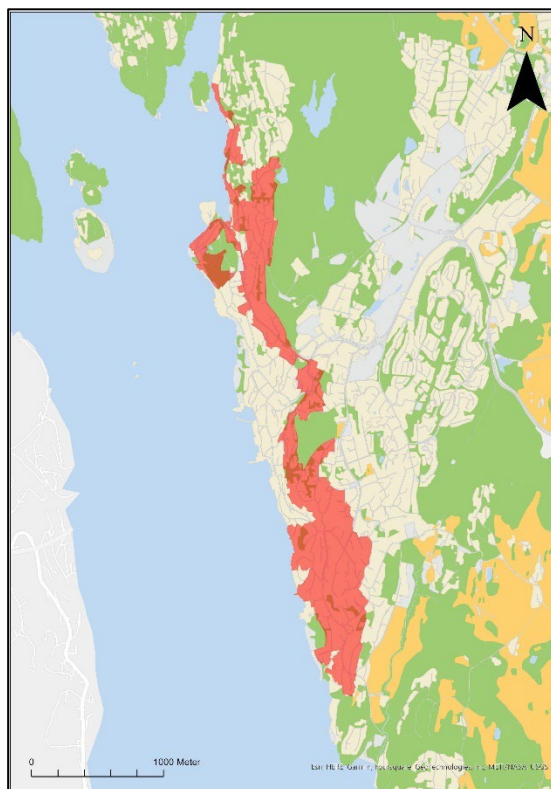
Figur 21. Eksponerte åssider rundt Drøbak. Foto: Joar Foto/ Frogn kommune

Beskrivelse: Eksponerte åssider omfatter både strandsone og grønn åsside bakenfor Drøbak. Sonen detaljerer hensynene innenfor gjeldende Statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen (2021). Disse erstattet Rikspolitiske retningslinjer for planlegging i kyst- og sjøområder i Oslofjordregionen, Østfold, Akershus, Oslo, Buskerud, Vestfold og Telemark (1993). Hensynssonen ble først opprettet i Kommunedelplan for Drøbak, som område for særskilt bruk og vern av sjøl og vassdrag – sone 2. I gjeldende statlige planretningslinje framheves punkt 6.1. om hensynet til Natur- og kulturmiljø og landskap. «Planlegging i strandsonen skal ta hensyn til naturmangfold. Karakteristiske hovedtrekk i landskap bør opprettholdes. Verdifulle forekomster av naturtyper og arter må tas vare på. Det skal legges vekt på å bevare karakteristiske kulturlandskap, kulturmiljø og enkeltstående eksempler på den særegne kystkulturen i området.»

Området inneholder en del bebyggelsen fra 1900-1950 fra tiden Drøbak ble en populær badeby preget av sveitserstil, og fra villautbyggingen i 1920-årene av nyklassisistisk stil og byggmesterfunkis fra mellomkrigstiden. Det er eksempler på nyere trehusbebyggelse av høy arkitektonisk verdi som særegen/representativ for perioden, og/eller er godt tilpasset landskapet og kulturmiljøet.

Begrunnelse: Den grønne åssiden danner et vesentlig landskapsmessig bakteppe og avgrensning av det historiske bymiljøet gamle Drøbak og skal ivaretas som del av dette kulturmiljøets uttrykk og det større grønne landskapstrekket langs Oslofjorden i tråd med statlige planretningslinjer. Oslofjordens landskapsuttrykk berører interesser ut over det lokale. Området omfattes dels av kulturmiljø/landskap vurdert til nasjonal og regional verdi i 2008.

Løsning i kommuneplan: Området legges Hensynssone H550_2 Eksponerte åssider i KPA.

7. Hamsunhuset Maurbakken

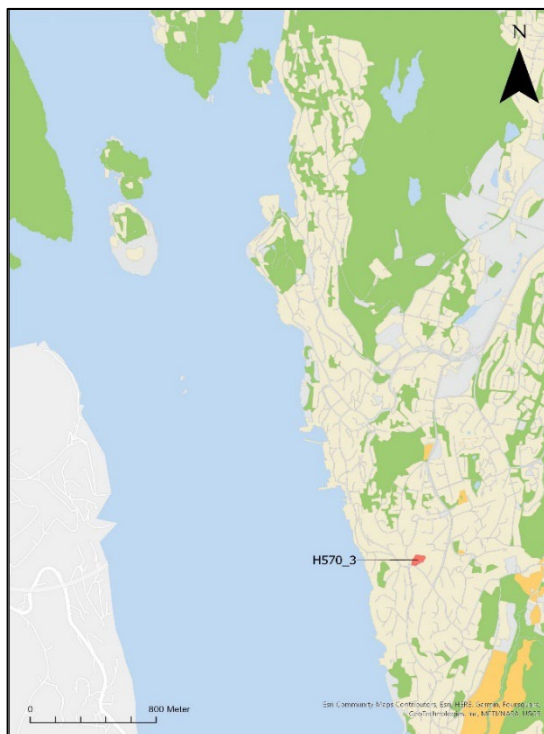

Figur 22. Maurbakken. Foto: Halvor Jensen

Beskrivelse: Forfatteren Knut Hamsun flyttet i 1904 fra Kristiania til Drøbak for å etablere seg her med sin kone Bergljot og datter Victoria. Tomten ved Vestbyveien ble hetende Maurbakken etter frakten av is ned langs de bratte bakkene til fjorden – strø av maurtuer ble brukt for å sinke isen. Her bygget Hamsun en villa etter egne tegninger i empire med buet tak og karnapper. Inngang med bislag fra baksiden, gang og trapp, kjøkken, spisestue og stue ut mot fjorden. I annen etasje pikeværelse, Bergljots og Victorias rom og hans. Uthus med bryggerhus, privet og verksted. Bygget sto ferdig i 1905. Året etter tok Hamsun ut separasjon og flyttet fra Drøbak. Bygningen står igjen og uttrykker forfatterens interesse for nyklassisistiske arkitektoniske stil. Bislaget på baksiden er endret, men ellers er bygningen godt bevart.

Begrunnelse: Knut Hamsun er en av Norges fremste romanforfattere og en viktig skikkelse både i 1890-tallets nyromantikk og i mellomkrigstidens mer realistiske romanlitteratur. Med Knut Hamsun som byggherre, berører bygningen og eiendommen særlig interessant nasjonal kulturhistorie. Etableringen i Drøbak understreker byens betydning i kunstmiljøet omkring 1900.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_17 Eiendom g/bnr 71/35 – Hamsunhuset videreføres som H570_3 Eiendom g/bnr 71/35 – Hamsunhuset Maurbakken.

8. Tverrkjegla gård

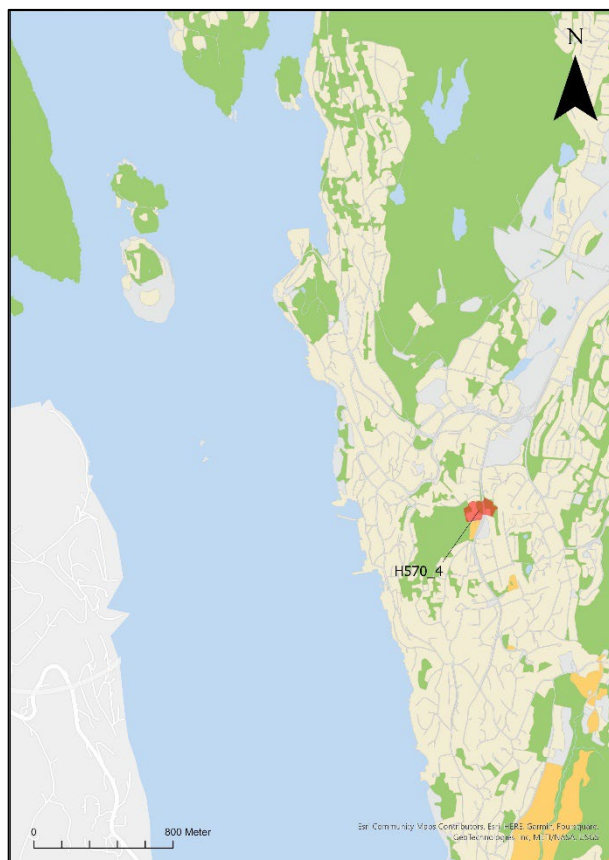

Figur 23. Tverrkjegla gård. Foto: Anders Wahlborg

Beskrivelse: Området består av flere eiendommer. Gnr/bnr 72/78 Tverrkjegla gård med våningshus, driftsbygning og stabbur, alle fra fjerde kvartal 1700-tallet, gnr/bnr 72/74 med lysthus til Tverrkjegla (andre kvartal 1800-tallet) og bolighus (fjerde kvartal 1800-tallet) - og gnr/bnr 72/17 - "Tverrkjeglhytten". Våningshuset på Tverrkjegla gård er en kledt tømmerbygning med tydelig likhet til de større handelshusene i gamle Drøbak sentrum, med svaitak - store, bratte takflater med vipp (typisk Louis-seize stil). Anlegget besto også av en stramt anlagt prydhage og en frukthage.

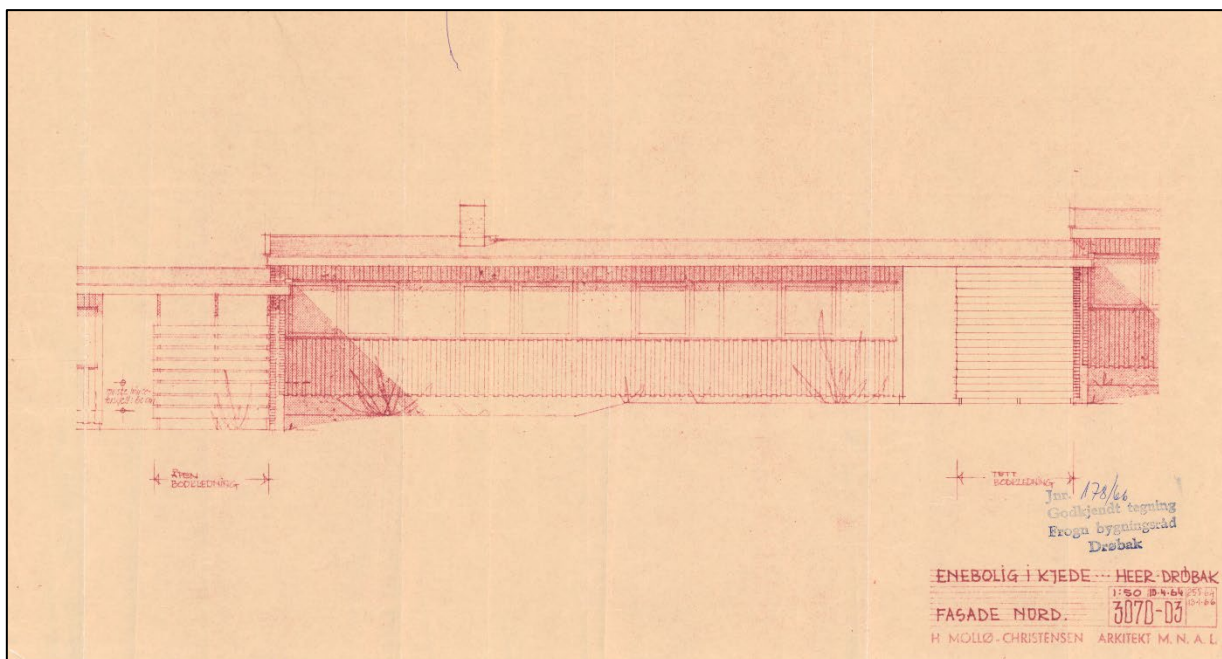
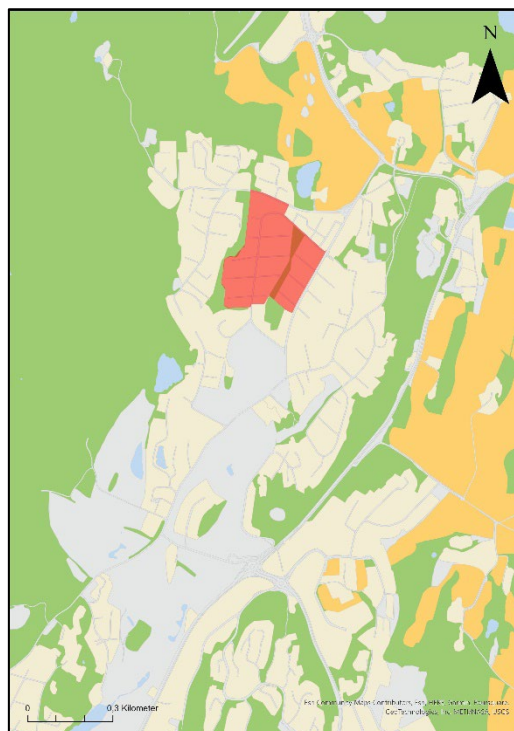
Begrunnelse: Bebyggelsen på Tverrkjegla er eksempel på gårdsbebyggelse i Frogn med tydelig influens fra den urbane bebyggelsen. Denne bynære bebyggelsen danner også en viktig referanse for bebyggelsen i gamle Drøbak, som har omdannet en rural gårdsbebyggelse til en urban struktur. Området er synlig i omgivelsene som en eldre bebyggelse som danner et miljø i overgangen mellom Ullerud og Sogsti, dette gir en tidsdybde til området med historiske og visuelle forbindelser til gamle Drøbak. Nær kulturhistorisk tilknytning til kulturmiljøet i gamle Drøbaks gir bebyggelsen og hageanlegg verdi ut over det helt lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_4 Tverrkjegla gård.

9. Heer borettslag vel

Beskrivelse: Heer Vel borettslag var ferdig utbygget i 1967. Utbygger var Drøbak boligbyggelag, som etablerte borettslaget A/L Heer Borettslag som forvaltningsorgan. Entreprenør var Norges boligbyggelag og Eidskog Industrier, og deres opprinnelige tanke var at byggene skulle settes sammen av prefabrikerte elementer, tilvirket i Eidsskog. Arkitekt for Heer borettslag vel, var Hans Mollø-Christensen (1912-1972). Han var utdannet ved Arkitektur og designskolen Staatliches Bauhaus (1919-1933) i Tyskland, en skole med stor innflytelse på norsk design, billedkunst, arkitektur og kunstpedagogikk. Etter utdanningen på Bauhaus, begynte Mollø-Christensen som assistent ved arkitektkontoret Korsmo og Knutsen, og dannet i 1947 egen praksis sammen med Odd Gengenbach.

Figur 24. Godkjent originaltegning av Mollø-Christensen av kjedet enebolig på Heer.

Området er i utgangspunktet konstruert med basis i 1950-60-årenes planleggingstradisjon. Borettslag skulle sørge for ivaretagelsen av felles anleggenger og en helhetlig områdeplanlegging. Området på Heer ble realisert som rekke- kjedehus i én eller to etasjer, garasjer/carporter lagt arkitektonisk i forhold til husene, og ens tak- og fasademateriale på hele området. Fire tomter ble avsatt til offentlige formål og forretningsbygg.

Begrunnelse: Mollø-Christensen var del av et yngre miljø som kjennetegner modernismens gjennombrudd i Norge i mellomkrigstiden. Heer borettslag er representativt for tett-lav villaområdeutbygging fra tiden,

lignende atriumhusene på Ammerud i Oslo, tegnet av arkitekt Håkon Mjelva). Mollø's etterkrigsproduksjon, som Heer borettslag er eksempel på, har klare impulser fra etterkrigsmodernismen i Norge, slik Arne Korsmo og PAGON-gruppen fremmet, i Norge og i et større internasjonalt fagmiljø. Området er preget for Heer som et boligområde med høy bokvalitet.

Området er enhetlig, har høy arkitektonisk verdi og viser boligutviklingshistorikk av verdi ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Reguleringsplanen videreføres.

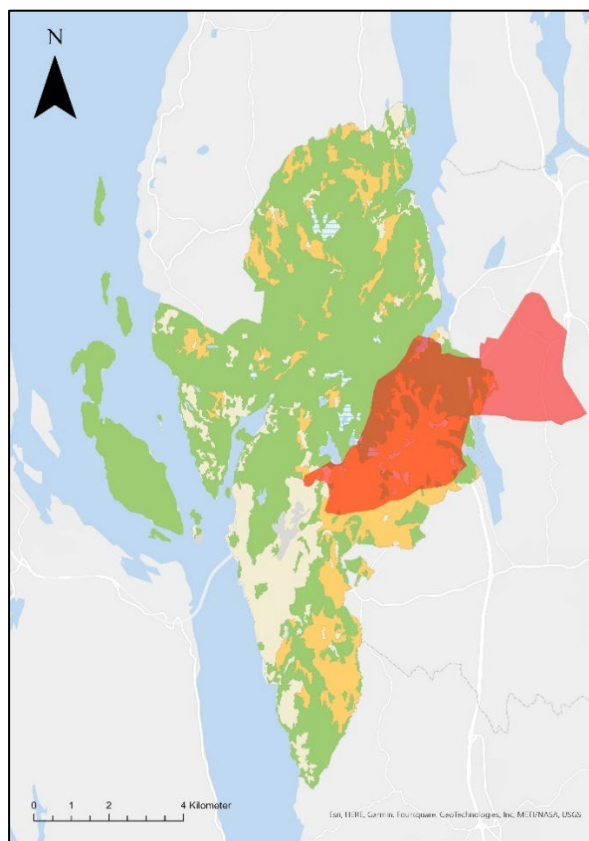
10. Heer-Fron – KULA-område

Figur 25. Landskapet ved Froen. Foto: Sissel Margrethe Riibe, Viken fylkeskommun.

Beskrivelse: Landskapet omfatter de mest markante deler av moreneryggen over Fron og Nordby, samt forsenkningen Bunnefjorden-Årungen. Innenfor Frogn avgrenses området i nord og vest mot marka og tettbebyggelsen på Heer, i øst mot E6 og i nord av Bunnefjorden. Landskapet består i hovedsak av jordbruksarealer på moreneryggen over Fron som inngår i det som kalles Ski-Ås-trinnet. Etter siste istid dannet innlandsisens tilbaketrekning i flere trinn med israndavsetninger- også kalt ra. Ski-Ås-trinnet ble dannet for 11.000 år siden og er en del av et indre ra som dominerer midtre Follo. Dette markante høydedraget strekker seg i øst-vest retning over Hurumlandet på vestsiden av Oslofjorden og østover mot Indre Østfold. De mektige løsmasseavsetningene i Ski-Ås-trinnet har bratte bakker særlig i nordre del, og tilløp til raviner der Riformasjonene krysser den markante forsenkningen med Bunnefjorden-Årungen.

Morenelandskapet har et bredt spekter av kulturminner og landskapstyper som dokumenterer bruk og endringer i landskapet over et langt tidsrom. De høytliggende skråningene av

Figur 26. KULA områdets avgrensning

raet har lett selvdrenert sandjord som var godt egnet til det tidlige jordbruket. Mange av dagens gårder langs moreneryggen har røtter tilbake til jernalder. Middelalderkirkestedet på Fron har historiske veiforbindelser i flere retninger. Det er fremdeles jordbruk som setter sitt preg på landskapet og det er aktiv drift på gårdene.

Morenelandskapet fra Heer til Fron fremstår som et sammenhengende historisk landskap med et stort mangfold av kulturminner fra steinalder til nyere tid. Det er mange gravhauger fra jernalder, en kirkegård fra middelaldere, og på Tjuvåsen nordøst for kirkestedet ligger en bygdeborg fra jernalder med utsikt over Bunnefjorden. Området har også den største andelen av helleristninger i Follo, blant dem et felt med 240 skålgroper i tillegg til Follo

Figur 27. Helleristningsfelt på Skjellerud. Foto: Jone Røst Kile-Vesvik. Viken fylkeskommune

eneste skipsristning på Skjellerud gård datert til bronsealder-jernalder.

Begrunnelse: Morenelandskapet Heer-Froen-Nordby er et fruktbart veldrevet og vakkert jordbrukslandskap med stor tidsdybde og kontinuitet. Landskapet er en del av moreneryggen eller raet Ski-Ås trinnet, som er en landskapstype som er spesielt karakteristisk for follobygdene. Området er rikt på kulturminner fra flere perioder, og her finnes en bygdeborg, to middelalderkirkesteder der flere gamle veifar møtes, husmannsplasser og godt bevarte gårdstun. Froens karakter som storgods med utnyttelse av skogen, Årungsvassdraget og Bunnefjorden belyser en viktig del av Follo næringshistorie.

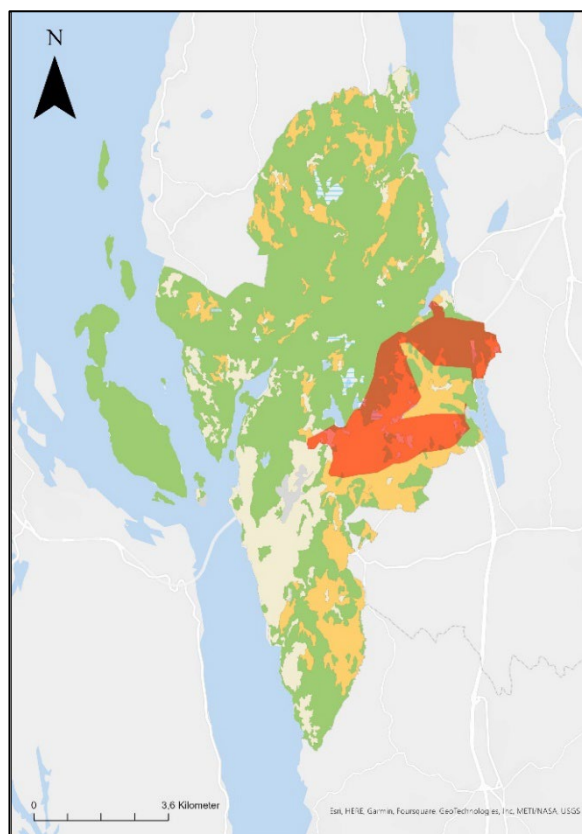
Løsning i kommuneplan: Området i Frogn, fra kommunegrensen og videre langs den grønne linjen, legges som et bestemmelsesområde # 1 KULA Heer-Fron: Kulturlandskap av nasjonal interesse.

11. Ottarsrud-Horgen-Bonn

Beskrivelse: Det høytliggende og markante morenelandskapet strekker seg fra vest til øst gjennom Follo. Moreneryggen over Froen og Nordby utgjør to høydedrag med store og sammenhengende jordbruksområder og tydelige historiske spor. Landskapet preges av åpne jordbruksarealer omkranset av skog og bosettingsmønsteret med storgårder, underbruk og husmannsplasser er fortsatt lesbart. Kulturminner knyttet til bosetning, ferdsel, jordbruk, gårdstun og plasser, religion og kultisk aktivitet vitner om stor tidsdybde og kontinuitet. Storgodset Froen er dominerende i landskapet, og har fortsatt bygningsmiljøer og noe av eiendomsstrukturen bevart. Landskapet omkring Storgrava har stor tidsdybde som forteller om linjer langt tilbake i tid; dyrkingsspor fra historisk tid, gravhauger, steinsetninger, ødeåker, rydningsrøyser og steingjerder. Mellom Tomtergårdene ligger den gamle rodevegen som en sammenhengende gårdsvei. I forsenkningen Bunnefjorden – Årungen er det spor etter omfattende industri drevet av Froen Bruk i Årungsvassdraget, med tilhørende godt bevarte husmannsstuer. Chausseen Gamle Mossevei følger vassdraget.

Begrunnelse: Se begrunnelse område 10.

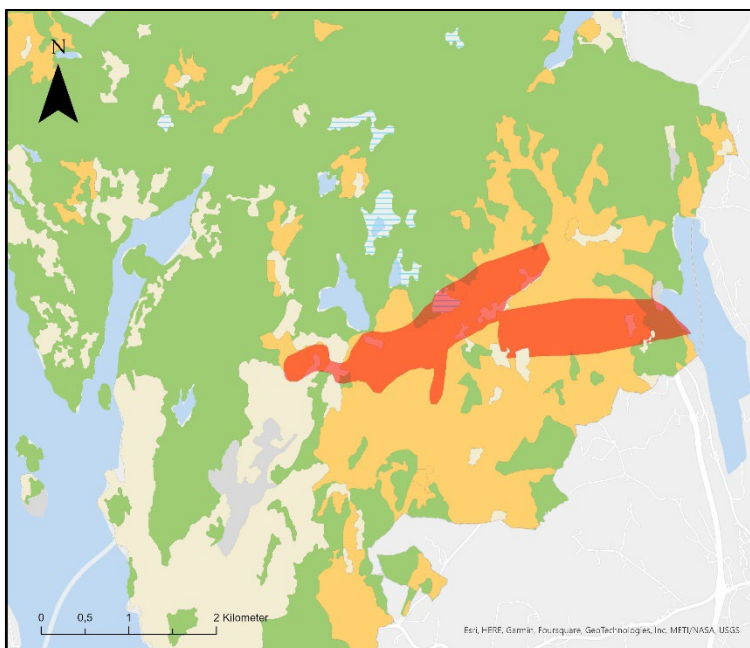
Løsning i kommuneplan: Hensynssone H550_3 samsvarende med KULA-området med unntak av Fløyspjeld.

12. Ottarsrud-Huseby-Bjerke-Økern-Folkvang-Horgen

Figur 28. Kulturlandskap rundt Tomter gård. Foto: visitdrobakoscarsborg.no

Beskrivelse: På moreneryggen ligger gamle alleer og gårdstun på rad i et åpent landskap, der Froen gård og Frogn middelalderkirkested utgjør et historisk tyngdepunkt. Gårdene langs moreneryggen fra Froen og Økern til Tomter/Oppegård var del av Frogn sentrale jernalderbygd. Horgen, Oppegård er trolig ryddet i yngre jernalder. Økern, Bjerke, Huseby, Glosli og Tomter er trolig ryddet i eldre jernalder. Huseby antas å være den eldste gården i Frogn. Ottarsrud og Hauger, Stubberud og Skjellerud ble trolig ryddet i middelalderen. Tomter har vært en av de betydeligste gårdene i denne delen av bygda med mange husmannsplasser. Tunet på nedre Tomter peker seg ut som et enkeltmiljø med mange bygninger godt bevart. Skjellerud var klosterods fra 1300-tallet, gikk over til kronen på 1500-tallet og over i bondeie på 1700-tallet. Den første halvfast skolen i Frogn hadde lokaler bla. i tilbygget på Stubberud (1860-tallet). Den gamle vinterveien fra Drøbak gjennom Frogn via Bunnefjorden til Christiania gikk gjennom dette området.

Med unntak av Økern, er alle gårdene oppdelt i større eller mindre grad i løpet av 1700-tallet, noe som fremdeles preger gårdstrukturen i området. Området fremsto som bygdas sentrale akse helt til Drøbak og

Dyrløkke utviklet seg mer omfattende utover 1900-tallet. Den gamle hovedveien til Drøbak gikk gjennom området inntil den nye hovedveien fra Korsegården ble bygget tidlig på 1800- tallet.

Innenfor området ligger flere gravfelt og enkeltliggende gravhauger, skålgroper og steinalder-lokaliteter. Våningshuset på Bjerke vest gård er en kledd tømmerbygning med tydelig likhet til de større handelshusene i gamle Drøbak sentrum, med svaitak - store, bratte takflater med vipp (typisk Louis-seize stil). Dette er eksempel på gårdsbebyggelse i Frogn med tydelig influenser fra den urbane bebyggelsen.

Begrunnelse: Se begrunnelse område 10.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_5 Ottarsrud-Huseby-Bjerke-Økern-Folkvang-Horgen

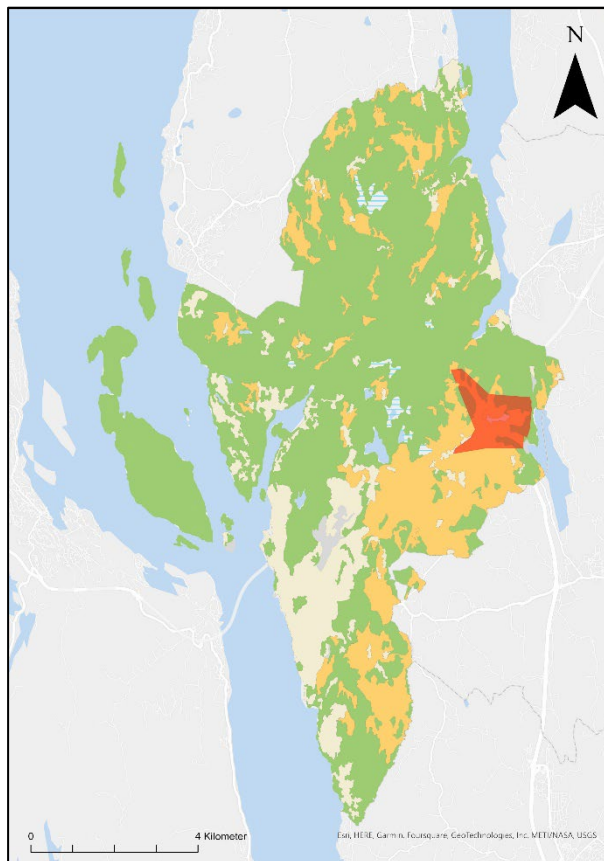
13. Froen gård

Figur 29. Froen gård. Foto: Øyvind Møller Bakken, Museene i Akershus

Beskrivelse: Froen gård er en av de eldste og største gårdene i Frogn. Området Herregården Froen gård ligger vakkert til i landlige omgivelser ved Frogn kirke. På hver side av innkjørselen til hovedbygningen ligger det en portstue, slik at de tre bygningene danner en hestesko. Sør for hovedbygningen er det rester av renessansepreget terrassehage. I tunet ligger også flere driftsbygninger.

Froen er trolig ryddet i eldre jernalder, og er blant de eldste gårdene i Frogn. Gårdens navn har gitt opphav til kommunenavnet, og har hatt en vesentlig betydning for bygda og kjernen i et gods etter at eiendommen ble skjenket Mathias Bjørn av Kong Fredrik II i 1661. Foruten jord- og skogbruk har det vært knyttet en rekke andre virksomheter til godset (se område 15). Senest på 1100-tallet ble det oppført en kirke ved gården, muligens som et kapell. På 1200-tallet ble denne revet for oppføringen av en sognekirke. Denne ble igjen

erstattet av en tømmerkirke på 1600-tallet. I 1856/58 ble tømmerkirken erstattet av en ny tømmerkirke, som så ble påtent og brant til grunnen i 1994.

Hovedveien fra kongeveien i øst, veien fra Skogsbygda og Nesodden i nord, veien over Holt mot Hallangen i vest, veien over Bakker mot Korsegården i sør og veien over Huseby og Heer mot Drøbak i Sørvest møttes ved Froen/kirken/Økern, som var et viktig knutepunkt.

Med sin dominerende stilling helt siden middelalderen, har Froen vært viktig for den lokale utviklingen, både inne jordbruk, skogsdrift og industrivirksomhet. Bygdas første kirkested lå også i tilknytning til Froen. Her møtes flere veier som følger gamle ferdselsårer gjennom området; sørvestover mot Drøbak, nordover mot Bunnefjorden og østover mot Nordby. Froen har nær tilknytning til fjordmiljøet innerst i Bunnefjorden og til Årungsvassdraget, der gården har hatt fiskerettigheter helt siden middelalderen. Fiske, frakt, fergetrafikk og båtbygging var viktige inntektskilder. Langs Årungselta finner man spor etter industri fra middelalder og helt opp til 1900-tallet.

Begrunnelse: Froen gård med omkringliggende landskap er fredet etter kulturminneloven med tilhørende fredningsbestemmelser KML §§ 15 og 19. Fredningsområdet omfatter også Stubberud og Rommerud. Naturrestatene Smiehagen og Danmark innenfor Froen er vernet etter naturmangfoldloven, og her gjelder verneforskriften. Fredningen omfatter flere lokaliteter med enkeltminner, og inkluderer Froen gårds bygninger, gårdsplass og hageanlegg med familiegravsted, og hagehusets eksteriør, veier, skålgroper og andre fornminner.

Formålet med fredningen av området rundt Froen gård etter kml § 19 er å sikre og bevare gårdsanleggets virkning i miljøet og landskapet. Formålet er å opprettholde den visuelle kontakten mellom gårdsanlegget, Frogn kirke, øvrige gårder og det omkringliggende landskapet. Videre skal områdefredningen bevare og sikre det omkringliggende landskapets karakter og kulturhistoriske elementer, inkludert veier, siktlinjer og vegetasjon. Formålet med fredning av gårdsplassen og hageanlegget etter kml § 15 er å bevare helheten i det opprinnelige anlegget Froen gård fra 1767. Fredningen skal ivareta gårdsplassen som en viktig del av det helhetlige grøntanlegget på Froen, med sin tidstypiske symmetriske utforming, opprinnelige grusdekke og sentralt plasserte sirkulære bed. Fredningen skal sikre hagen på Froen gård som et eksempel på en terrassehage utformet i renessansestil. Fredningen skal sikre hageanleggets opprinnelige struktur. Anleggets karakter skal opprettholdes slik det fremstår med ganger, beplantning og annen vegetasjon, gravsted, gjerder, dam og hagehus, samt rester etter tidligere grøntstrukturer og andre elementer.

Løsning i kommuneplan: Båndleggingssone H730_2 Froen gård.

14. Kykkelsrud - Ermesjø-Berg

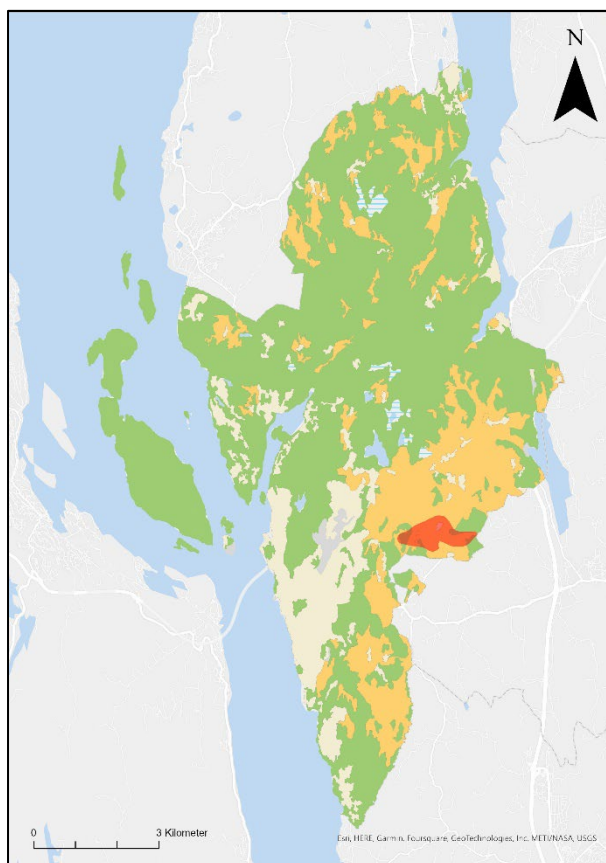

Figur 30. Kulturlandskapet rundt gården Berg. Foto Anders Wahlborg

Beskrivelse: Området inneholder flere fornminner og eldre infrastruktur/ferdselsveier. Gårdene Berg og Ermesjø er trolig ryddet i eldre jernalder, Kykkelsrud i middelalderen. Berg og Ermesjø var delt allerede i middelalderen, mens Kykkelsrud ble delt omkring 1600. Den gamle bygdeveien til Ås gikk på østsiden av husene på Berg og benyttes som gårdsvei. Her ligger også en gammel hulvei.

Begrunnelse: Området inneholder flere fornminner og historiske ferdselsveier og er preget av landbrukseiendommenes struktur som er bevart siden omkring 1600-tallet. På østsiden av området har bruksstrukturen ligget fast siden middelalderen. Jordbrukslandskapet har flere trekk av eldre kulturlandskap. Til tross for at bebyggelsen er mye ombygget, fremstår flere av tunene intakte. Et slikt intakt jordbrukslandskap har høy representativitet- og sjeldenhetsverdi. De historiske ferdselsveiene til Ås må sees i sammenheng med annen historisk infrastruktur og knutepunktet omkring Froen og knytter Frogn sammen med nabokommunene. Området viser viktige historiske utviklingstrekk ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Området legges inn i kommuneplanen som H550_4. Området avgrenset i kulturminnevernplanen fra 1997 utvides med hulveien og kulturveien/bygdeveien til Ås.

15. Årungsvassdraget - Bunnefjorden

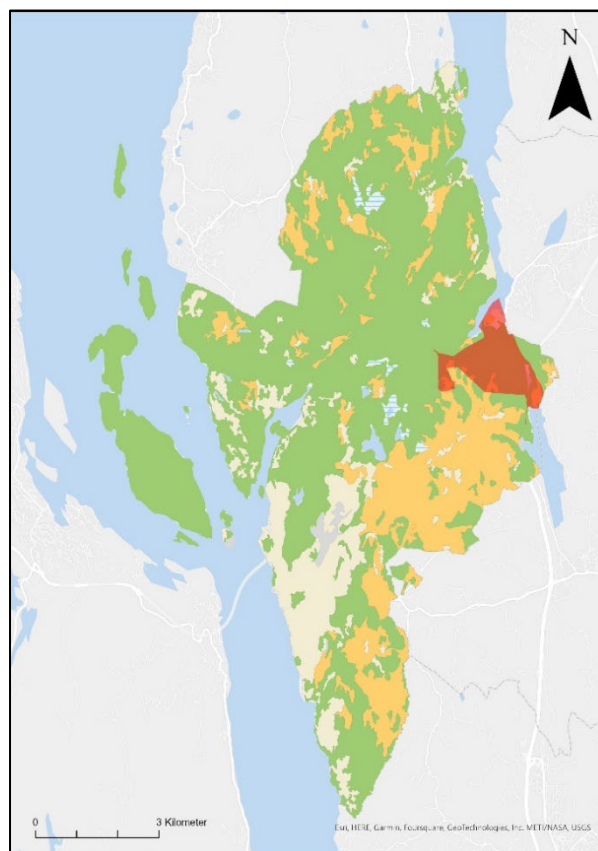

Figur 31. Rester av mur på bygdeborgen Tjuvåsen. Foto Arild L. Teigen, Viken fylkeskommune.

Beskrivelse: Området består av delområdet Vassum ved Årungens nordre del og Årungselva, og delområde ved utmunningen av Årungsvassdraget og den innerste bukta ved Bunnefjorden. Bunnefjordens indre del må sees i sammenheng med Froen gård, som tilhørende denne med maritime aktiviteter ("fiskestenging"). Området representerer en viktig del av godslandskapet. Området inneholder også bygdeborg fra jernalder, steinalderlokalteter og spor etter næringsvirksomhet langs Årungen.

Gården Fløyspjeld og Vassum er trolig ryddet i yngre jernalder, Mien i middelalderen. Disse var blant de gårdene som sammen med Froen ble skjenket av kong Fredring III til Mathias Bjørn i 1661, og har siden tilhørt Froengodset. Våningshuset på Fløyspjeld er oppført i sammenheng med utvidelsen/moderniseringen av industrien ved Årungsvassdraget.

Husmannsplassene i området ligger under Froen, Stubberud, Fløyspjeld og Mien, men som andre plasser tilhørende Froens underbruk, må alle betraktes som husmenn under Froen. Samtlige plasser er fra 16-1700-tallet.

Nedre Bonn gjestgiveri var en virksomhet som hadde sammenheng med godstransporten over vika. Her overnattet trolig Karl XII på vei mot Christiania i 1716. Vinterveien fra Drøbak til Christiania gikk over nedre Bonn, over Fossen til Fløyspjeld. Dette var en vesentlig ferdselsåre for dannelsen av ladestedet Drøbak. Frem til 2. halvdel av 1800-tallet var Bonn et av de rikeste fiskestedene i fjorden. Fiskerettighetene lå under Froen, og husmannsfolkene og de underliggende brukene foresto selve fisket. Sommerstid var det særlig såkalt stenging av makrell som var viktig inntektskilde og grunnlag for Froengodset. I tiårene omkring århundreskiftet 1900 ble isdrift og eksport fra dam ved Snappenborg mellom Mien og England, og et ishus på 4-500m² ble oppført for formålet.

Bygdeborgen på Tjuvåsen er trolig anlagt i eldre jernalder, og antas å ha hatt et oppland på omkring 15 navnegårder. Vassum gård ble skilt fra Froengodset i 1787. Froen beholt gårdens møllebruk og fiskerettighet i Årungselsva. Det er virksomheten langs Årungselsva som definerer dette området. Elven har gjennom mange hundre år gitt kraft til ulike former for industri. Det finnes nevnt sager og bekkeverner her fra 1500-tallet. Tidlig 1800-tallet ble det etablert et teglverk, og omkring midten av 1800-tallet ble det trolig anlagt en oppgangssag helt nede ved sjøen. På 1800-tallet ble industrien modernisert gjennom forbedret kraftutnyttelse/overføring, og det ble anlagt et hølveri i tilknytning til sagbruket. Omring 1910 ble det anlagt en kjerrat og skinnegang. Flere av virksomhetene var relativt omfattende fram til mellomkrigstiden. Mølledriften betjente et stort oppland, og både sagbruket og teglverket produserte for et større marked. Det ble også eksportert is fra dette området, både fra Mølledammen og i mindre grad på selve Årungen. Det ble anlagt ishus ytterst på tangen utenfor Fløyspjeld.

Figur 32. Utsikt fra bygdeborgen på Tjuvåsen

Veien fra den Fredrikshaldskje Kongevei over Vassum til Froen var hovedvei for bygda inntil den nye Mosseveien ble bygget på slutten av 1860-tallet og den nye hovedveien fra Korsegården til Drøbak ble bygget på begynnelsen av 1880-tallet.

Begrunnelse: Bygdeborgen på Tjuvåsen er med på Oldsakssamlingens liste over høyt prioriterte fornminner, som “det best bevarte forsvarsverk fra jernalderen i nærheten av Oslo.” Den gamle

hovedveitraseen er bevart, og særlig fra Vassum til Froen har den et eldre preg. Området inneholder mange sport etter Froens eldste og mest varige industri med en virksomhet som strekker seg over en periode på bortimot 500 år, og en vesentlig del av Froengodsets inntektsgrunnlag. Området, med de øvrige gårdene og husmannsplassene må derfor sees i sammenheng med det fredede området omkring Froengodset. Som følge av eiendomsforholdene er området ikke preget av nyere bebyggelse. Derfor skiller det seg fra øvrige fjordnære områder i kommunen og regionen.

Våningshuset på Fløyspjeld skiller seg ut som et av få gårdsbygninger i Frogn som er oppført i mur. Området formidler kulturhistorie som går ut over det lokale. Se begrunnelse område 9.

Løsning i kommuneplan: Området legges inn i kommuneplan som Hensynssone H570_6.

Nordre Frogn, Bunnefjordsiden

16. Haslumtangen-Blylaget

Figur 33. Haslumdammene. Foto Anders Wahlborg

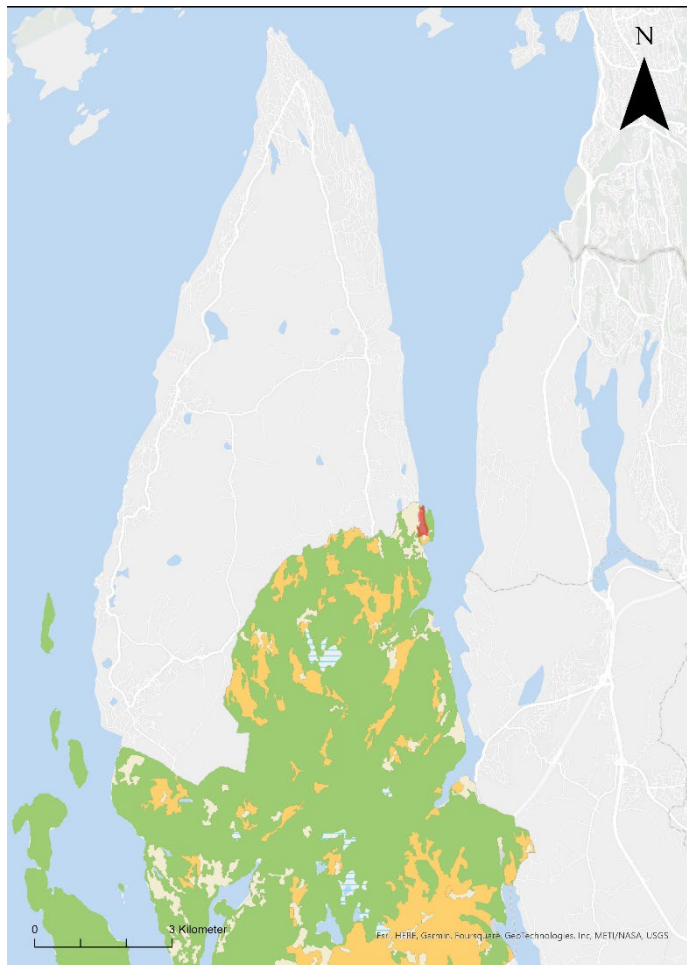
Beskrivelse: Blylaget med Haslumdammen inneholder en rekke spor av en variert nærings- og industrivirksomhet fra slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet samt eldre gårdshistorie. Gården Haslum er trolig ryddet i yngre jernalder. I 1871 ble gården kjøpt av gartneren F.S. Frølich, som etablerte mange ulike virksomheter: Fabrikk for tørking av grønnsaker (1871), sprengstoffabrikk (1876), gatesteinbrudd (1880-årene), benmelfabrikk (1886), iseksport (begynnelsen av 1870-tallet). Fremstillingen av det nye sprengstoffet "Vigorit" var mislykket, og virksomheten ble ikke tatt opp igjen etter en eksplosjon i 1877. Utenom isdriften fikk de øvrige industrielle virksomhetene relativt beskjedent omfang. Som den første i bygda, drev Frølich et omfattende hagebruk. Fra 1880-årene ble det meste av gården stykket opp i flere parseller, og det ble oppført sommerhus og hytter i området. Området inneholder flere nyere tids kulturminner, mølle, sag, vannrenner, kunstige isdammer, ishustomter,

demninger, frukthage og deler av veitrasé. Blylagsdammen og Krystalldammen er kunstig anlagte isdammer med tilhørende vannrennesystemer. Plattingen på dagens tennisbane på Blylaget var opprinnelig fundamentet til et stort ishus. På begynnelsen av 1900-tallet var Blylaget Nesoddens fjordsentrum i indre Bunnefjord, med feriehusbebyggesle, feriehjem og kunstnerkoloni. Blylaget har fortsatt et frodig og landlig preg med store hager og eldre hus.

Begrunnelse: Området inneholder en rekke spor av en variert nærings- og industrivirksomhet fra slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet – fra oppdemningen i elven Hasla til isdammene og ishustomtene ved sjøen. Spesielt viktig er sporene etter isdriften, som var en svært vesentlig næring for bygda i disse årene. Området har stor pedagogisk verdi som et typisk isanlegg.

Våningshuset på Haslum har høy verneverdi i seg selv i kraft av sin alder og autentisitet. Området er relativt godt bevart. Området er representativt for småskala næring omkring Bunnefjorden og næringshistorie som representerer kulturhistorie ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_7 Haslumtangen-Blylaget.

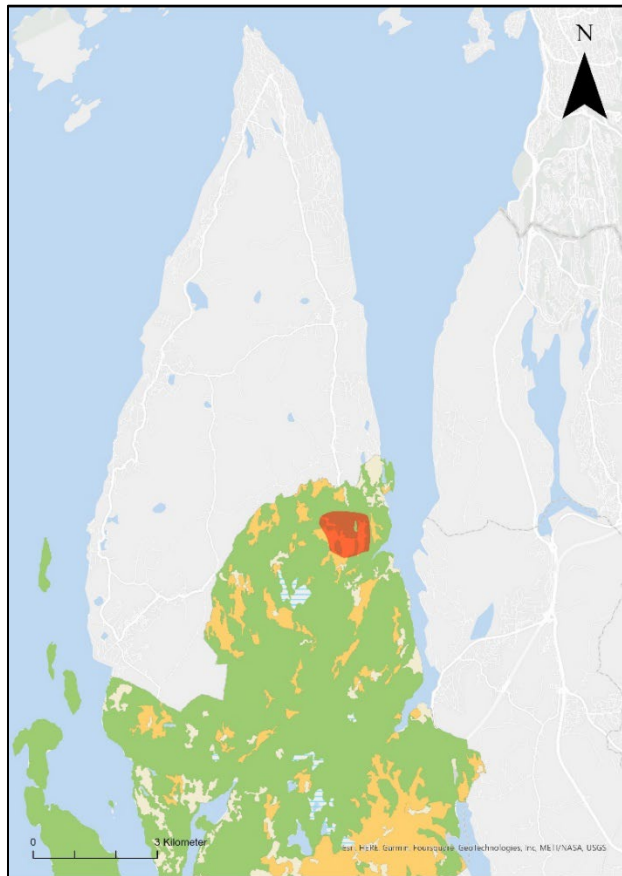
17. Garder-Glenne Øvre

Figur 34. Vestre Garder og kulturlandskapet. Foto: Anders Wahlborg

Beskrivelse: Området inneholder gravrøyser og hulveg i tillegg til nyere tids kulturminner. Det fremstår som et godt bevart jordbrukslandskap i nordre del av kommunen, og er referanseområde for jordbrukselementer i et småskalalandskap. Garder ble trolig ryddet i yngre jernalder, Glenne trolig i middelalderen. Garder ble delt i flere større og mindre bruk i løpet av 1800-tallet. Glenne ble delt i øvre og nedre Glenne i 1834. Den gamle veien mellom Froen kirke og Nesodden gikk gjennom tunet på Garder. Bortsett fra på østre Garder er brukenes innmark relativt beskjeden, og den tilliggende skogen har vært av vesentlig betydning. Det har ligget en hel del husmannsplasser til Garder-gårdene. På øvre Glenne drev smeder gjennom flere generasjoner fra siste del av 1800-tallet en ganske omfattende fremstilling av jordbruksredskaper.

Området inneholder flere nyere tids kulturminner med gårdsbebyggelse fra 17- og 1800-tallet. Ellers finnes ruiner, steingjerder og jordbrukslandskap.

Begrunnelse: Dette er et småskala landskap med ruiner og steingjerder fra nyere tid og godt bevart tunstruktur med eldre bygninger bevart. Særlig framheves tunet på nordre Garder med høy autentisitet. Området omkring øvre Glenne og Garder-gårdene utgjør en helhetlig og godt bevart grend i Skogbygda og er referanseområde for jordbruks-elementer i et småskalalandskap i regionen og derfor kulturhistoriske verdier som går ut over det lokale.

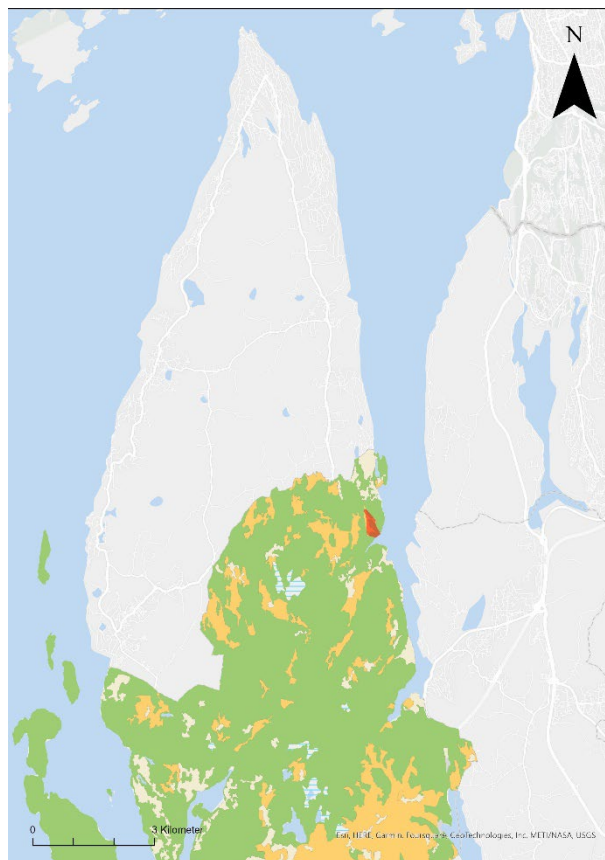
Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_8 Garder-Glenne Øvre

18. Glenne Nedre

Figur 35. Glenne nedre. I dette draget lå det i steinalderen en større boplass. Foto: Anders Wahlborg

Beskrivelse: På Nedre Gledde var finner vi spor fra noen av de første menneskene som kom til Frogn. Boplassene skraver seg fra eldre steinalder (6000-4000 år f. kr). Det er to store boplasser på Glenne gård. Da havlinja sto ca 50-70 meter høyere enn i dag, lå Glenneboplassene ved stranda, helt i munningen av en smal fjordarm som delte dagens Frogn i to deler. Denne dalen heter betegnende nok Havsjødalen, og langs denne dalen er det gjort mye steinalderfunn. Menneskene tilhørte den såkalte Nøstvetkulturen, med navn etter boplassen på den andre siden av Bunnefjorden. Nøstvetfolkene var fangstfolk; de dyrket ikke jorda. Selve Glenneboplassen antas å ha dekket et område på ca. 70 dekar. Dette er en av landets viktigste Nøstvetboplasser. Gjenstandsfunnene er langt mer rikholdige enn på selve Nøstvetboplassen, og det hevdes fra arkeologisk fagmiljø at Nøstvetkulturen kunne blitt hetende Glennekulturen dersom dette funnstedet hadde vært kjent på et tidligere tidspunkt.

Området inneholder også flere nyere tids kulturminner med gårdstun fra 1800-tallet med smie, ruiner, steingjerder og jordbrukslandskap.

Begrunnelse: Området er meget viktig med hensyn til kystbunden steinalderbosetning. På grunn av stor utbygging i området, er steinalderlandskapets lesbarhet svekket, men området har stor kildeverdi ut over det lokale.

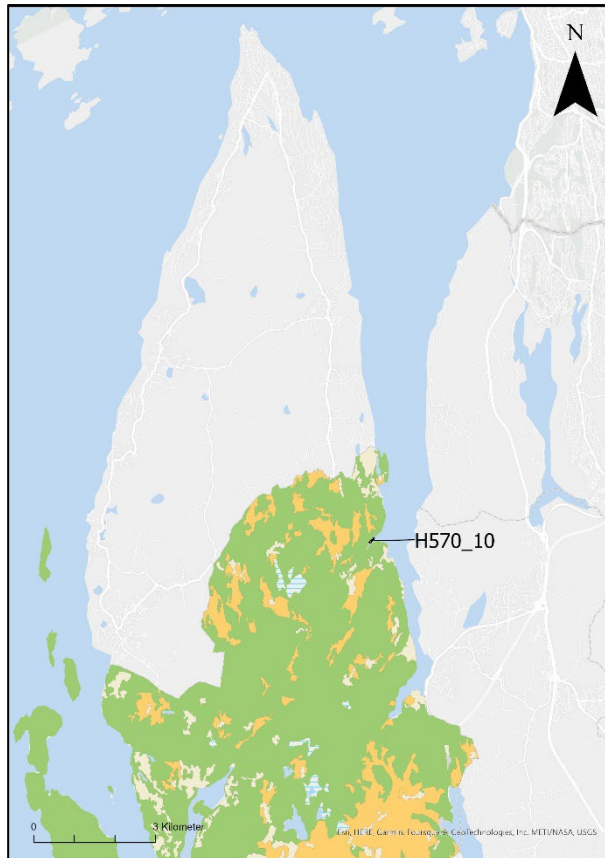
Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_9 Glenne nedre med samme avgrensning som i kommuneplanen fra 2013-2025.

19. Nydalen feriehjemsforening, Åsebukta

Figur 36. Åsebukta feriehjem. Foto: Trygve Rosenvinge

Beskrivelse: Feriehjem anlagt tidlig 1900-tall. Opprinnelig eier er Nydals feriehjemsforening. Hyttene er anlagt på en hylle på nordsiden av Åsebukta, på undersiden av en bratt fjellside. Det går en kjørbær sti til området som følger NV-bredden av Køyabekken og bukta. Stien, som er ca. 450 meter lang ender ved feriehjemmet. Bebyggelsen består av et større hus, tre hytter i variabel stand, samt en bod. Bygningene ligger i en rekke, med noenlunde innbyrdes jevn avstand til hverandre og fjorden. Plasseringen av den vestligste typehytta, og plasseringen av vannposten på eiendommen tyder på at det kan ha være planlagt flere hytter som ikke ble bygget. Hovedbygningen er et eldre hus, trolig oppført som sommerhus, og bygget på etter behov, og derfor relativt stort. Det er tre hytter som trolig bygget i perioden 1930-35, hvor to av hyttene inneholder én boenhet, og den tredje opprinnelig er bygget for å inneholde to boenheter. Disse hyttene har opprinnelig vært like. Det er også en bod på eiendommen, som må være oppført etter 1956. Det er i tillegg en vannpost på eiendommen og en brygge i støpt betong.

Begrunnelse: Feriehjemmet er et svært godt bevart langstrakt tun langs med strandlinjen, med tidstypisk bebyggelse fra mellomkrigstiden, inkludert en typehytte. Representativt for eldre feriehjem i kommunen med preg av kystnært tun bygget for fritidsformål med et privat preg, og uten den større fellesskapstanken som preget feriehjemmene fra 1950-tallet.

Løsning i kommuneplan: Ny Hensynssone H570_10 Nydalen feriehjemsforening, Åsebukta.

20. Brevik

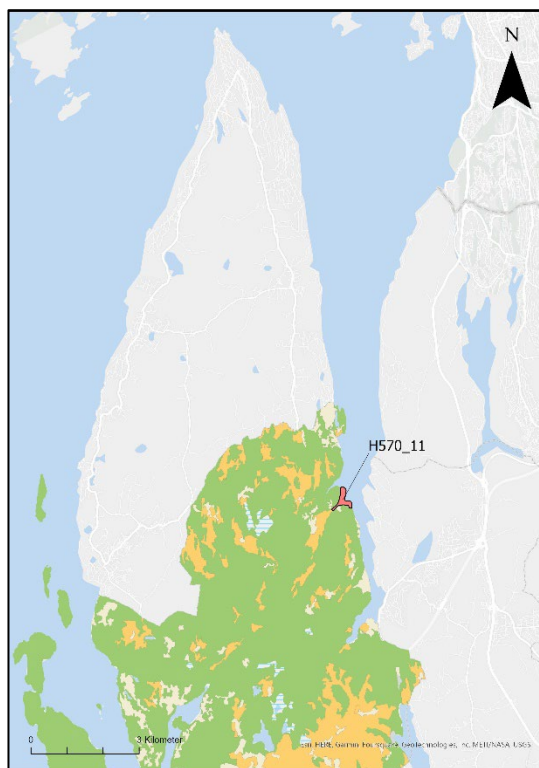

Figur 37. Feriehjem Kjøyakollveien. Foto: Trygve Rosenvinge

Beskrivelse: Området er i likhet med område 17 og 18 rike på funn etter steinalderen. Det er funnet to Nøstvetboplasser og det er stort potensial til å finne flere i dette området. Området var opprinnelig husmannsplass under Fuglesang, trolig opprettet omkring 1780. Økt bosetting i siste halvdel av 1800-tallet, i all hovedsak basert på fiske, fraktmenn/båtførere. Brevik ble utskilt i 1876. Et landhandleri ble opprettet ca. 1888. Senere ble det utskilt en rekke hyttetomter, både fra Brevik og Kjøya under Haslum. I dag preges området av typisk fritidsbebyggelse på Bunnefjordsiden, deriblant feriehjem.

Området inneholder flere nyere tids kulturminner: Bolighus fra siste halvdel av 1800-tallet og samling opprinnelige fritidsboliger og brygge. Kjøyakollveien 13 utgjør et mindre kjent feriehjem for utflyttede vestlendinger, og er en bebyggelse i sjelden arkitektonisk preg av overgang mellom jugendstil og modernisme, godt innpasset i det kollede naturterrenget med lysthus øverst på kollen og utsikt utover Bunnefjorden. Bebyggelsen er pregende for området.

Begrunnelse: Området viser ulike trekk ved Frogns kystbebyggelse, her med blanding av fastboende, fritidsbebyggelse fra før annen verdenskrig. Området er ikke helhetlig, men representerer et typisk

bryggemiljø på Bunnefjordsiden. Feriehjemmet i jugendstil med lysthus er særlig representativt for områdets preg av fritidsbebyggelse på begynnelsen av 1900-tallet. Som representativt bryggemiljø omkring Bunnefjorden, kan området har kulturhistorisk verdi ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Ny Hensynssone H570_11 Brevik

21. Dalsmåsan-Dalshagan-Mellemdal

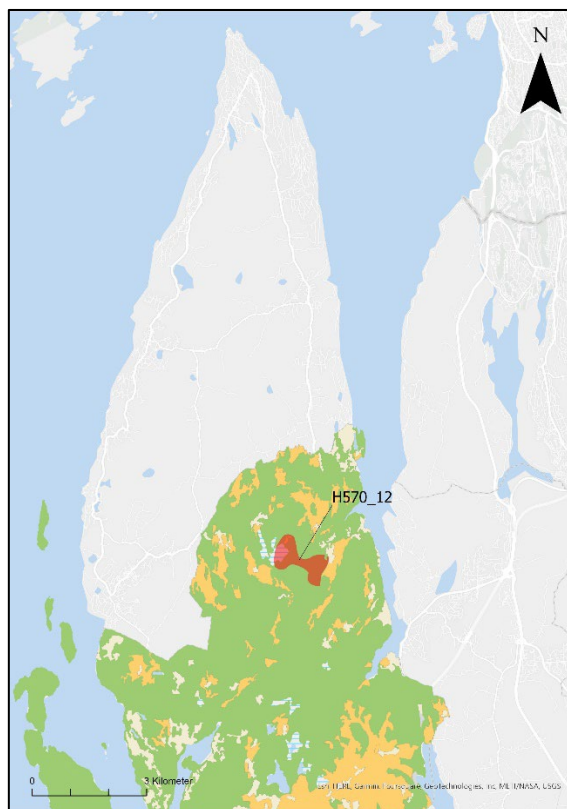

Figur 38. Torvhytter på Dalsmåsan. Foto: Mathilde Simonsen Dahl

Beskrivelse: Området er sammensatt av kulturminner fra annen verdenskrig, torvmyr med torvstrøtaking og husmannsplassen (Dals-)Hagan under Mellemdahl. Områdene med husmannsplassene og Dalsmåsan viser sammenhengen mellom utmark/innmark i denne delen av bygda.

Husmannsplassen (Dals-)Hagan og Kastet lå under Mellomdal, og skriver seg fra tiden da Frogn husmannsvesen nådde toppen omkring midten av 1800-tallet med størst andel i Skogsbygda. Minst 14 plasser var i bruk under Dal-gårdene i kortere eller lengre tid på 1800-tallet. Gårdbrukerne klarte seg i større grad med egen arbeidskraft, ryddet selv jorden og var i stor grad knyttet til utmarka.

Husmannen i Kastet omtales i 1900 som "husmann med jord og skogsarbeider." På Kastet ligger en husmannsstue trolig oppført ca. 1854, ruin av låve/fjøs trolig oppført 1800-tallet. Kastet ble lagt

ned omkring 1910 etter jordbrukets strukturendringer 1850-1900. Hagan er eldre, ryddet på 1700-tallet, og var en relativt stor og god plass. Denne ble først lagt ned omkring 1950 med de nye strukturendringene som kom da. Husmannsstuen er trolig oppført på 1700-tallet, påbygget en etasje trolig omkring 1900. Her er også en ruin av løe trolig oppført på 1800-tallet og låve trolig fra 1900-tallet (010 087) og ruin av låve/fjøs trolig fra 1800-tallet. Områdene kjennetegnes ellers av tidligere dyrket mark, hager, jordbrukslandskap, steingjerder, omfattende systemer av drifts- og gårdsveier med stabbesteiner, murer og bekkeoverganger.

Torvuttaket på Dalsmåsan kom av dannelsen av Dahlsmosens Tørvstrølag A/S i Frogn i 1895. Historikken er eldre, og behovet for torv økte med den økte satsningen av melkeproduksjon fra siste del av 1800-tallet. Torvstrø skapte bedre forhold i fjøset og forbedret gjødselkvaliteten.

Ettersom ikke alle hadde tilgang på egne torvmyrer, oppsto det behov for fellesløsninger. Torvstrølaget i Frogn var det første av sitt slag i Akershus. Det er flere spor i Dalsmåsan etter driften, med spor i landskapet og flere koier og buer brukt for tørk av torven. Til området ligger også husmannsstue (010 066), løe (010 067), fjøs (010 068), og husmannsstue (010 069), alle trolig oppført på 1800-tallet.

Saraåsen ligger rett sør for Dalsmåsan. Her ligger ruinen etter tysk radarstasjon, som var en del av den landsdekkende luftmeldingstjenesten og forsvaret mot allierte flyangrep. På Saraåsen sto en semimobil Funkmessgerat 80 Freya søkeradar. Det sto en lignende på Bøhleråsen. Disse to hadde lengst rekkevidde i Nordre Frogn på hhv. 200 og 300 km. På Saraåsen er det fortsatt mange rester igjen av konstruksjonen: En bred skogsvei fra Linnebråteveien opp til Saraåsen der konstruksjonene ble fraktet opp. Det er rester etter skyttergraver langs veien. På toppen av åsen ligger større betong og stålelementer fra konstruksjonen fremdeles.

Begrunnelse: Området er et viktig referanseområde for husmannsplassene og torvuttakene i kommunen. Sporene etter radarstasjonen på Saraåsen er relativt godt bevart og en viktig formidler av krigshistorien i Nordre Frogn. Området er mye brukt turterreng av Dal skole og øvrige innbyggere, og bygninger, stier og rasteplasser er oppgradert av eiere og frivillige (Frognmarkas venner). Kastet og Dalshagan er representative for husmannsbosettinger i skaubygda. Krigsminner og næringshistorien er knyttet til kulturhistorie ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_6 Dalshagan-Mellemdahl i kommuneplanen fra 2013- 2025 utvides med Dalsmåsan/Saraåsen, og endres til Hensynssone H570_12 Dalsmåsan, Dalshagan-Mellemdahl.

22. Øvre Dal/Tusse

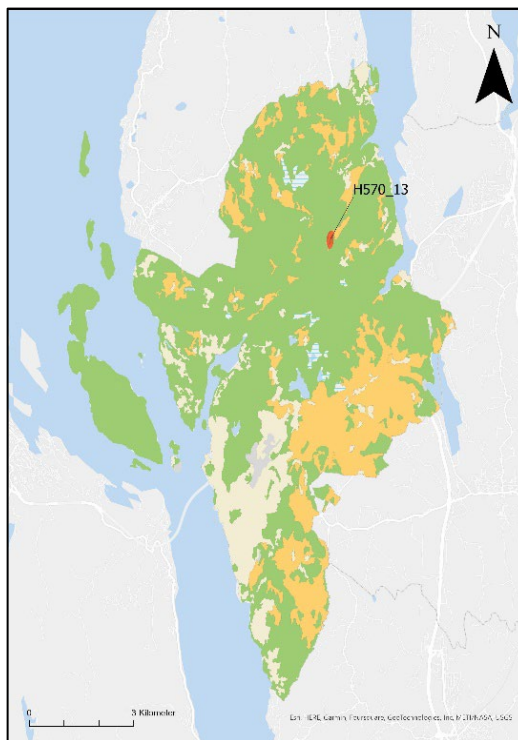

Figur 39. Øvre Dal. Foto Anders Wahlborg

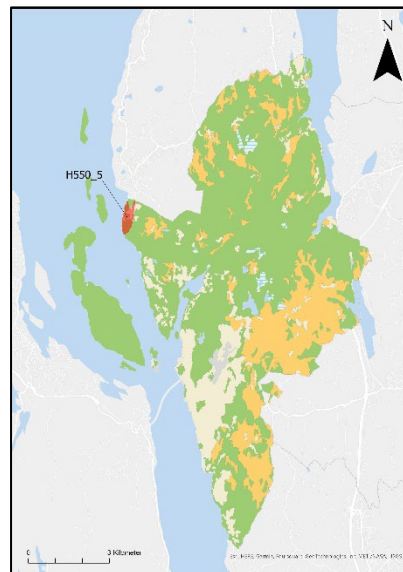
Beskrivelse: Småbruket Øvre Dal var opprinnelig husmannsplassen Tusse under søndre Dal som senere ble omgjort til et mindre gårdsbruk. Det var selveier fra 1835. Fra 1907 fikk det navnet Øvre Dal. Ellers jordbrukslandskap og løsfunn fra steinalder.

Begrunnelse: Husmannsplassen har en godt bevart eldre struktur. Området lå innerst i Havsjødalen i Steinalderen og representerer en viktig kontekst for steinalderbosetningene i Nøstvetkulturen.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_13 Øvre Dal/Tusse.

23. Digerud kystlandskapssone

Figur 40. Kystlandsskapssone Digerud. Foto: Trygve Rosenvinge

Beskrivelse: Sonen omfatter bratt grønn åsside langs Oslofjorden. Sonen angir en landskapsmessig sammenheng omkring og sør for det fredede feriehuset "Digerud", område 21 og Digerudgrunnen fyr, område 27.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H550_5 Digerud kystlandskapssone.

24. Brannmennesenes feriehjem – Digerud

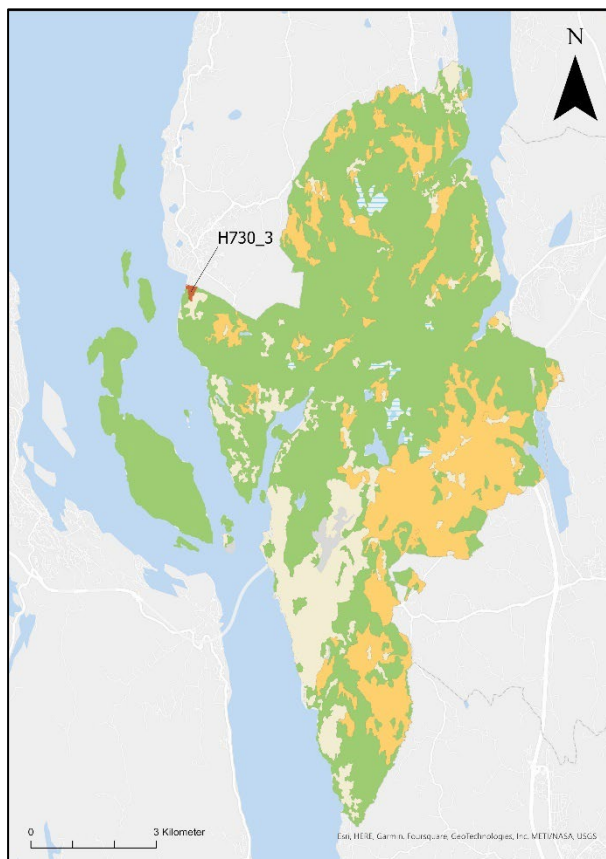

Figur 41. Feriehjem fra Brannmennesenes Feriehjem på Digerud. Foto: Trygve Rosenvinge

Beskrivelse: Brannmennesenes Feriehjem på Digerud ligger på vestsida av Nesodlandet ved Oslofjorden, i Sandviken.

Feriehjemmet ble bygd i 30-åra rundt et lite gårdsbruk. Det består av i alt 9 hytter og båthus, i tillegg til det opprinnelige våningshuset og uthuset på bruket. Hyttene ble oppført i to etapper i 1932 og 1937. En siste hytte ble bygget i 1963. Hyttene er oppført av prefabrikkerte materialer, fabrikklaft. Detaljeringen er enkel med malte dør- og vindusgerikter og fiskebeinsmønster på inngangsdøra.

Hyttene har saltak tekt med shingel. Hyttene består av en liten glassveranda, stue og kjøkken. Verandaen var opprinnelig åpen. Tre av hyttene er bygd i en og en halv etasje med hems. En av hyttene ble opprinnelig bygd som felles klubbhus, men ble seinere delt i to hytter. Hyttene ligger spredt i skrånende terreng. Området preges av tett løvskog, gressletter og fjellknauser med svaberg ned mot fjorden. Området ble brukt til utskipping av natur-is fra Digerud brygge. Det finnes fremdeles fortøyningsbolt fra denne virksomheten.

Området er vedtaksfredet etter Kulturminneloven § 15 og 19. Formålet med fredningen var «å bevare et kulturhistorisk og arkitekturhistorisk verdifullt bygningsanlegg knyttet til fagbevegelsen, rekreasjon og kystkultur i indre Oslofjord» dessuten «å bevare virkningen av kulturminnet i miljøet slik det fremstår med forskjellige bygninger, vei og stier, eng og strandområde».

Begrunnelse: Digerud feriehem er representative for feriehembyggingen på midten av 1900-tallet der hytter og hyttemiljøer ble oppført til bruk for medlemmer. Feriehemmet har høy autentisitet.

Løsning i kommuneplan: H730_3 Brannmennesenes feriehem – Digerud (vedtaksfredet etter kml).

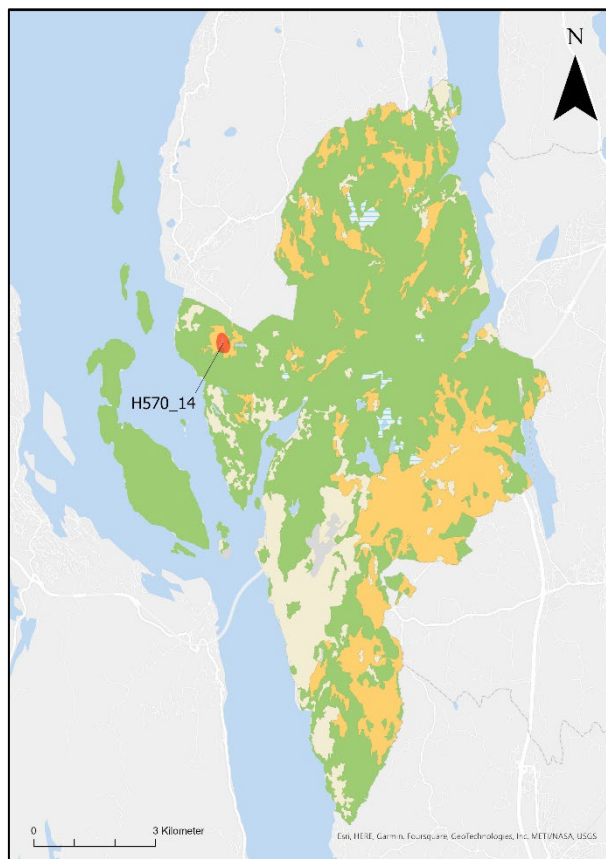
25. Digerud gård

Figur 42. Søndre Digerud gård. Foto: Anders Wahlborg

Beskrivelse: Området består av 2 godt bevarte tun og funn etter eldre og yngre steinalder: spissnakked øks (eldre steinalder), og flintøkser, båtøks og kølle med skafthull. Alle øksene kan føres tilbake til den første jordbrukende periode. Dette kan indikere at Digerud ble tatt i bruk allerede i yngre steinalder. Digerud er trolig ryddet i yngre jernalder, og ble delt i to bruk i 1794. Den eldste bebyggelsen på nordre Digerud skriver seg sannsynligvis fra denne tiden, bebyggelsen på søndre Digerud er til dels eldre. Utmarka har vært av stor betydning for disse gårdene, både skogen og en periode også isdammene. Det ble holdt skole i bryggerhuset på nordre Digerud inntil 1901, da skolestua på Digeruds grunn ble satt opp. Bryggerhuset var innredet til dette formålet, og skolelæreren bodde på gården.

Begrunnelse: Området defineres først og fremst av de to verdifulle, godt bevarte tunene. Både tunene og de synlige omgivelsene er fri for vesentlige forstyrrende elementer. Særlig skal enkelte av bygningene på søndre Digerud være svært gamle, og tunet her har høy bevaringsverdi. Forholdet mellom innmark, utmark og en gårdsbebyggelse preget av solid velstand illustrerer utmarkas betydning for disse gårdene, selv om kulturlandskapet i dag fremstår som relativt ensartet.

Områdets lesbare jordbrukshistorie tilbake til første jordbrukende periode er sjeldent og representativ for utviklingshistorikk som går ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_14 Digerud gård.

26. Sandbukta feriehjem

Figur 43. Sandbukta feriehjem. Foto: Trygve Rosenvinge

Beskrivelse: Sandbukta feriehjem var opprinnelig feriehjemmet til Frogner menighet. Det bebygde området ligger på nordsiden av Sandbukta, hvor det er en naturlig sandstrand, på østsiden av Oslofjorden. Bygningene ligger på et relativt flatt utspring nede ved fjorden med en bratt fjellside i bakkant.

Området ligger på Hallangstangen, ca. 2km sydoover langs Langebåtveien, Ca. halvparten av områdets landareal består av allerede bebygde fritidseiendommer. Bebyggelsen har således en klar fritidsbolig karakter, men er ellers uten noe helhetlig preg. Unntaket er bebyggelsen på gnr.59/2 og 9, som fortsatt bærer preg av at det tidligere har vært et lite gårdsbruk. Området ligger i en vestskråning mot Oslofjorden, er relativt kupert og grunnlendt, med en blandet og variert opprinnelige vegetasjon. Det er anlagt en kjørbær vei ned til eiendommen fra Langebåtveien. Samtidig er det offentlige stier som krysser eiendommen, den ene stien går parallelt med

sjøen. På grunn av veien, som er lukket med port oppe ved Langebåtveien, fremstår den delen av området som stien passerer gjennom som privatisert. Nederste del av Sandbukta og stranden er kommunalt eid, men det er også et areal avsatt til privat småbåtanlegg.

Feriehjemmet består av et sveitserhus, boder og anneks i ulike størrelser. Huset ligger i forkant, omgitt av hage, med de mindre bygningene på en rekke i bakkant. Bygningene er bygget en del om i senere tid.

Begrunnelse: Gårdstunet er avsatt til spesialområde bevaring bebyggelse etter fylkeskommunens merknader til reguleringsplanen.

Løsning i kommuneplan: Reguleringsplanen videreføres.

27. Digerudgrunnen fyr

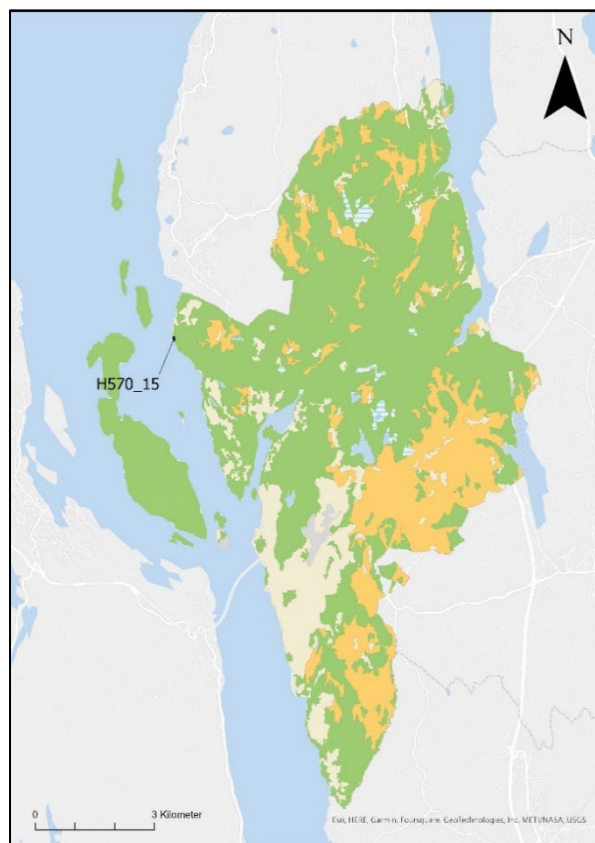
Figur 44 Fyrvokterbolig ved Digerudgrunnen fyr. Foto: Trygve Rosenvinge

Beskrivelse: Digerudgrunnen fyr ble opprinnelig oppført i 1871, som en lykt kombinert med et bolighus. Etter at ny fyrvokterbolig ble oppført på land i 1949, ble det opprinnelige fyret revet, og erstattet med en lykt. Denne lykten ble helt fjernet i 2008. Fyrlykten lå på en menneskeskapt øy anlagt på Digerudgrunnen, og i 1941 ble det laget en hengebro som forbandt fyret med land. I følge SNL ble hengebroen etter hvert ble revet etter at flere fartøy hadde kollidert med broen. Fyret på skjæret ble erstattet i 1949 i forbindelse med at nåværende fyrvokterbolig ble oppført. Fyrlykten fra 1949 ble revet i 2008, og den kunstige øya ble også fjernet. Eksisterende lykt ved Digerudgrunnen har en annen plassering enn fyret opprinnelig hadde og ligger lengre ute i Oslofjorden.

Fyrvokterboligen har vært i bruk som feriebolig for Kystverket siden fyret ble automatisert i 1975. Boligen ligger ved stranden tett på skjæret hvor fyrtårnet opprinnelig stod.

Begrunnelse: Til tross for at fyret er revet, bærer området tydelig preg av fyrdriften og danner et kulturhistorisk viktig element som formidler kystkultur langs Oslofjorden ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_15 Digerudgrunnen fyr

28. Søndre Langåra

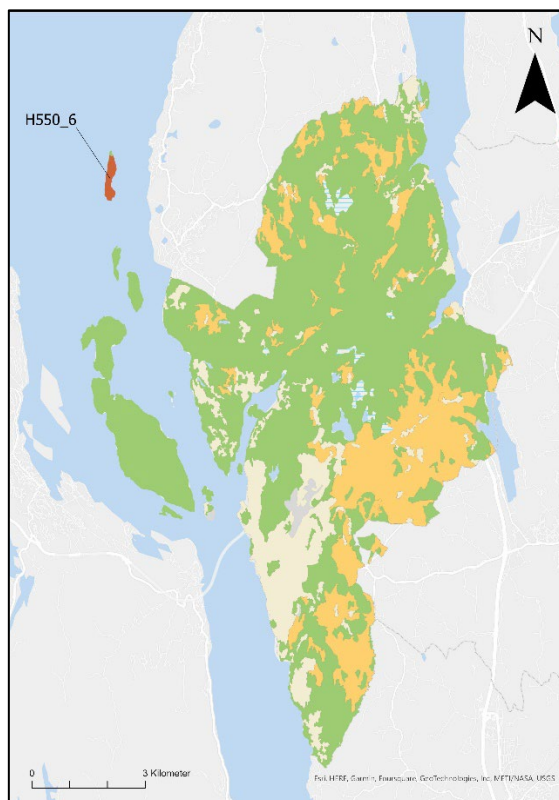

Figur 45. Hytter på Søndre Langåra. Foto: Sturle Holan

Beskrivelse: Søndre Langåra er en øy i Oslofjorden med variert tidstypisk fritidsbebyggelse. Området er pregende for landskapet i innseilingen.

Begrunnelse: Området er pregende for landskapet i innseilingen til hovedstaden og knytter seg til opplevelsesverdi og verdiskaping i indre Oslofjord ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H550_6 Søndre Langåra videreføres uendret.

29. Søndre Langåra tåkeklokke

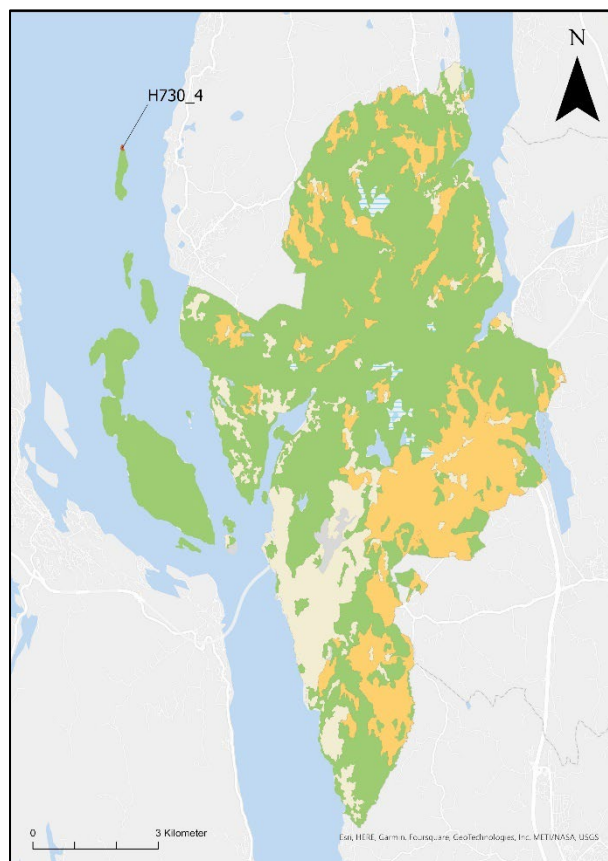

Figur 46. Søndre Langåra tåkeklokke. Foto: Oslofjorden Friluftsråd

Beskrivelse: Søndre Langåra tåkeklokke ligger på nordspissen av øya Søndre Langåra i indre Oslofjord. I tillegg til tåkeklokken fra 1896 består anlegget av bolighus, uthus og naust. Det frittstående klokketårnet i tre er bygget etter standardtegning og er av samme type som de andre bevarte klokketårnene i landet. Bolighuset er antagelig oppført etter 1900 og inneholder tre rom.

Uthuset inneholder redskapsrom og utedo. Tåkeklokken ble nedlagt i 1967. Søndre Langåra tåkeklokke er et eksempel på en tidligere bemannet tåkeklokke, muligens den eneste i landet.

Begrunnelse: Fredningen omfatter følgende bygninger og anlegg på Søndre Langåra tåkeklokke med hjemmel i kulturminneloven §15: 1 Tåkeklokke, 2 Bolighus, 3 Uthus med do, 4 Naust. Fredningen omfatter tåkeklokkens interiør og eksteriør, samt de øvrige bygningenes eksteriør. Fredningen etter

§19 omfatter et område avmerket på vedlagt kart

datert 8. februar 1996 og påført Riksantikvarens stempel, vedlegg 2. Områdeavgrensningen i syd ligger i eiendomsgrensen til naboeiendommene gnr.78 bnr.54 og gnr.78 bnr.30.

Formålet med fredningen av Søndre Langåra tåkeklokke er å bevare et tidligere bemannet tåkeklokkeanlegg som en viktig del av kystens kulturhistorie. Fredningen av bygningene og øvrige anleggselementer skal sikre anleggets hovedstruktur, terrengtilpassing, volum, materialer, overflater og detaljering, samt teknisk utstyr knyttet til fyrdriften. Formålet er videre å bevare romstruktur, bygningsdeler og detaljer i interiøret som inngår i fredningen. Formålet med fredningen av området rundt bygningene er å bevare anleggets virkning i landskapet gjennom å opprettholde anleggets karakter slik det fremstår med vei og landing.

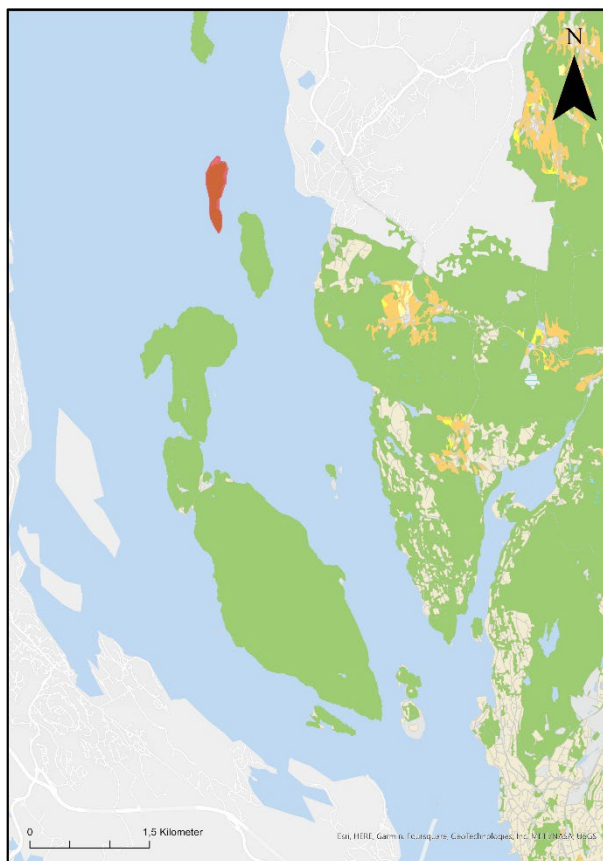
Løsning i kommuneplan: Hensynssone H730_4 Søndre Langåra

30. Lågøya

Figur 47. Hytte på Lågøya

Beskrivelse: Lågøya er lang og smal, med en markert innbuktning på østsiden. Den har to markerte høydedrag (koller) som rager henholdsvis 22 og 27 meter over havflaten. Øya framstår som grønn, med relativt tett blandingsvegetasjon. Bare langs strandlinjen er det stedvis en vegetasjonsfri sone, i hovedsak med svaberg, men noen steder finnes flatere partier som danner naturlige strender/badeplasser. (Fra reguleringsplanens beskrivelse, s. 9) Hyttene viser ulike trekk ved de stilidealer som var rådende da hyttene ble bygd. Bungalowen skiller seg ut med enkelte trekk som viser den tidligere dominerende Sveitserstilen. Hyttene som er bygd på 1930-tallet er typiske eksempler på såkalte funkyhytter; de har enkle, regelmessige volumer, gjerne malt gule eller røde, med listverk i kontrasterende farger, og et svakt skrånende pulttak og hjørnesteilte vinduer. Noen av disse hyttene har verandaer skåret inn i ett av bygningens hjørner. Den siste generasjonen hytter er bygd på sekstitallet.

De er langstrakte volumer under et enkelt saltak, og veggflatene er delt opp i tette og åpne felt, mer enn de er veggflater med vinduer i. Disse hyttene er gjennomgående beiset i mørke naturfarger. Øya har bare 21 hytter. Hyttene underordner seg det store landskapet. Hver enkelt hytte framtrer som et eget selvstendig objekt - i sin egen rett.

Begrunnelse: Samlet danner hyttene en liten katalog over utviklingen av norsk fritidsbebyggelse ved sjøen. Felles for dem alle er at de representerer den enkelhet og nøysomhet som preget norsk fritidsbebyggelse helt fram til 1970/80-tallet. Verneverdien består i den enkelte hyttas verdi og den samlede inntrykket av alle hyttene og området som en helhet er representativ for feriehjem i regionen og er pregende for innseilingen med miljøverdier ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Området er regulert med planid. 078-0100 Lågøya. Planen videreføres.

31. Aspond

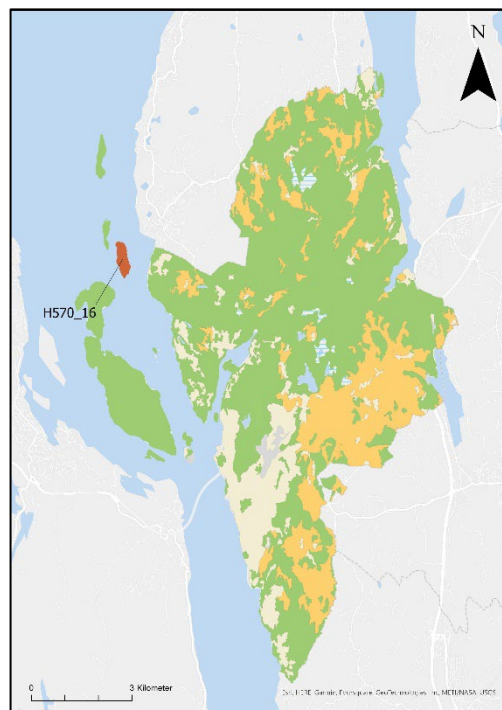

Figur 48. Aspond

Beskrivelse: Øya Aspond består av variert tidstypisk fritidsbebyggelse. Området er preget av landskapet i innseilingen.

Begrunnelse: Verneverdien består i den enkelte hyttas verdi og den samlede inntrykket av alle hyttene og området som en helhet. Området er representativt for tidstypisk fritidsbebyggelse regionen og miljøet er preget av innseilingen i indre Oslofjord med miljøverdier ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_16.

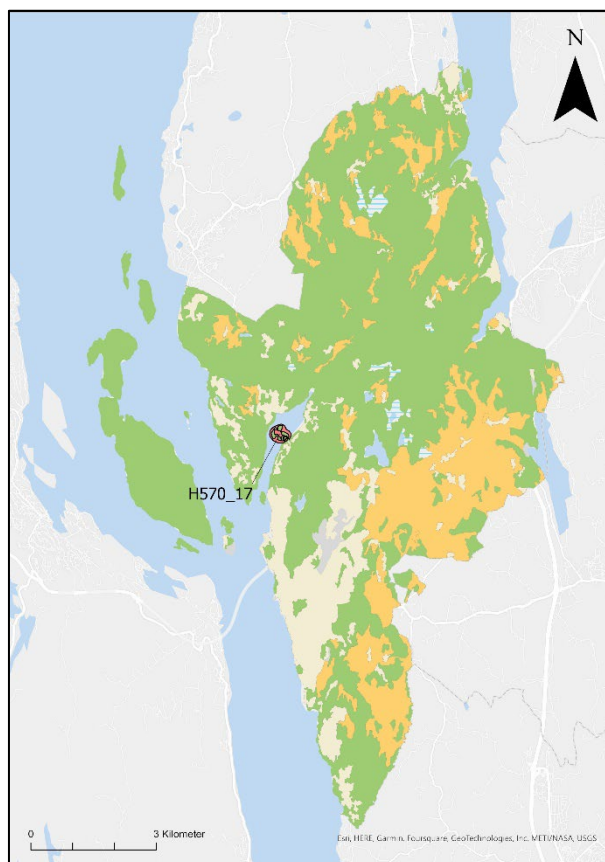

32. Holmen

Figur 49. Holmen og Hallangspollen. Foto: Paul Hughson

Beskrivelse: Holmen og Bollesundet utgjør et opprinnelig småbruk/fiskebruk og eldre fritidsbebyggelse. Holmen og Bollesundet er opprinnelig husmannsplasser under Ottarsrud. Husmennene ved kysten, strandsitterne, sto fjernere fra gårdssamfunnet enn de andre husmennene. De forsørget seg gjerne i større eller mindre grad ved egen næring, først og fremst fiske, og hadde som regel liten eller ingen arbeidsplikt. Holmen og Bollesundet ble skilt ut i hhv. 1836 og 1832, men Bollesundet gikk tilbake til plass-status i forbindelse med salg til Hallangen i 1848. Den relativt store stuebygningen her vitner om jevnt romslige kår. Da de mange små dampbåtene bedret kommunikasjonen i fjorden i tiårene omkring århundreskiftet 1900, begynte byfolk å kjøpe tomter og plasser som sommersteder. I dette området ble det skilt ut en rekke parseller i første del av 1900- tallet, og halvøya er i dag tett besatt med landsteder og hytter.

Begrunnelse: Området fremstår som et kystmiljø som i mindre grad har vært utsatt for modernisering. Miljøet er representativt for bevart kystbruk og tidlig eksempler på den tette fritidsbebyggelsen i kommunen og regionen, med verdi ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_9 Holmen (avgrensning jfr. kulturminnevernplan for Frogn 1997, område 19) videreføres som Hensynssone H570_17 Holmen

Søndre Frogn

33. Øierud-Leium-Haver

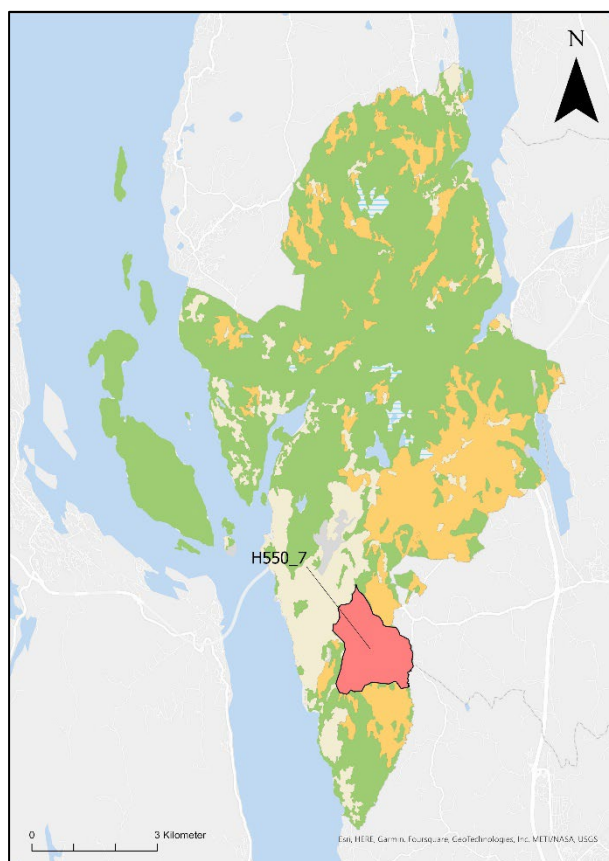

Figur 50. Kulturlandskapet rundt Haver

Beskrivelse: Området er et jordbrukslandskap med varierende topografi og åkerholmer med større eik i forlengelse av Frognmorenen mot Korsegården. Kulturlandskapet ligger på en karakteristisk endemorene. Raet har god, lettdrevet jord, og ble tidlig oppdyrket.

Begrunnelse: Kulturlandskap vurdert til regional/nasjonal verdi i fylkeskommunens registrering i 2008 i forlengelse av landskapet Frognmorenen med Korsegården.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H550_7 Øierud-Leium-Haver

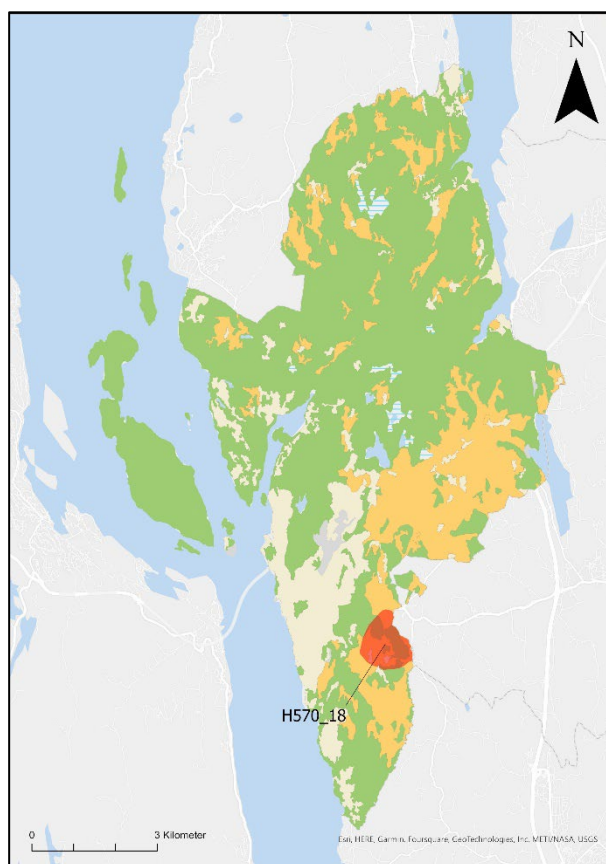

34. Kolstad-Øyerud-Haver

Figur 51. Kulturmiljø rundt Haver. Ca. plassering av to gravfelt fra jernalder er markert på bildet. Foto: Anders Wahlborg

Beskrivelse: Området utpeker seg som et jordbrukslandskap med funn og kulturminner som spenner over flere tusen år. Innenfor dette området er bare Haver ryddet i denne perioden. Kolstad er ryddet i yngre jernalder, Øyerud i middelalderen. Øyerud ble delt i 1650, Haver i 1660 og 1734. Kolstad ble delt omkring 1695, men har vært samlet til ett bruk siden 1870. Fra 1861 leide kommunen lokaler på søndre Øyerud til skole, etter at skoleloven av 1860 påbød faste skolelokaler. I 1882 ble det oppført en egen skolestue på søndre Øyeruds grunn. Øreskolen ble lagt ned da Sogsti skole ble tatt i bruk i 1910. Den gamle veien fra Drøbak til Vestby går gjennom området, bla. a. gjennom tunet på Søndre Øyerud. Våningshusene på Øyerud, Ekeberg og Haver er bygget med svaitak, og viser en sammenheng med byggeskikken som også preger det urbane trehusmiljøet i gamle Drøbak. Ekeberg gård har hatt et storslagent hageanlegg som dels er tapt, men den mer formelle hagen med barokt preg sees fremdeles med kraftige terrasser og rekker av sypresser.

Området inneholder løsfunn fra steinalder, eldre jernalder/bronsealder. På Haver vinner vi 7 gravrøyser fra bronsealderen samlet i et felt. På Haver ligger Frogns største ansamling av gravhauger, 18 i alt fordelt på to store felt på søndre og nordre Haver. Gravrøyser og hauger fra eldre/ynge jernalder og bygdeborg på Skanseåsen.

Begrunnelse: Området utpeker seg som et jordbrukslandskap med funn og kulturminner som forteller om kontinuerlig menneskelig aktivitet gjennom flere tusen år. Området inneholder 6 tun som hver for seg har varierende bevaringsverdi, men som alle er vesentlige elementer i et verdifullt og sterkt eksponert

kulturlandskap. Tunet på Søndre Haver fremheves som verdifullt i seg selv i kraft av sitt intakte preg og flere verdifulle enkeltbygninger. Av andre enkeltbygninger fremheves ellers våningshuset på Søndre Øyerud, som har betydelig bevaringsverdi. De intakte gårdene og jordbrukslandskapet har stor tidsdybde og knytter seg til bosetting og jordbrukshistorie i regionen som har kulturhistorisk verdi ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_18 Kolstad-Øyerud-Haver.

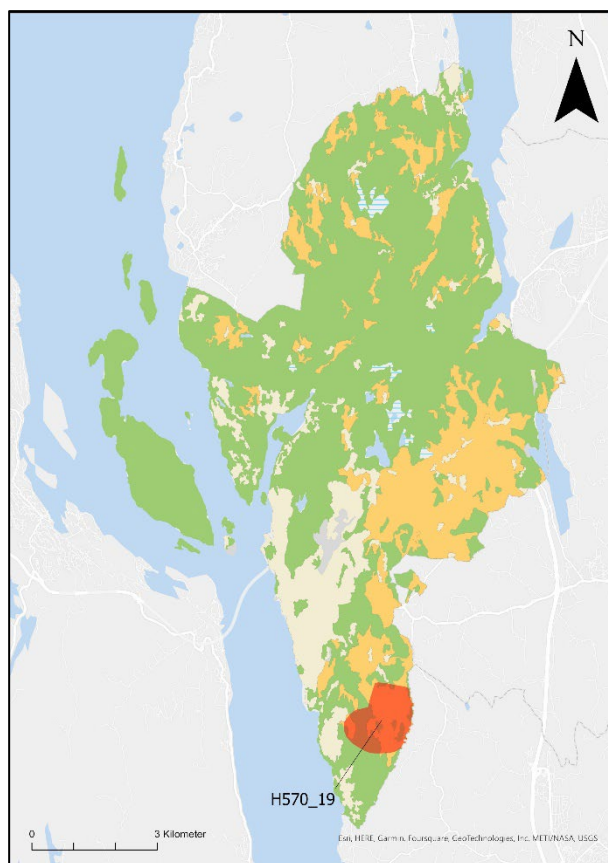
35. Solberg-Krogsrud-Ekeberg

Figur 52. Kulturmiljø rundt Krogsrud. Foto: Anders Wahlborg

Beskrivelse: området er et meget godt bevart jordbrukslandskap i den søndre delen av kommunen. Det fremstår som et referanseområde for jordbrukselementer i et storskala landskap. Området er et av kjerneområdene for den eldste bosetningen i Frogn. Solberg-navnet har muligens sammenheng med solkult fra bronsealderen. Gården Solberg er ryddet i eldre jernalder, Ekeberg i yngre jernalder og Krogsrud i middelalderen. Solberg ble delt i tre i middelalderen og Krogsrud omkring 1700, mens Ekeberg ikke er delt. Solberg- og Krogsrud-gårdene utgjør den såkalte "Solbergbygda", som helt til 1823 tilhørte Ås hovedsogn.

Området inneholder gravrøyser og gravhauger, enkeltliggende og i felt. Rydningsrøyser og steinstrenger og løsfunn fra steinalder. Det er 19 gravrøyser på øvre Krogsrud, 19 på Solberg og 13 på nedre Solberg. På Solberg finner vi også 5 gravhauger fra jernalderen. Området inneholder flere nyere tids kulturminner. For øvrig driftsveger, alleer, steingjerder og gammelt beitelandskap.

Begrunnelse: Den tette konsentrasjonen av gravrøyser som på Krogsrud/Solberg er usedvanlig. Det er likevel først og fremst kulturminner fra nyere tid som definerer dette området. Det gamle jordbrukslandskapet er meget godt bevart, med steingjerder, gammel beitemark og få forstyrrende elementer. Området preges av vide jorder som for det meste rammes naturlig inn av skog. De fleste av de 8 tunene er godt bevart, slik at området preges av helhet og kontinuitet. Særlig fremheves tunet på øvre Krogsrud som et nærmest komplett 1800-tallstudn, relativt lite preget av nyere elementer. Våningshuset og tunet på nedre Krogsrud fremheves også. Veien følger den gamle traseen gjennom gårdstunene. Alt i

alt har området høy verneverdi som referanseområde for jordbrukselementer i et storskalalandskap og knytter seg til bosetting og jordbrukshistorie i regionen som har kulturhistorisk verdi ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: H570_19 Solberg-Krogsrud-Ekeberg

36. Torkilsbyen-Rosekollen-Torkilstranda

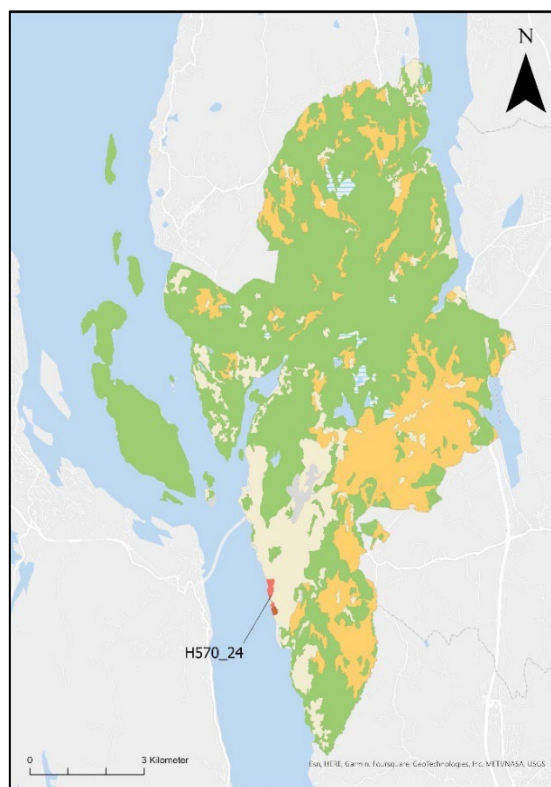

Figur 53. Rosekollen, Drøbak. Foto: Nasjonalbiblioteket. CC0

Beskrivelse: Området er langstrakt og omfatter historisk fritidsbebyggelse fra omkring 1900 i Torkilsbyen, tidstypisk fritidsbebyggelse fra 1930-tallet i Rosekollen, badehus og strandområde samt fabrikkbygningen på Torkilstranda.

Torkilsbyen består av området omkring Johanne Dybwads vei, Carl Størmers vei og Sjøstuveien. Den gamle Torkilsbyen, og går fra grensen til gamle Drøbak i nord (vernesonen) til Rosekollen i sør. Dette området har sin spesielle forhistorie: Området utenfor gamle Drøbak kommunes grense hadde lavere skatter og det var sommerturister. På slutten av 1800-tallet og tidlig 1900 var det en hel kunstnerkoloni som holdt til i dette området, av Jan Kåre Øien omtalt som Norges svar på «Skagenmalerne». Det har flere gamle sommerhus, store naturtomter og vakre strender.

Johanne Dybwads vei 10 (71/21) er en stor bygning med dragestilselementer, som det ikke finnes så mange slik bygninger i Drøbak. Bygningen har verdi som enkeltobjekt av flere grunner. Maleren Ludvig Skramstad fikk oppført bygningen og den fungerte som hans kunstatelier og sommerbolig. Atelier gir bygningen et karakteristisk uttrykk med store vinduer i nordveggen. Sammen med Wilhelmsbakken 10 (74/2) har Wilhelm Wilhelmsens idrettslag vært eier siden 1960-tallet.

Eiendommen har fungert som feriehem for ansatte i rederiet, og hovedbygningen har også vært utleid til ulike arrangement. Det finnes også flere mindre hytter på eiendommen.

Sør i Torkilsbyen ligger Carl Størmers vei 1, 3, 11, 13 og 15 som består av sommerboliger fra før 1900 eller tidlig 1900. Sjøstuveien 1 og 9, «Villa X», Eiendommen til Carl Størmer, matematiker og nordlysforsker, er en helt unik eiendom, med sin egen historie og verneverdi.

Poststien fra Drøbak sentrum og sørover går også gjennom dette området.

Rosekollen er et område preget av tidstypiske hytter fra mellomkrigstiden. Deler av området er regulert til spesialområde bevaring med følgende innledende formålsbestemmelser. "Hensikten med reguleringsformålet med tilhørende bestemmelser er å bevare, videreutvikle og dels gjenopprette kulturhistorisk, arkitektoniske og miljømessige verdier i sammenheng med omkringliggende miljø.

Tiltak som virker skjemmende og som kommer i konflikt med formålets målsetting, tillates ikke." Øvrige bestemmelser legger strenge føringer for utvidelser og ivaretar bebyggelsens åpne preg.

Torkilstranda er et større område preget av strender og svaberg. Den nordligste stranden har en klynge mindre badehus. Den sørligste stranda ligger tilknyttet et større område med svaberg.

Området er statlig sikret friluftsområde. Midt mellom stredene ligger kaiområde med den gamle tranolje/keramikkfabrikken. Området med fabrikken og stredene var i 1930-årene driftet av velforening med interesse for badebyen Drøbaks fritidsliv om sommeren.

Begrunnelse: Som feriehem opprettet av rederiet Wilhelmsen og eid av rederiets idrettslag, har eiendommen en interessant nærings- og organisasjonshistorie. Området har unike kvaliteter som rekreasjonsområder. Området knytter seg an til kulturhistorien med gamle Drøbak som ferie-, bade- og kunstnerby av verdi ut over det lokale.

Løsning i kommuneplan: Reguleringsplanen videreføres. Hensynssone for hele området som H570_24 Torkilsbyen-Rosekollen-Torkilstranda.

37. Elle tåkeklokke

Beskrivelse: Elle tåkeklokke er landfast og ligger syd for Drøbak sentrum på østsiden av indre Oslofjord. Tåkeklokken ble bygget i 1911 og ligger i et tett hytte-/boligområde. Tåkeklokken har et enkeltstående klokketårn i tre med detaljer i sveitserstil. Rom med drivverk og senere elektromotor på grunnplanet, lavt pyramidetak over bygd som en plattform med rekkverk. Over plattformen er det støpt klokke med oppheng, alt overdekket med et sperretak med fire bratte røster i kryss. Alle takflater er tekket med kobberplater. Fundamenter av betong, kraftig bærekonstruksjon i tre, bordkledd utvendig, nedre del senere kledd med eternittplater på stående bord. Den er bygget etter standardtegnning og er av samme type som de fleste andre bevarte klokketårnene i landet. Elle tåkeklokke ble nedlagt i 1983.

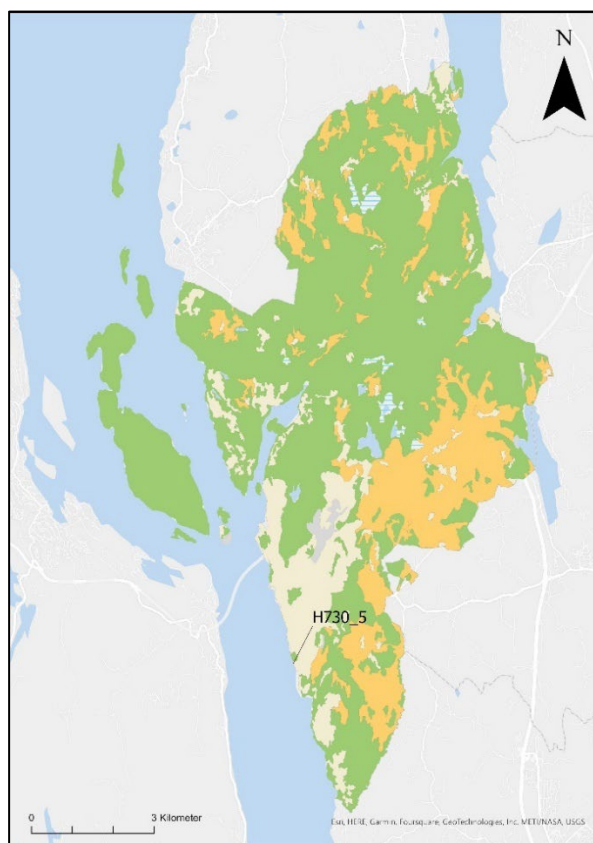
Området er fredet, og fredningen omfatter tåkeklokkens eksteriør og interiør, med hjemmel i kulturminneloven §15. Fredningen omfatter gelenderet som tilhører anlegget.

Begrunnelse: Formålet med fredningen av Elle tåkeklokke er å bevare et kulturhistorisk verdifullt anlegg som representant for tåkeklokkene langs kysten. Fredningen av tåkeklokkens eksteriør og interiør skal sikre dens hovedstruktur, terrengtilpassing, volum, materialbruk, overflater og detaljering samt teknisk utstyr.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H730_5 Elle tåkeklokke. Hensynssone H570_20 som buffersone.

Figur 54. Elle tåkeklokke. Foto: Liv Nygaard, Riksantikvaren. CC BY

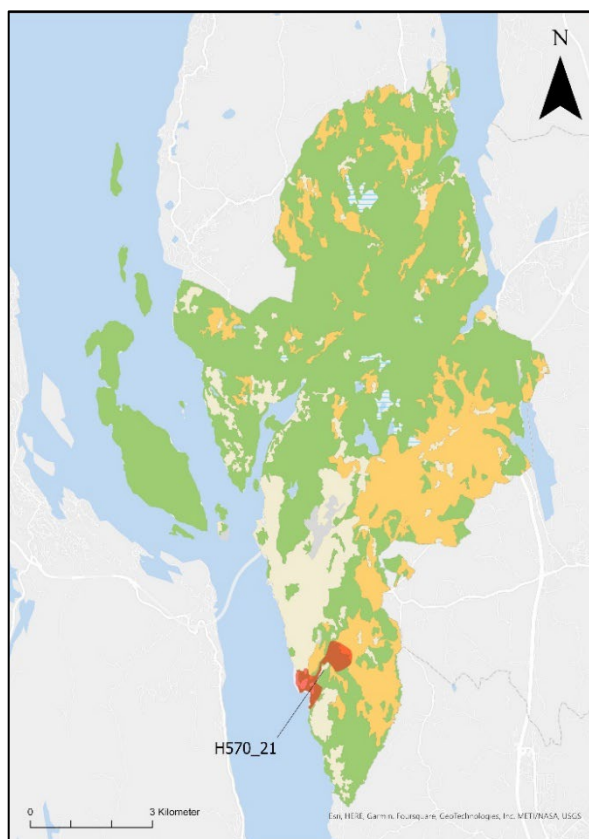

38. Odalen øst-Elleodden-Skiphelle

Figur 55. Sverd datert til vikingtid. Funnet i gravhaug ved Skiphelle. Foto: Kulturhistorisk museum. CC BY-SA 4.0

Beskrivelse: Området omfatter Skanseåsen og Odalsbekken, Skiphelle og Elleodden. Her finnes en rekke spor av menneskelig aktivitet fra både steinalder, bronsealder, jernalder og historisk tid. Bygdeborgen på Skanseåsen er en av Frogn's to bygdeborger. Den har trolig hatt et oppland på 5-10 gårder, noe som tilsvarer en befolkning på 100-200 mennesker i eldre jernalder. Langs Odalsbekken går en godt bevart hulvei. Den har vært en viktig historisk ferdselsåre fra fjorden og opp mot tidlige bosetninger på moreneryggen, hvor Havergårdene, Øierudgårdene, Røis, Leium og Ekeberg nå ligger. Hulveiene var i bruk over et langt tidsrom og kan være vanskelig å datere nøyaktig. På Elle og Skiphelle er det registrert steinalderboplasser. På Elle er det funnet fire boplassområder som lå lokalisert på små hyller i ellers bratt terreng. På Elle gård er det funnet buttnakket bergartsøks. På Skiphelle er det registrert tre boplasser fra Nøstvetperioden og en grav (med sverd) fra vikingtid, 7- 800 e.kr. Det er også en rekke spor fra bronsealder og jernalder. På Elle er det registrert to lokaliteter med til sammen tre gravrøyser, antatt fra bronsealderen.

Området inneholder også flere krigsminner på Elleodden og tidstypisk fritidsbebyggelse fra mellom- og etterkrigstiden på Skiphelle. Under krigen ble MS Sørland senket den 9. april som første sivile skip under II

verdenskrig, og DS Donau senket av motstandsmennene Max Manus og Rly Nilsen 16. januar 1945. Frogn Historielag har satt opp skilt som formidler historien. På Elleodden står bevart fyrlykt som markerer sektorer til Oscarsborg festning. Under krigen bygde tyskerne i gårdsområdets sørvestre hjørne et hus med en stor lyskaster som skulle dekke en sektor av Oslofjorden. Søndre Elle er del av det større gårdsbruket Elle, anlagt på 1600-tallet. På Elleskjær og Elleodden finnes eldre trehusbebyggelse og godt bevart fritidsbebyggelse i funksjonalistisk stil. Ved Skiphelle ligger også Norsk Postforbunds feriehem, nå Postkom, med Skiphelle kurs- og konferansehotell som nyeste element. Driften av både hotellet og feriehemmet er nå lagt ned og stedet bærer dessverre preg av forfall.

Begrunnelse: Området er mye brukt til tur og tilrettelagt med gapahuker og av stor interesse lokalt.

Området har stor verdi med tidsdybde fra steinalder til nyere tid og er representativ for bosettings- og kyst- og krigen kulturhistorie ut over det lokale

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_21 Odalen øst-Elleodden-Skiphelle.

39. Børrebråten feriehjem, Solbergstrand

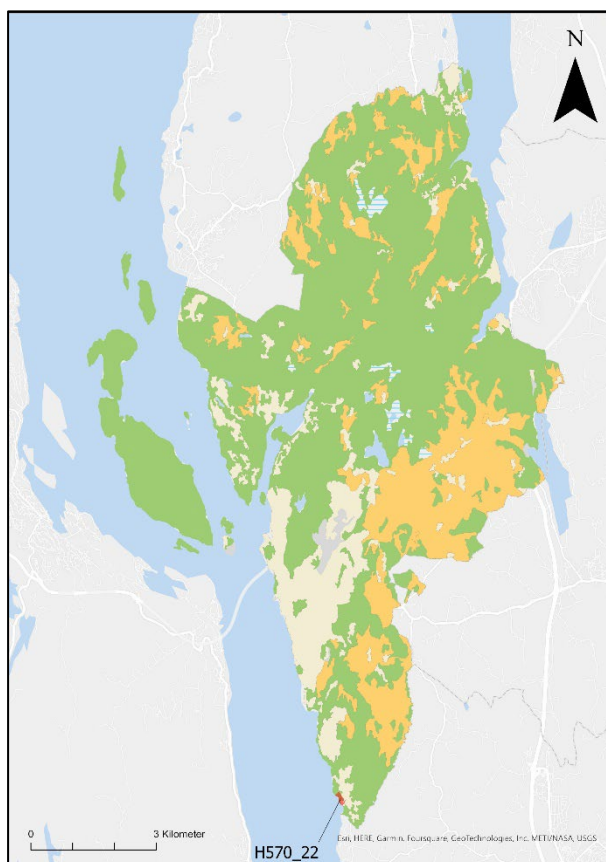
Figur 56. Hytte fra Børrebråten feriehjem. Foto: Trygve Rosenvinge

Beskrivelse: opprinnelig en husmannsplass under nedre Solberg. Fra folketellingen 1801 finner vi at matros Sander Christensen med familie bor der. I 1930 ble Børrebråten solgt til Norsk Tele Tjeneste Forbund. I tillegg til plassen Børrebråten ble det fra Nedre Solberg v/ Johan Bjerke fraskilt ca. 35 mål med 340 meter strandlinje. En gammel veitrasé mot Hvitsten, går gjennom på langs.

Hyttene fra de første byggetrinnene ligger jevnt plassert på en rekke på oversiden av vei trassen, det er etter hvert oppført nye hytter, til sammen 15 hytter. Standarden på hyttene varierer, alle har spring på utsiden, noen med tørrklosett inne, andre med utedo knyttet til hytta.

På eiendommen er det brygge/molo, båthus fra 1960 tallet med stort fellesrom i 2. etg. Nord for Børrebråten hadde også Meieriarbeiderne et feriehjem.

Feriehjemmet ble anlagt år: ca. 1930. Opprinnelig eier var Norsk Telegraf- og Telefonforbund. Området ligger innenfor 100-metersbeltet og er omfattet av byggeforbudet i strandsonen i lettere kupert terreng

med fall mot fjorden. Kyststien har trasé i hele eiendommens lengde. Hyttene fra de første byggetrinnene ligger jevnt plassert på en rekke på oversiden av kyststien. Det er oppført nye hytter trolig fra begynnelsen av 1970-tallet til ut på 1980-tallet, disse er mer tilfeldig plassert.

Området omfatter brygge/molo med ankerfeste til skuter. Denne skriver seg tilbake til isdriften, da is ble fraktet ned til Solbergstrand og ankret opp i bukta for å lesse på isblokker for eksport.

Sveitserhuset» A (kartutsnitt over) på eiendommen er trolig oppført som den første hytta i 1930. Det er fire (C1) hytter på eiendommen antatt oppført på slutten av 1930-tallet, som alle er av samme type. Flyfoto fra 1956 viser at det opprinnelig var seks slike hytter på eiendommen, hvorav 2 (C2) er erstattet av en ny hytter på grunnmurene til de opprinnelige hyttene. De øvrige hyttene er ulike og oppført i perioden 1970-1990. Båthus fra 1960-70-tallet. Nordvest overfor/til siden for båthuset ligger en grunnmur etter drivhus.

Figur 57. Hytter på Børrebråten feriehjem. Foto: Trygve Rosenvinge

Begrunnelse: Området er preget av enkel, tidstypisk fritidsbebyggelse fra mellomkrigstiden, nært tilknyttet kystkulturen med isdriften i området og ferdsel langs kysten. Bevaringsverdien knytter seg til miljøet som en godt ivaretatt helhet med tydelig struktur knyttet til kyststi, koller, strender og brygge: Det eldste tunet i sveitserstil, og strukturen av enkle 1930-tallshytter som er lagt i rekke langs kyststien. Strukturen med hyttene på rekke langs stien og den enkle arkitektoniske utførelsen gjør feriehjemmet særlig representativ for feriehjemmene langs kysten, lignende Digerud, men her i enkel modernistisk stil. Verdien knytter seg til historikken med den tidligere utbyggingen av feriehjem i mellomkrigstiden langs Oslofjorden med verdi ut over det regionale.

Løsning i kommuneplan: Hensynssone H570_22 Børrebråten feriehjem, Solbergstrand.

40. Sagakollen feriehem, Solbergstrand.

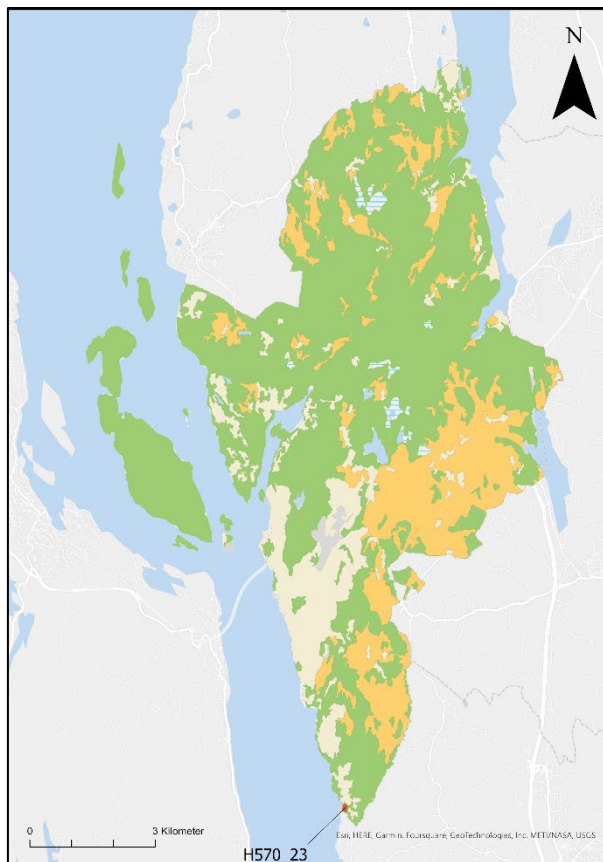

Figur 58. Sagakollen feriehem. Foto: Trygve Rosenvinge

Beskrivelse: Feriehjemmet ble anlagt år: ca. 1930. Opprinnelig eier var Oslo Sporveiers Arbeiderforening. Området ligger delvis innenfor 100-metersbeltet og er omfattet av byggeforbudet i strandsonen og i tillegg byggeforbudssonen til vassdrag. Feriehjemmet er anlagt på en kolle, med svært bratt skråning mot sjøen. Det er en slette på baksiden. Kyststien krysser ikke eiendommen.

Hyttene fra det første byggetrinnet er anlagt i en rad, med en felles sti på baksiden. Bygningene som er oppført senere, er i hovedsak plassert på baksiden av denne raden og noen har ikke utsikt.

Enkelthytter B med jevn avstand, oppført på betonggrunnmuene til de opprinnelige 1930-tallshyttene. Samtlige har pulttak. En gjenværende original hytte A med saltak og eksponerte, utskårne åser i gavlene. Det er også hytter og boder oppført etter 1960 på eiendommen. De nyeste hyttene kan være bygget på 1980-tallet. Det er tre utedoer på eiendommen som er bevart og tydeligvis i bruk som boder.

Begrunnelse: Området er preget av enkel, tidstypisk fritidsbebyggelse fra mellomkrigstiden. Bevaringsverdien knytter seg til strukturen av enkle 1930-tallshytter som er lagt høyt i landskapet i rekke og den indre stistrukturen i området preget av tilpasning til den kollete topografien og hyttene som godt bevarte, tidstypiske hyttebygg. Strukturen gjør feriehjemmet representativ for feriehjem lagt i klynger med struktur av stier mellom. Verdien knytter seg til historikken med den tidligere utbyggingen av feriehjem i mellomkrigstiden langs Oslofjorden med verdi ut over det regionale.

Løsning i kommuneplan: Ny hensynssone H570_23 Sagakollen feriehjem, Solbergstrand.

Områder som vurderes å ha svekket bevaringsverdi:

Dammen

Beskrivelse: Området har vært preget av mindre husmannsplasser og småskala jordbruksområder med mindre åkere med små åkerholmer. Markert som kulturminnevernområde 18 i kulturminnevernplanen i 1997 og beskrevet i Akershus fylkeskommune i 2008 som område med verdi som jordbrukslandskap med et eldre godt bevart preg.

Begrunnelse: Områdets opprinnelige uttrykk er sterkt endret på grunn av veiutbygging og nye næringsarealer. Bevaringsverdien er sterkt svekket.

Løsning i kommuneplan: Dammen utgår som hensynssone i KPA, 2023-2035. (i tidl. KPA 2013-2025, hensynssone H570_8 og område 18 i kulturminnevernplan for Frogn 1997).

Bevaringsområde Dammen i Kulturminnevernplan fra 1997

H570_8 Dammen – det resterende som er igjen etter vei- og næringsutvikling på Måna

DEL II Kulturmiljøforvaltning i Frogn kommune

Kommunedelplanens rolle i offentlig forvaltning

Kommunedelplan for kulturminner, kulturmiljø og landskap ("Kulturmiljøplanen") legger føringer for bevaring av kulturminneverdiene i kommunen som del av planleggingen for fremtiden. Føringene skal være i tråd med det øvrige av kommunens planverk og skal være et styringsverktøy i kommunens forvaltning av kulturarven i kommunens arealforvaltning. Planen skal gi forutsigbare og tydelige rammer i saker som angår kulturminnernes verneverdier, kulturminnefaglige prinsipper og endringsproblematikk.

Kulturmiljøplanen danner grunnlaget for rammene for bevaring i kommuneplanens arealdel, ved bruk av hensynssoner, båndleggingssoner og bestemmelsesområder. Dette er gjort med bakgrunn i reviderte beskrivelser og vurderinger av kulturmiljø og landskap i kommunen. Vurderingene av områdene legger også grunnlag for utvelgelser av kulturminner og enkelt- objekter til ajourføring av et lokalt kulturminneregister.

Overordnede rammer for kulturmiljøforvaltningen

Nasjonale føringer

Stortingsmelding 16 (2019-2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken — Engasjement, bærekraft og mangfold

Regjeringen framhever målet om bevaring av kulturminner og kulturmiljø som del av nasjonens 24 mål for miljøet fordelt på områdene naturmangfold, kulturminner og kulturmiljø, friluftsliv, forurensning, klima, og polarområdene. Nasjonalt miljømål for kulturminner og kulturmiljø listes som pkt. 2 av de 24 og lyder: 2.1: "Alle skal ha mulighet til å engasjere seg og ta ansvar for kulturmiljø", 2.2 «Kulturmiljø skal bidra til bærekraftig utvikling gjennom helhetlig samfunnsplanlegging» og 2.3: «Et mangfold av kulturmiljø skal tas vare på som grunnlag for kunnskap, opplevelse og bruk». Bygninger og bygningsmiljøer kan ha lokal, regional eller nasjonal interesse, og er en ikke fornybar ressurs i bærekraftig steds- og samfunnsutvikling.

Riksantikvarens strategi for by- og tettstedsutvikling

Riksantikvaren har utarbeidet en rekke strategier og veiledere som følger opp og detaljerer disse målsetningene. Bystrategien lansert 2021 angir åtte mål og anbefalinger som knyttes til visjon om at kulturminner, kulturmiljøer og landskap i byer og tettsteder forvaltes i et langsiktig perspektiv, og tas i bruk som ressurser og fellesgoder i bærekraftig samfunnsutvikling. Disse retter seg mot å løse utfordringen med at dårlig tilpasning mellom nye bygninger og eksisterende bygningsmiljø også kan bidra til å svekke andre bærekraftshensyn og muligheten for å utvikle levbare byer og tettsteder.

Riksantikvarens klimastrategi

Klimastrategien lansert 2021 går nærmere inn på konsekvensen av klimaendringer for bevaringsverdige kulturminner og kulturmiljø, og hvordan bevaring av kulturminner og kulturmiljø kan bidra til å nå klimamålene.

NBI-registeret

Gamle Drøbak er registrert i Riksantikvarens register over byer av nasjonal interesse - [NBI-registeret](#) med samme områdeavgrensning som byen hadde da den fikk bystatys i 1842. Drøbaks særpreget er den store samlingen av ulike trehus fra 17-1800-tallet som gjør byen til en av de viktigste trehusbyene i Oslofjorden.

KULA-registeret

Området omkring Frogn kirke fra Heer-Froen-Nordby, er i Riksantikvarens register over kulturlandskap av nasjonal interesse – [KULA-
https://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturhistoriske-landskap-av-nasjonal-interesse-KULA/registeret](https://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturhistoriske-landskap-av-nasjonal-interesse-KULA/registeret). Morenelandskapet er en del av moreneryggen eller raet Ski-Ås trinnet, som er en landskapstype som er spesielt karakteristisk for follobygdene og er rikt på kulturminner fra flere perioder som belyser en viktig del av Follo's næringshistorie.

Regionale føringer

Regional kulturminneplan: Spor for framtiden, fylkesdelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus

Fylkestinget i Akershus vedtok den 25.11.2019 oppdaterte strategier, retningslinjer og handlingsprogram til regional plan «Spor for framtiden, fylkesdelplan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus» fra 2007. Planen fra 2007 er videreført med hovedmål og delmål, men har fått nevnte oppdateringer. Regional plan har som hovedmål å «ta vare på og bruke kulturminner som en positiv ressurs i Akershus, og derigjennom bidra til økt kulturforståelse, identitet og tilhørighet, trivsel og verdiskaping.» Delmål er å bevare et utvalg av kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som danner særpreget ved kulturhistorien i Akershus. Disse skal forvaltes som en integrert del av helhetlig miljø- og ressursforvaltning.

Lokale føringer

Kommuneplanens samfunnsdel

Kommuneplanens samfunnsdel for Frogn har fastsatt 4 hovedmål for kommunens kulturmiljøer: Kulturmiljø- og landskap skal bidra til en by- og tettstedsutvikling basert på tydelig senterstruktur, god bokvalitet, god kommunikasjon, urbane kvaliteter, kulturhistoriske og grønne verdier som balanserer vekst og vern.

Kulturminner, kulturmiljø og landskap skal bevares og bidra som en ressurs i å nå klimamålene og sikres i arbeidet med avbøting mot klimapåvirkning. Kulturmiljø og landskap langs kysten og i marka skal bidra som en ressurs i friluftsområder.

Kulturminner skal bidra som en ressurs i bred verdiskaping i Frogn kommune, som grunnlag for håndverksbedrifter, turisme og reiseliv.

Kommuneplanens arealdel

Kommuneplanens arealdel avsetter de områdene som inngår i kulturmiljøplanen, med hensynssoner for kulturmiljø (H570), kulturlandskap (H550) og båndleggingsområder (H730), samt bestemmelsesområder for to områder med nasjonal verdi. Disse områdene kommer frem på kommuneplankartet og i planbestemmelser og -retningslinjer.

Aktører og roller i kulturmiljøforvaltningen

Statlige myndigheters ansvar

Offentlige organ har forvaltningsansvar for vår felles kulturarv. Riksantikvaren er vedtaksmyndighet etter kulturminneloven og har myndighet til å avgjøre om et kulturminne er automatisk fredet eller å fatte fredningsvedtak for kulturminner som ikke er automatisk fredet.

Fylkeskommunens ansvar

Fylkeskommunen er regional kulturminnemyndighet og forvalter statlig ansvar gjennom delegerte oppgaver fra Riksantikvaren. I likhet med Riksantikvaren er også fylkeskommunen vedtaksmyndighet etter kulturminneloven. Fylkeskommunen har en rådgivende rolle som regional fagmyndighet for

kulturminnevern. Fylket skal ivareta regionale og nasjonale kulturminneinteresser i plan- og byggesaker, og gi råd til kommunen som er vedtaksmyndighet. Fylkeskommunen fører tilsyn med fredede kulturminner og er avgjørelsesmyndighet i flere saker som angår kulturminner i Frogn og kan foreta midlertidig fredning. I tillegg er museene og arkiv viktige samarbeidspartnere i arbeidet med å velge ut og formidle kunnskap.

Frogn kommunes ansvar

Frogn kommune har en nøkkelrolle når det gjelder sikring av kulturminner gjennom plan- og byggesaksbehandling, der plan og bygningsloven gir det viktigste virkemiddelet og vedtaksmyndighet. Kommunen som øverste myndighet på lokalt nivå har et spesielt ansvar for kulturminner av lokal verdi, og valg av hvilke kulturminner som er viktige for lokalmiljøet. Kommunen skal kontrollere at verneverdige og fredede kulturminner ikke blir revet eller forandret uten at fagmyndigheter har hatt mulighet til å uttale seg. Kommunen har også ansvar for at kulturminnenes omgivelser ikke blir ødelagt, at man ikke bygger for nær automatisk fredede kulturminner og at ny bebyggelse får et godt samspill med verneverdige kulturmiljøer og bebyggelse.

Eieres og frivillige organisasjoners ansvar

Eierne er de viktigste aktørene når det gjelder ivaretagelse og bruk av kulturminner og kulturmiljøer. De fleste kulturminner er i privat eie, og eiers vilje, kompetanse, økonomi og erfaring er avgjørende for at kulturminner og kulturmiljø ivaretas og brukes på en bærekraftig måte. Det finnes offentlige og private støtteordninger som kan bidra faglig og økonomisk, Akershus bygningsvernssenter og lokale håndverkere er ressurser som kan gi bygningsfaglige råd og hjelp. Lokale aktører Verneforeningen, historielaget, Oscarsborgs venner m.fl representerer lokale organisasjoner og velforeninger som bidrar til å synliggjøre og videreføre kunnskapen om kulturarven som felles ressurs og som grunnlag for verdiskaping.

Veiledende føringer for ivaretagelse av kulturminner og kulturmiljø for private:

For grunneiere	
Oppsøk veiledning	<p>Ta som en regel alltid kontakt med kommunen dersom du skal gjøre rehabilitering eller andre tiltak på bevaringsverdig bebyggelse eller i bevaringsverdig kulturmiljø, for råd, veiledning og informasjon om hva som gjelder for eiendommen.</p> <p>Bygningsvernssenteret og håndverkere med kompetanse på bygningsvern vil også kunne gi god veiledning om hvordan bevaringsverdige bygg skal ivaretas etter antikvariske prinsipper.</p>

ENØK:	<p>Generelle råd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Temperaturstyring er et enkelt tiltak som ikke krever store inngrep. - Velg en effektiv varmekilde. - Tett uønskede lufter lekkasjer. Trekk gjør at huset oppleves kaldere enn det egentlig er. - Sett inn varevinduer med energiglass i de gamle vinduene. - Unngå etterisolering på utsiden av fasader på bevaringsverdige hus. Etterisoler på innsiden eller i etasjeskille og i skråtak. I eldre hus er det ofte hulrom mellom etasjer – dette kan du utnytte til etterisolering. <p>Om solceller i bevaringsverdig kulturmiljø: Anleggets potensielle kapasitet må sees opp mot konsekvensene på kulturminner og kulturmiljø. Det bør gjøres en helhetsvurdering av andre mulige relevante ENØK-løsninger.</p> <p>Solceller i kulturmiljø kan godkjennes etter krav om ivaretagelse av og tilpasning til kulturminner og kulturmiljø dersom de monteres:</p> <ul style="list-style-type: none"> - på takflater som vender bort fra offentlig gate, er lite synlige fra nabogater og/eller sjøen - på nybygg/på takflater som ikke er bevaringsverdige og som ikke inngår som én i en enhetlig rekke av eldre bebyggelse - på mange typer uthus, garasjer og andre (nyere) småbygninger - som frittstående elementer i hagene
-------	--

Rutiner for oversending til Viken fylkeskommune

Vurdering av verneverdi i enkeltsaker og planer

Kommunen må vurdere i hver enkelt sak når de har behov for råd fra fylkeskommunen som regional kulturminnemyndighet. Dette gjelder der nasjonale interesser blir berørt innenfor NB! eller KULA.

Kulturmiljøplanen for Frogn kommune viser prioriterte kulturminnetemaer som er særlig relevante. Der disse nevnte, kulturminner eller tema blir berørt vil det i hovedsak være tiltak som innebærer vesentlig endring som må oversendes til fylkeskommunen.

Reguleringsplanarbeid og dispensasjoner skal uansett oversendes regionalforvaltningen for uttalelse.

Fylkeskommunen er myndighet i alle saker som kan påvirke kjente og ukjente automatisk fredete kulturminner, og for alle tiltak på vedtaksfredede bygninger og anlegg (med unntak av Oscarsborg som forvaltes av Riksantikvaren og Blücher som forvaltes av Norsk Maritimt Museum).

Saksbehandlingsrutiner for automatisk fredete kulturminner

Liste over saker som må oversendes til fylkeskommunen for vurdering av påvirkning på automatisk fredete kulturminner og vurdering av behovet for arkeologiske registreringer– listen inkluderer ikke alt som skal oversendes, men hovedpunkter, så vær oppmerksom på at også andre typer saker skal oversendes for vurdering av påvirkning på automatisk fredete kulturminner:

- Arealplaner, dispensasjoner etter PBL § 19
- Tiltak og inngrep i sjø og vassdrag må avklares i forhold til kulturminner i og under vann.
- Tiltak i 100-meters beltet
- Byggesaker og andre tiltak i tilknytning til, og som berører automatisk fredete kulturminner og deres sikringssoner.
- Byggesaker og andre tiltak i områder med kjente automatisk fredete kulturminner, hvor det

er potensiale for ytterligere funn.

- Deling av grunneiendommer i LNF-områder i forbindelse med nybygging.
- Tiltak som kan virke skjæmmende på automatisk fredete kulturminner.
- Kabel- og rørledningsgrøfter.
- Etablering av private avløpsløsninger i uregulerte områder.
- Søknader om massepåføring
- Søknader om nydyrking og driftsveger i landbruk og skogbruk.
- Planer om hogst i områder med automatisk fredete kulturminner.
- Saker innenfor områder der reguleringsplanen er eldre enn gjeldende kulturminnelov (1978), og saker innenfor yngre reguleringsplaner der forholdet til kulturminner ikke tidligere er avklart.

Del III Handlingsplan

Handlingsplanen er delt inn i fire områder: Innsatsområde bevaring, forvaltning, formidling og verdiskaping. Tiltakene består av både økonomiske og juridiske virkemidler, formidling og veiledning. Listene er ikke uttømmende.

Innsatsområde bevaring:

Om innsatsområdet: Innsatsområdet dekker både behov for videre kunnskapsgrunnlag og strategisk arbeid for bevaringen av kulturarven i Frogn kommune.

Tiltak:	Ansvar:	Gjennomføring:
Lokalt kulturminneregister legges inn i Askeladden	Kommunen/RA	Når register er klart
Oppdatere og forankre lokalt kulturminneregister	Kommunen	Kontinuerlig
Vurdere juridisk bindende kulturminneregister	Kommunen/fylket	Før kommuneplanen revideres på nytt
Registreringen av kulturminner med historielaget fra 2015 registreres inn i lokalt kulturminneregister og Askeladden	Kommunen/fylket	Følges opp i løpet av planperioden
Bunkersen ved Biologen og lykt i Badeparken ikke er registrert i Askeladden. Også siktemerker, målestasjoner, lyskasterstasjoner mv. langs kysten må registreres. Objektene registreres i lokalt kulturminneregister. Må måles opp for å legges inn i Askeladden.	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden
Demninger og murer etter isdriften må måles opp og registreres for å legges inn i kulturminneregisteret.	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden
Tufter bør registreres videre. Kan sjekkes ut og registreres med lidardata.	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden
Kartlegge klimapåvirkning på kulturminner og kulturmiljø	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden
Historiske ferdselsveier registreres inn i lokalt kulturminneregister og legges inn i Askeladden. *Rettigheter håndheves.	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden

Innsatsområde forvaltning:

Om innsatsområdet: Forvaltningen i kommunen er et nøkkelledd samhandlingen om å bevare kulturarven både med eiere og med forvaltningen på regionalt og nasjonalt nivå.

Tiltak:	Ansvar:	Gjennomføring:
Kulturmiljøvern samordnes i forvaltningen med andre miljøfaglige områder.	KD/ byggesak og plan	Kontinuerlig
Videreføre byantikvarrollen som rådgivende rolle i forvaltningen i tverrfaglig team	KD/ byggesak og plan	Kontinuerlig
Kartlegge objekter og områder som er sårbare for klimapåvirkning, eksempelvis området Hamborgveien/Hamborgstranda, Hospitalet og Badeparken. Utarbeide strategier for avveining av hensyn til kulturminner og kulturmiljø opp mot andre hensyn.	Eiendom, byggesak og plan	Følges opp i løpet av planperioden og relevante reguleringsplaner
Slutføre Brannsikringsplanen for gamle Drøbak og søknader om tilskudd til tiltak fastsatt i planen fra Riksantikvaren. Gi veiledning til berørte eiere av kulturminner i tett trehusmiljø om brannsikringsplaner og mulighet for å søke om tilskudd.	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden
Vurdere prioritering av fordelingen av SMIL-tilskudd til skjøtsel av kulturmiljø og kulturminnetiltak gjennom kommunens tiltaksstrategier.	Kommunen v. landbrukskontoret	Følges opp i løpet av planperioden
Kartlegge UU-problematikk i gamle Drøbak og utvikle kapitlet om tilpassing i veilederen til områderegulering for gamle Drøbak.	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden

Oppdatere veilederen for gamle Drøbak, eksempelvis med veiledning om solceller og utforming av tilstandsvurderinger	Byggesak og plan	Kontinuerlig
Styrke kompetanse og bidra inn i arbeidet med veileder for klimaberegninger for bevaringsverdige bygg som oppfølging av krav i kommuneplanen	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden
Kartlegge områder med behov for skjøtsel- eller forvaltningsplan, gjennomføre, eller lage en gjennomføringsplan for disse. Eksempler er forvaltningsplan for Håøya og forenklet skjøtelsplan for Prestegårdshagen og Haslumdammen (og Isdammer generelt)	Byggesak og plan	Følges opp i løpet av planperioden

Innsatsområde formidling:

Om innsatsområdet: Formidling av kulturarven er en forutsetning for ivaretagelse av kulturminneverdiene både i forvaltningen, blant huseiere og i lokale lag og interesseorganisasjoner. Det ligger som en grunnstein for regjeringens mål om at alle skal ha anledning til å engasjere seg i og ta vare på kulturarven.

Tiltak:	Ansvar:	Gjennomføring:
Lokalt kulturminneregister gjøres tilgjengelig i kartet via publikumstjenesten Kulturminnesøk	Kommunen/RA	Ved publisering i askeladden
Evaluere hvordan informasjon om kulturminner og kulturmiljø kan være mest mulig enkelt tilgjengelig.	Kommunen/referansegruppen	Kontinuerlig
Alle utførte registreringer av bebyggelse legges inn i kulturminneregisteret	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden
beskrivelse av de viktigste bygg og anlegg på og omkring Oscarsborg festning legges inn på Frogn kommunes nettside	Kommunen	Følges opp i løpet av planperioden
Formidling av Frogn's geologiske og eldre historie med kart over havnivå, morener og viktige steinalder-, bronsealder-, og jernalderbosettinger.	Kommunen/referansegruppen	Følges opp i løpet av planperioden
Formidling av Frogn's rurale bebyggelse med svaitak og svalgangshus og sammenhengen med lokale oppgangssager.	Kommune/referansegruppen/Akershus bygningsvern-senter	Følges opp i løpet av planperioden
Kontinuerlig oppdatering og utvikling av veiledningsmaterieill for vedlikehold og rehabilitering på kommunens nettsider.	Kommunen	Kontinuerlig
Lage informasjonsfolder til nye huseiere og eiendomsmeglere	Kommunen / VGD	Følges opp i løpet av planperioden

Innsatsområde verdiskaping:

Om innsatsområdet: Verdiskapingsarbeidet går ut på å framheve kulturmiljø som ressurs for samfunnsplanlegging og -utvikling. Kulturmiljø har betydning for flere av FN's mål for bærekraftig utvikling. Involvering i arbeid med kulturmiljø kan virke positivt for enkeltmenneskets opplevelse, læring, identitet, livskvalitet, mobilisering, innovasjon og samskaping i lokalsamfunn. Kulturmiljø kan også være en ressurs for attraktivitetsbygging og utvikling av bærekraftig næring, for sirkulærøkonomi og miljø.

Tiltak:	Ansvar:	Gjennomføring:
Arrangere bygningsverndag for kulturminneiere i samarbeid med relevante aktører	Kommunen/Akershus bygningsvern-senter/referansegruppen	Kontinuerlig i planperioden
En oversikt over aktuelle tilskuddsordninger for tiltak på bevaringsverdig kulturminner, i kulturmiljø og i kulturlandskapet legges på kommunens nettsider.	Kommunen	Kontinuerlig

som en del av tiltakene for grønn mobilitet Drøbak tettsted.		
Sporene etter isdriften og kulturmilljøene og landskapene langs kysten formidles i sammenheng med kystkultursti	Kommunen/referansegruppen med andre lokale velforeninger/OFF	Følges opp i planperioden
Samarbeide med lokal frivillighet om skjøtsel og tilgjengeliggjøring av verdifulle kulturmiljø. Dette kan være områder som eksempelvis egner seg til urbant landbruk, rekreasjon eller kulturmiljø som feriehem langs kysten og på øyene.	Kommunen/referansegruppen/lokale velforeninger/idrettsforeninger/OFF	Følges opp i planperioden
Se nærmere på områder innenfor gamle Drøbak der kvaliteter i kulturmiljøet kan bidra til å vitalisere områdene, eksempelvis kaifronten og nedre del av Storgata.	Kommunen/referansegruppen	Følges opp i løpet av planperioden
Historiske ferdselsveier, stier og smett i og omkring gamle Drøbak ivaretas og skiltes	Kommunen/referansegruppen	Følges opp i planperioden

Kilder og videre lesning:

Videre lesning til del I

Riksantikvaren: Veileder – verdisetting og vektning av kulturminner.

Om Frogns geologiske og eldre historie:

Rolf Sørensen, "Om grunnlaget for bosetting i søndre Follo – fra steinalder til jernalder", Follominne nr. 28, 1990, 184-194.

Mjærum, Axel. "A Matter of Scale: Responses to Landscape Changes in the Oslo Fjord, Norway, in the Mesolithic" Open Archaeology, vol. 8, no. 1, 2022, pp. 62-84. <https://doi.org/10.1515/opaar-2022-0225>

Mjærum, Axel. Havsjødalen, et boplassområde fra Nøstvetfasen. Dal øvre, 46/4, Frogn kommune, Akershus. Utgravingsrapport, KHM. <https://forskning.no/arkeologi-steinalder/indre-oslofjord-har-noen-av-de-mest-spennende-sporene-etter-steinaldermennesker-i-europa/2134822>

Kulturminnevernplan for Frogn 1997, kapittel 5, s. 14-16.

Rolf Sørensen, Øyistein Kock Johansen, Knut Dørum, Fra urtid til ca. 1550, Frogn bygdebokverk bind I, Frogn kommune 1996.

Om gamle Drøbak:

Knut Dørum, Gjenreisning og nye muligheter (ca. 1550-1825), Frogn bygdebokverk bind II, Frogn kommune 1996.

Christian Hintze Holm, Vekst og forandring. Frogn og Drøbak fra ca. 1825 til århundreskiftet, Frogn bygdebokverk bind III, Frogn kommune 1996. [Se især del 1, 4 og 9.]

Christian Hintze Holm, Sommeridyll og krisetider (ca. 1900-ca. 1945), Frogn bygdebokverk bind III, Frogn kommune 1996.

Øyistein Øystå, Ny frihet og nytt Frogn (1945-2000), Frogn bygdebokverk bind V, Frogn kommune 1996.

Områderegulering for gamle Drøbak (2021) Kulturhistorisk stedsanalyse for Drøbak (DIVE, 2012)

Jan Kåre Øien, Vi valgte Drøbak for sommeren, Kunstnere i Drøbak 1875-1935, Verneforeningen i Gamle Drøbak, jubileumsbok 2021.

www.verneforeningen.no

Om det rurale omlandet:

Rolf Sørensen, Øyistein Kock Johansen, Knut Dørum, Fra urtid til ca. 1550, Frogn bygdebokverk bind I, Frogn kommune 1996.

Christian Hintze Holm, Vekst og forandring. Frogn og Drøbak fra ca. 1825 til århundreskiftet, Frogn bygdebokverk bind III, Frogn kommune 1996. [Se især del 1, 2, 3 og 5.]

Haaokon Falck Myckland, Bygdebok for Frogn, Gårdsgshistorien, Bygdehistoriekomiteen 1967.

Kulturminnevernplan for Frogn 1997, kapittel 5, s. 16-18.

Om hager og grønne anlegg:

Merete Haug, "Romantiske hager i Follo", Follominne nr. 28, 1990, 88-95.

Om feriehem og fritidsbebyggelse:

Helge Bratlie, "Omkring feriehemssaken", Fri fagbevegelse, årg. 47 nr. 1, 1954, s. 18 og 30-32. [Artikkelen er en gjengivelse av Bratlies forelesning i årsmøtet til Feriehemmenes representantskap den 25. Oktober 1953. Bratlie var sekretær i Norsk Folke Ferie.]

Ingunn Grimstad, En stat i solen. Utformingen av et fritidsmiljø, Lindøya, Nakkholmen og Bleikøya. Hytteøyene i Indre Oslofjord. Magistergrad i etnologi ved Universitetet i Oslo, 1990.

Asbjørn Klepp, "“Utviklinga kom jo og sette veldig preg på ungan...” Fra arbeidsfellesskap til fritidsfellesskap i kystkulturen" i Asbjørn Klepp og Liv Emma Thorsen (red.) Den mangetydige fritiden, 1993.

Jan Kåre Øien, Vi valgte Drøbak for sommeren, Kunstnere i Drøbak 1875-1935, Verneforeningen i Gamle Drøbak, jubileumsbok 2021.

Om krigshistorien i Frogn:

Christian Hintze Holm, Vekst og forandring. Frogn og Drøbak fra ca. 1825 til århundreskiftet, Frogn bygdebokverk bind III, Frogn kommune 1996. [Se særlig del 8.]

Christian Hintze Holm, Sommeridyll og krisetider (ca. 1900-ca. 1945), Frogn bygdebokverk bind III, Frogn kommune 1996.

Øystein Øystå, Ny frihet og nytt Frogn (1945-2000), Frogn bygdebokverk bind V, Frogn kommune 1996.

"Fysiske krigsminner fra 2. verdenskrig i Follo", Follominne nr. 53, 2015, s. 31-66.

Verneplan Oscarsborg Festning, publisert 2015. [Oscarsborg festning \(forsvarsbygg.no\)](http://Oscarsborg.festning(forsvarsbygg.no)). [Se utfyllende litteratur om Oscarsborg i Verneplanens litteraturliste. Se også Verneplan Oscarsborg Festning bind I og II, utgitt 1.april 2006.]

«Sylvia Salvesen 60 år», Morgenbladet, 25. januar 1950.

Kaja Korsvold, «Broderte med livet som innsats», Aftenposten, 7. januar 2011.

Om næringshistorien i Frogn:

"Manden som vil lage sølv av bly", Fosens blad 18. februar, 1927, s. 4.

Christian Hintze Holm, Vekst og forandring. Frogn og Drøbak fra ca. 1825 til århundreskiftet, Frogn bygdebokverk bind III, Frogn kommune 1996. [Om trelasthistorien, se særlig del 3 og 4. Om isdriften se særlig del 8.]

Hilde Degerud Jahr, Isdrift i Frogn, eget forlag, 2018.

Bernhard Magnussen, "Galleri Finsrud og oljemølla", Pensjonistnytt nr 4/2003 side 30-33. [Også gjengitt på www.verneforeningen.no.]

Astrid Olsen, "Elle keramikkfabrikk AS" i Moderne antikviteter, Lunde forlag 2000, s. 31-34. Casper Linnestad, "Elle keramikk 1942-1967", Follominne nr. 46 2008, s. 50-62.

Thore Bakk, "Sigvart Elstad og Elle fabrikk – Mannen og fabrikkens som ville revolusjonere verdens sølvproduksjon", Follominne nr. 56 2018, s. 71-87.

Vidar Asheim, Årungselsva og Tjuvåsen: rekonstruksjon av et historisk landskap, Ås og Frogn historielag, 2018.

Videre lesning til del II

Riksantikvaren, Kulturminner, kulturmiljø og landskap. Planlegging etter plan- og bygningsloven, veileder versjon 2000.

Riksantikvarens veiledere om Arkeologiske registreringer – undersøkelsesplikten: se www.ra.no.

Regjeringen: Vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/721f973973dc44fb9b77d47f6ff656b8/k06pr016.pdf>

Stortingsmelding nr. 16: Nye mål i [kulturmiljøpolitikken](http://www.regjeringen.no); Meld. St. 16 (2019–2020) - [regjeringen.no](http://www.regjeringen.no)

Riksantikvaren: KULA-rapport for Akershus

Riksantikvaren: Riksantikvarens strategi for arbeid med kulturarv i kommunene. [Riksantikvaren kommunestrategi 2019-2022.pdf](http://www.ra.no/kommunestrategi)

Riksantikvaren: Kulturminner i kommunen, Kulturminneplan, veileder, 2013.

Riksantikvaren: Riksantikvarens strategi og faglige anbefalinger for by og stedsutvikling (november 2021)

Riksantikvaren: Veileder, NB!-registeret. Databasen for historiske bymiljøer (2015).

Selmawit Mamo Fufa, Cecilie Flyen og Christoffer Venås, Grønt er ikke bare en farge: Bærekraftige bygninger eksisterer allerede, SINTEF akademisk forlag, 2020.

Riksantikvaren: Informasjonsark 3.15.2. Klimaendringer og bevaringsverdige bygninger. Riksantikvaren: Veiledere om energieffektivisering, www.ra.no/energieffektivisering

Menon analyse: Verdien av kulturarv. En samfunnsøkonomisk analyse med utgangspunkt i kulturminner og kulturmiljøer. Rapport 2017.

Regional plan for kulturminner og kulturmiljøer i Akershus (2019) Regional plan for areal og transport i Oslo og Akershus (RP-ATP) (2015)

Frogn kommunes næringsstrategi (2018)

Videre lesning til del III

Miljødirektoratet: Metode: Konsekvensutredning av klima og miljøtema, www.miljodirektoratet.no.

COWI v. Martin Kristoffersen: Veileder – Bybrannsikring. Riksantikvaren.

Riksantikvaren: Verdiskaping på kulturmiljøfeltet, www.ra.no/arbeidsomrader/verdiskaping

Rådet for mennesker med nedsatt funksjonsevne i Frogn kommune, Rapport om UU-problematikk i gamle Drøbak, 15.10.2008.

Primærkilder og registreringer:

Kulturminnevernplan for Frogn kommune 1997

Kulturlandskap i Follo – registrering og verdivurdering, Akershus fylkeskommune 2008.

SEFRAK-registreringer med følgende oppdateringer: Oppdateringer av bygninger som er revet/tapt i forbindelse med kulturminnevernplanen i 1997. Kvalitetssikringer av SEFRAK-registreringer utført av Museene i Akershus v. Per-Willy Færgestad i krets 1-4 (2016/17 og 19) og 9-10 (2022).

Registreringer av bygninger med førindustrielle bygningsdeler i gamle Drøbak utført av Museene i Akershus v. Per- Willy Færgestad i 2017.

Registreringer av bygninger mellom 1900-1950 Drøbak utført av Museene i Akershus v. Per-Willy Færgestad i 2017.

Registreringer av kulturminner i planområde Områderegulering for Ullerud, Seiersten og Dyrløkke utført av Museene i Akershus v. Per-Willy Færgestad i 2017.

Registrering med kommunen, historielaget og fylkeskommunen i 2015.

Registreringer og verdivurderinger av feriehjem i Frogn, v. Trygve Rosenvinge og Mathilde S. Dahl, 2022. Registrering av eldre hager i Akershus, Fortidsminneforeningen, Oslo og Akershus avdeling (mars 1991).

“Rapport om de historiske hagene i Tranga 8 og Prestegården i Seierstenveien 1 i Gamle Drøbak”, upublisert referat etter befaringsmed landskapsarkitekt Mette Eggen 18.05.2017. www.verneforeningen.no

+++++